EKONOMICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2016 a výhľad do roku 2018

Karol Morvay a kolektív

Bratislava 2017

Autorský kolektív:
Ing. Karol Frank, PhD. (7. a 8. kapitola)
Ing. Martin Hudcovský, PhD. (6. kapitola)
Ing. Veronika Hvozdíková, PhD. (9. kapitola)
Ing. Tomáš Jeck, PhD. (3. a 10. kapitola)
doc. Ing. Martin Lábaj, PhD. (2. kapitola)
Ing. Karol Morvay, PhD. (1. a 11. kapitola)
Ing. Ivana Šikulová, PhD. (4. a 5. kapitola)

Autori sú pracovníkmi Ekonomického ústavu SAV.

Oponenti:
prof. Ing. Vladimír Gonda, PhD.
Ing. Štefan Zajac, CSc.

Práca je súčasťou riešenia projektu VEGA č. 2/0070/15.

Zodpovedná jazyková redaktorka: PhDr. Katarína Rybanská

Technické spracovanie: Iveta Balážová

© Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied
Bratislava 2017

ISBN 978-80-7144-275-2 (printová verzia)
ISBN 978-80-7144-276-9 (online verzia)

VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied
ISBN 978-80-224-1601-6

OBSAH

ÚVOD 5

1. CELKOVÝ POHĽAD NA HOSPODÁRSKY VÝVOJ 6
   1.1. Dobiehanie úrovne najvyspelejších 6
   1.2. Ekonomický rast a makrostabilita 12

2. HOSPODÁRSKY VÝVOJ PODĽA ODVETVÍ 21

3. VÝVOJ KVALITATÍVNYCH FAKTOROV EKONOMICKÉHO ROZVOJA 32

4. VONKAJŠIE EKONOMICKÉ VZŤAHY 46

5. MENOVÁ POLITIKA EURÓPSKEJ CENTRÁLNEJ BANKY A SÚVISLOSTI ČLENSTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY V EURÓPSKEJ ÚNII 56

6. CENOVÝ VÝVOJ 67

7. VÝVOJ VYBRANÝCH UKAZOVATEĽOV FINANČNÉHO TRHU 78

8. VEREJNÉ FINANCIE 91

9. VÝVOJ ZAMESTNANOSTI A MIEZD 103

10. HOSPODÁRSKOPOLITICKÉ A LEGISLATÍVNE OPATRENIA V ROKU 2016 123

11. VÝHĽAD DO ROKU 2018 135
   11.1. Starší výhľad verzus skutočný vývoj 135
   11.2. Rozhodujúce determinanty budúceho vývoja 137
   11.3. Očakávané vývojové tendencie 139

LITERATÚRA 145

ÚVOD

V našich pravidelných hodnoteniach hospodárskeho vývoja Slovenska sa snažíme poukázať na javy, ktoré boli charakteristické pre posledné obdobie. Naším zámerom je však posledný vývoj vidieť aj v dlhodobejšom kontexte. Poukazujeme na tie tendencie, ktoré pretrvávajú, ale hlavne hľadáme tie, ktoré prechádzajú zmenou.

Náznaky prerušenia viacročnej deflácie, medziročný prepad investícií, nečakane priaznivý vývoj na trhu práce, spochybňovanie dlhovej brzdy – to sú niektoré z tých javov, ktoré boli pre rok 2016 charakteristické. Nemôžu preto ujsť našej pozornosti v tejto publikácii. Takéto javy sa diali na pozadí niektorých dlhšie prítomných tendencií: napríklad niekoľko rokov pretrvával ekonomický rast s tempom okolo 3 %, pretrvávala neštandardná expanzívna menová politika alebo pretrvával relatívne výrazný rast reálnej mzdy.

Ekonomický ústav SAV pripravuje od roku 1993 každoročne takúto analýzu hospodárskeho vývoja Slovenska. V publikácii venujeme pozornosť hodnoteniu ekonomickej úrovne a výkonu ekonomiky, vonkajšej a vnútornej rovnováhy, hospodárskej politiky, vývoja na trhu práce, ako aj opatrení, ktoré zmenili ekonomické prostredie. V porovnaní s minuloročnou publikáciou je táto obohatená o pohľad na vývoj v odvetviach hospodárstva či na vývoj finančného sektora. Séria čiastkových analýz ústi do posúdenia možností ďalšieho vývoja v krátkodobom výhľade. Jeho zmyslom nie je priniesť podrobné kvantifikácie ekonomických parametrov, skôr uvažovať nad rámcom najpravdepodobnejšieho vývoja a prípadnými rizikami.

1. CELKOVÝ POHĽAD NA HOSPODÁRSKY VÝVOJ

Táto kapitola ponúka súhrnný pohľad na hospodársky vývoj – akýsi „pohľad z výšky“. Ďalšie kapitoly sa detailnejšie venujú pohľadom na parciálne problémy. V prvej časti tejto kapitoly venujeme pozornosť pozícii slovenskej ekonomiky v porovnaní s najvyspelejšími ekonomikami. Zaoberáme sa dobiehaním úrovne výkonnosti ekonomiky, cenovej hladiny, mzdovej úrovne či úrovne spotreby najvyspelejších ekonomík. Následne upriamujeme pozornosť na hospodársky rast a makroekonomickú stabilitu v poslednom období. Kladieme si sériu viacerých otázok:

- Ako pokročila slovenská ekonomika v posledných rokoch v dobiehaní výkonnosti najvyspelejších krajín Európy?
- Ak sa približuje slovenská ekonomika k výkonnostne silnejším, týka sa to aj iných sociálno-ekonomických parametrov? Akým tempom dochádzalo k zbližovaniu cenových hladín, mzdových hladín či úrovne spotreby?
- V čom bol hospodársky rast posledného obdobia špecifický a odlišný od dovtedajších tendencií?
- Bol ekonomický rast sprevádzaný akceptovateľnou úrovňou stability, želateľným vývojom sociálnych parametrov a parametrov ekologickej náročnosti?

1.1. Dobiehanie úrovne najvyspelejších

Pokrok v dobiehaní úrovne najvyspelejších sa celkom oprávnene chápe ako jedno z kritérií úspešnosti hospodárskej politiky „dobiehajúcich“ ekonomík. Nejde však iba o dobiehanie úrovne výkonnosti. Dobiehanie výkonnosti najvyspelejších štátov (tzv. reálna konvergencia vyjadrovaná zbližovaním úrovní HDP na obyvateľa) zrejme nemá byť samoúčelný proces. Skôr možno očakávať, že s dobiehaním výkonnosti najvyspelejších sa dostaví aj dobiehanie úrovne v ďalších sociálno-ekonomických parametroch, ktoré určujú životnú úroveň obyvateľstva.

V niektorých prípadoch tu musíme pracovať s údajmi do roku 2015 (sme obmedzení ich dostupnosťou v čase prípravy tohto textu). V tabuľke 1.1 prinášame kombinovaný pohľad na absolútnu výšku HDP na obyvateľa v štandarde kúpnej sily (PPS)[2] a na zmenu tohto parametra v uplynulých dvoch dekádach. „Dobiehajúce" krajiny majú nižšie úrovne dosiahnutej výkonnosti (v porovnaní s dobiehanou skupinou EÚ 15), ale vysoké úrovne rastu. To je zákonitosť ekonomického rastu a reálnej konvergencie: väčšie možnosti silného rastu má ekonomika nachádzajúca sa na nižšej úrovni výkonnosti. Ekonomika na špici výkonnosti ťažšie dosahuje ďalšie zlepšenie. Zo štátov strednej a východnej Európy (SVE) mali najbližšie k úrovni výkonnosti EÚ 15 Česko a Slovinsko, Slovensko bolo na treťom mieste (s výkonnosťou nad 71 % úrovne EÚ 15 v roku 2015). Miera rastu za dve dekády (1995 – 2015) však bola v SR podstatne vyššia ako v Česku či v Slovinsku. Úroveň HDP na obyvateľa v PPS na Slovensku vzrástla do roku 2015 na 3,1-násobok východiskovej úrovne z roku 1995.

T a b u ľ k a 1.1
Dobiehanie úrovne výkonnosti najvyspelejších ekonomík

	Relatívna ekonomická výkonnosť (HDP na obyvateľa v PPS, pomer voči úrovni EÚ 15 v %, 2015)	Zmena výkonnosti v dlhodobom pohľade (HDP na obyvateľa v PPS, úroveň 2015/úroveň 1995)
Bulharsko	43,5	2,72
Česko	80,5	2,19
Estónsko	69,0	4,08
Chorvátsko	53,3	-
Lotyšsko	59,4	4,04
Litva	69,0	4,32
Maďarsko	62,9	2,56
Poľsko	63,3	3,05
Rumunsko	52,7	3,59
Slovinsko	76,4	2,10
Slovensko	71,2	3,05

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

[2] Pri vyjadrení v štandarde kúpnej sily sú zohľadnené rozdiely v cenových hladinách medzi krajinami. Používame porovnanie s EÚ 15, keďže toto je skupina tých ekonomicky vyspelejších krajín EÚ. Parametre tejto skupiny nie sú ovplyvnené menej vyspelými ekonomikami, ktoré pristupovali od roku 2004.

Iný pohľad na reálnu konvergenciu je zobrazený v grafe 1.1, v ktorom je znázornené približovanie sa k výkonnosti EÚ 15 tak, aby bolo zachytené rovnako dlhé obdobie pred ekonomickou recesiou (2009) a po nej. Možno tak ľahko posúdiť, či je tempo reálnej konvergencie po kríze iné ako pred ňou. V prípade slovenskej ekonomiky možno konštatovať, že tempo reálnej konvergencie sa v období 2013 – 2015 spomalilo. Výrazne sa zmenšila diferencia medzi tempom rastu slovenskej ekonomiky a tempom rastu ekonomiky EÚ.

V ďalšom sa zameriame na súlad reálnej a cenovej konvergencie. Pohyb cenových hladín je tu vyjadrený pomocou indexu cenových hladín PLI (*Price Level Index* publikovaný Eurostatom), pričom úroveň cenovej hladiny EÚ 15 = 100 a cenové hladiny v iných krajinách sú vyjadrené ako pomer voči úrovni EÚ 15. Cenová hladina v SR dosiahla v roku 2015 približne 65 % úrovne cenovej hladiny EÚ 15. Už niekoľko rokov predtým však bola na vyššej úrovni.

G r a f 1.1
Reálna konvergencia pred krízou a po nej
(úroveň HDP na obyvateľa v PPS, EÚ 15 = 100)

Poznámka: Zvislou čiarou je označený bod recesie v roku 2009.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Priebeh kriviek znázorňujúcich postup reálnej a cenovej konvergencie v grafe 1.2 je veľmi podobný až do nástupu celoeurópskej recesie v roku 2009. Následná dezinflácia, a neskôr až deflácia na určité obdobie narušila cenovú konvergenciu. Ustrnutie cenovej konvergencie po roku 2012 je charakteristické pre celú skupinu piatich krajín SVE (graf 1.3). Možno však očakávať, že tento proces sa po prekonaní deflačných tendencií obnoví (predpokladáme, že rok 2016 bol nateraz posledným rokom deflácie v SR – pozri v iných častiach tejto publikácie).

Cenové hladiny spotrebných a kapitálových statkov sa vyvíjali značne odlišne (tab. 1.2). V každom zo štátov SVE bola relatívna cenová hladina (voči EÚ 15) v prípade kapitálových statkov vyššia ako v prípade statkov individuálnej spotreby. Treba však povedať, že kapitálové statky sú v slovenskej ekonomike relatívne drahé (v skupine SVE je ich cenová úroveň vyššia iba v Estónsku). To môže mať tlmiaci vplyv na investičnú činnosť v SR.

G r a f 1.2
Reálna a cenová konvergencia

*Prameň: V*lastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

G r a f 1.3
Priebeh cenovej konvergencie
(index cenovej hladiny PLI, úroveň EÚ 15 = 100)

Prameň: Eurostat.

T a b u ľ k a 1.2
Dobiehanie cenovej hladiny najvyspelejších ekonomík

	Cenová hladina statkov individ. spotreby (EÚ 15 = 100)		Cenová hladina kapitálových statkov (EÚ 15 = 100)	
	2000	2015	2000	2015
Bulharsko	29,6	39,3	41,8	62,1
Česko	40,5	53,9	56,7	72,9
Estónsko	46,8	63,9	76,7	79,8
Chorvátsko	54,4	57,5	-	62,8
Lotyšsko	47,6	59,8	70,8	74,9
Litva	42,9	52,4	70,7	72,5
Maďarsko	41,8	48,9	67,2	65,0
Poľsko	47,6	47,8	62,7	72,0
Rumunsko	33,0	42,9	47,7	59,6
Slovinsko	65,3	73,1	67,4	76,1
Slovensko	35,5	57,3	59,6	76,8

Prameň: Eurostat.

Existuje väčšie množstvo ukazovateľov, ktoré by mohli byť využiteľné pri znázornení dobiehania úrovne sociálnych parametrov (teda sociálnej

konvergencie). My tu na tento účel vyberáme (1) priemernú odmenu zamestnanca,[3] (2) spotrebu domácností prepočítanú na obyvateľa, (3) spotrebu verejnej správy prepočítanú na obyvateľa a (4) mieru zamestnanosti. Pravdaže existujú aj iné možnosti. Ani pri jednom z uvedených „sociálnych“ parametrov nemôžeme predpokladať, že ich konvergencia musí presne kopírovať tempo reálnej konvergencie. V grafe 1.4 sa zameriavame na parametre reálnej a sociálnej konvergencie v SR, každý parameter je vyjadrený ako pomer k úrovni EÚ 15. Úroveň HDP na obyvateľa v PPS stúpla zo 40,6 % úrovne EÚ 15 v roku 1995 na 71,3 % úrovne EÚ 15 v roku 2015, čo je dôkaz už spomínanej značnej reálnej konvergencie. Priemerná odmena zamestnanca v PPS vzrástla zo 40 % úrovne EÚ 15 v roku 2000 na 64 % v roku 2015.

G r a f 1.4
Reálna a sociálna konvergencia

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

[3] Odmeny zamestnancov predstavujú objem hrubých miezd a sociálnych odvodov z miezd. Tento objem je tu delený počtom zamestnancov. Počet zamestnancov je uvedený podľa metodiky národných účtov.

Mzdová konvergencia tak bola trochu pomalšia ako reálna, hoci nie v dramatickej miere. V niektorých obdobiach sa však výraznejšie roztvorili nožnice medzi reálnou a mzdovou konvergenciou (napr. v období 2011 – 2013 bol medzi nimi rozdiel asi 10 p. b.). Kým spotreba domácností držala krok s tempom reálnej konvergencie, spotreba verejnej správy zaostala. To zjavne súvisí s obmedzovaním úlohy štátu v ekonomike. V období 2014 – 2015 sa výrazne zmenšilo zaostávanie SR v miere zamestnanosti (diferencia mier zamestnanosti sa už v roku 2015 dostala na historické minimum a predpokladáme, že v roku 2016 sa naďalej zmenšovala).

1.2. Ekonomický rast a makrostabilita

Kvantitatívna zmena v ekonomickom raste v roku 2016 (jeho mierne spomalenie na 3,3 % v stálych cenách z úrovne 3,8 % v roku 2015) je jeho možno najmenej zaujímavou charakteristikou. Zaujímavejšie sú iné jeho charakteristiky a sprievodné javy, napr. tieto:

- Tempo ekonomického rastu bolo vyššie v stálych cenách (s. c.) ako v bežných cenách (b. c.) (graf 1.5 A). Je to prejav deflácie.
- V rokoch 2014 a 2015 mal domáci dopyt mimoriadne významnú rolu pri udržaní rastu HDP. V roku 2016 bol rast opäť ťahaný aj externým dopytom (teda čistým exportom zo SR). Rola domáceho dopytu ako ťahúňa rastu sa tým obmedzila (graf 1.5 B). Súvisí to hlavne s poklesom investičnej činnosti (venujeme sa mu ďalej).
- Dosiahla sa rekordne vysoká mzdová kvóta. Podiel odmien zamestnancov na hrubej pridanej hodnote (mzdová kvóta) presiahol 43 %, čo je na pomery slovenskej ekonomiky mimoriadne vysoká hodnota. Nízka mzdová kvóta bola dlhé obdobie kontroverzným charakteristickým znakom slovenskej ekonomiky. Od roku 2014 však výrazne stúpa (graf 1.5 C), čo súvisí s priaznivejším vývojom na trhu práce. V období 2014 – 2016 v prírastku hrubej pridanej hodnoty jasne prevažovali odmeny zamestnancov nad prevádzkovými prebytkami (zjednodušene ziskami, graf 1.5 D). Takáto proporcia je zásadnou zmenou vo formovaní štruktúry príjmov v slovenskej ekonomike.

G r a f 1.5
Vybrané charakteristiky hospodárskeho rastu v slovenskej ekonomike

Poznámky: (1) Domáci dopyt je agregovaná veličina, jej súčasťou sú ostatné uvedené parametre. Podiely zložiek domáceho dopytu na prírastku HDP sú počítané z údajov v b. c. (2) Mzdová kvóta je tu chápaná ako podiel odmien zamestnancov na hrubej pridanej hodnote. Počítané z údajov v b. c. (3) Ide o podiel odmien zamestnancov a prevádzkových prebytkov na medziročnom prírastku hrubej pridanej hodnoty v b. c.

Prameň: Eurostat a vlastné výpočty.

Neprehliadnuteľným v roku 2016 bol razantný pokles objemu investícií. Tvorba hrubého kapitálu (teda investičná činnosť) je veličina volatilná,

rozkolísaná. Má značné výkyvy pri zmenách očakávaní a môže prudko klesnúť pri náznaku recesie. Prudký pokles investícií v roku 2016 mal však inú povahu. V roku 2015 objem investícií mimoriadne silno vzrástol, bol „nafúknutý“ poslednou možnosťou dočerpať zdroje z eurofondov (z už ukončeného rozpočtového obdobia). Tým bol objem investícií v roku 2015 jednorazovo výrazne navýšený. Objemy v roku 2016 potom boli relatívne nižšie a medziročne sa teda zaznamenal pokles (graf 1.6).

G r a f 1.6
Výkyvy v investičnej činnosti: medziročné zmeny HDP a tvorby hrubého fixného kapitálu (v %, zo s. c.)

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Na posúdenie závažnosti kolísaní v investičnej činnosti vyjadrujeme tzv. mieru investovania (podiel tvorby hrubého fixného kapitálu – THFK na HDP v b. c., graf 1.7). Tento ukazovateľ vyjadruje, akú časť svojho dôchodku dáva spoločnosť na investičnú činnosť. Vyššia miera investovania v menej výkonnej ekonomike je nevyhnutná pre proces dobiehania tých výkonnejších. Miera investovania v ekonomike SR je dlhodobo vyššia ako v priemere EÚ 15, dokonca je vyššia v každom jednotlivom roku. Pritom sa však rozdiel medzi mierou investovania v SR a EÚ 15 v čase

postupne zmenšuje (čo zrejme súvisí s postupným vyrovnávaním úrovní kapitálovej vybavenosti).

G r a f 1.7
Vývoj miery investovania
(podiel tvorby hrubého fixného kapitálu na HDP v %)

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Výrazným rozdielom oproti minulosti je spomalenie rastu produktivity práce. Ak porovnáme „predkrízový“ rast ekonomiky s tým z posledných rokov, jeden z nápadných rozdielov sa týka práve produktivity práce (tab. 1.3):

- V období 2005 – 2007 sa rast ekonomiky dosahoval veľmi silným rastom produktivity pri relatívne slabšom (vzhľadom na rast HDP a produktivity) raste zamestnanosti.
- V období 2014 – 2016 bol rast ekonomiky naopak spojený so slabým rastom produktivity práce pri relatívne silnom raste zamestnanosti. Už v minuloročnej analýze hospodárskeho vývoja Slovenska (Morvay a kol., 2016) sme sa zaoberali skutočnosťou, že v posledných rokoch bol vzťah ekonomického rastu a zamestnanosti iný, ako býval v minulosti. To znamená, že aj pri relatívne slabšom raste ekonomiky sa dostavuje výrazné zvyšovanie zamestnanosti, čo v minulosti bolo

nepredstaviteľné. Logicky, keď je rast ekonomiky spojený so silnejším rastom zamestnanosti, musí byť v danej chvíli sprevádzaný slabším rastom produktivity práce.

Spomalenie rastu produktivity práce môže byť vnímané ako problém pre konkurencieschopnosť (v tomto duchu to posudzujú napr. IFP, 2016 alebo IMF, 2016). Predpokladáme však, že vývoj zaznamenaný v SR zatiaľ nemusí byť dôvodom na ustarostené komentáre: Po období, keď SR bola lídrom v raste produktivity v OECD, prišlo obdobie, v ktorom sa povaha rastu zmenila a posilnili sa aj pracovne náročnejšie činnosti. Model rastu založený takmer jednostranne na skokoch v produktivite pri malej dodatočnej zamestnanosti nemohol pretrvávať neobmedzene. Tým nie je vylúčené, že k takejto etape (s expanziou produktivity na úkor rastu zamestnanosti) ešte dôjde, hlavne po nábehu produkcie ďalších veľkých nadnárodných spoločností. Neprekvapuje však striedanie uvedených fáz.

T a b u ľ k a 1.3
Rola zmien produktivity a zmien zamestnanosti v hospodárskom raste

	Priemer 2005 – 2007	Priemer 2014 – 2016
Zmena HDP v stálych cenách, %	8,7	3,2
Zmena zamestnanosti v metodike národných účtov, %	1,9	1,9
Zmena produktivity práce (index zmeny HDP / index zmeny zamestnanosti)	6,6	1,3

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Pri posúdení „kvality rastu“ sa zameriavame na tri jeho sprievodné javy: na vývoj príjmov sektora domácností, na zmenu ekologickej náročnosti a na niektoré prejavy makroekonomickej rovnováhy (stability). Predpokladáme, že zdravý ekonomický rast by mal byť spojený s priaznivým vývojom v uvedených oblastiach: mal by prinášať viac príjmov pre sektor domácností, mal by byť šetrný k životnému prostrediu a mal by byť spojený s akceptovateľnou úrovňou makroekonomickej (ne-)rovnováhy.

Bežné príjmy sektora domácností boli veľmi priaznivo ovplyvnené odmenami zamestnancov. Príjmy domácností z podnikania (ide o príjmy podnikateľov-fyzických osôb, tzv. zmiešané dôchodky) však stagnovali. Aj preto rast celkových bežných príjmov nemohol byť taký vysoký, ako

bol rast odmien zamestnancov (graf 1.8). V skoršom období (pred rokom 2009) boli príjmy podnikateľov-fyzických osôb frekventovane tou najsilnejšie rastúcou zložkou príjmov sektora domácností. To zrejme súviselo aj so štruktúrnou zmenou zamestnanosti – rástol podiel podnikateľov na úkor podielu zamestnancov.[4] Neskôr, po zmenách daňovo-odvodovej aj pracovnej legislatívy sa táto štruktúrna zmena zastavila. V posledných rokoch sú silno rastúcou zložkou príjmov mzdy (presnejšie, odmeny zamestnancov). Táto tendencia vedie k tomu, že tzv. funkčná štruktúra príjmov v SR sa začína viac podobať tej, ktorú pozorujeme vo vyspelejších ekonomikách (vyššia mzdová kvóta, menší podiel ziskov na celkových príjmoch). Rast ekonomiky sa tak prenáša do príjmov sektora domácností, pritom výraznejší rast príjmov zaznamenala tá časť sektora domácností, ktorá má príjmy v podobe miezd.

G r a f 1.8
Vývoj vybraných kategórií príjmov sektora domácností
(medziročné zmeny v %, z údajov v b. c.)

Poznámky: Bežné príjmy sú najširšou kategóriou. Ostatné uvedené kategórie sú súčasťou bežných príjmov.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Štatistického úradu SR.

[4] Táto štruktúrna zmena bola spôsobená snahou vyhnúť sa daňovo-odvodovej záťaži práce, ustanoveniam pracovnej legislatívy či snahou o flexibilnejšie pracovné vzťahy.

Ekologickú náročnosť tu znázorňujeme pomocou jednoduchého podielového ukazovateľa: vybrané druhy emisií dávame do pomeru k objemu vytvoreného HDP. Zistíme tak, koľko ton emisií sa uvoľní do prostredia pri vyprodukovaní jedného milióna eur HDP. Nie je to dostatočne sofistikovaná metóda na komplexné posúdenie stavu environmentálnej zaťaženosti či udržateľnosti. V každom prípade však stačí na to, aby sme mohli konštatovať priaznivú tendenciu: pokles množstva exhalátov pripadajúcich na jednotku vytvoreného HDP.

G r a f 1.9
Ekologická náročnosť: množstvá exhalátov pripadajúcich na jednotku vytvoreného HDP (tony vybraných exhalátov na 1 mil. eur vytvoreného HDP)

Poznámky: Oxid uhličitý v tis. ton na mil. eur vytvoreného HDP. Oxidy dusíka v tonách na mil. eur vytvoreného HDP. Oxid siričitý v tonách ekvivalentov SO2 na mil. eur vytvoreného HDP. Pevné častice v tonách na mil. eur vytvoreného HDP.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Štatistického úradu SR.

Ekonomický rast bol v roku 2016 sprevádzaný relatívne dobrým stavom makroekonomickej stability (rovnováhy). Je to jeden z prejavov udržateľnosti ekonomického rastu. Miera nezamestnanosti úrovňou 9,7 % atakovala hodnotu dovtedajšieho minima z roku 2008. Skutočnosť, že parametre trhu práce sa výrazne zlepšujú aj pri relatívne miernejšom

ekonomickom raste, je zrejme najpozoruhodnejšou črtou sociálno-ekonomického vývoja v uplynulých troch rokoch. Deficit verejných financií sa znovu zmiernil (dosiahol 2 % HDP) a export výrobkov a služieb presiahol ich import (graf 1.10). Cenová hladina však tretí rok po sebe klesala, deflácia sa v roku 2016 dokonca zvýraznila. Na tomto mieste iba konštatujeme uchovávanie vcelku priaznivej situácie v oblasti makroekonomickej rovnováhy, podstatne podrobnejšie hodnotenia všetkých uvedených prejavov rovnováhy sú v ďalších kapitolách.

G r a f 1.10
Vývoj hlavných parametrov makroekonomickej rovnováhy v slovenskej ekonomike

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu a Ministerstva financií SR.

* * * *

Ak sa vrátime k otázkam uvedeným v úvode tejto kapitoly, môžeme konštatovať nasledovné:

Reálna konvergencia (dobiehanie výkonnosti najvyspelejších) sa v posledných rokoch spomalila, keďže už nie je taký výrazný predstih tempa hospodárskeho rastu v SR pred priemerným tempom v EÚ. Cenová konvergencia ustrnula spolu s objavením sa deflácie. Pripúšťame, že niektoré parametre sociálnej konvergencie zaostali za tempom reálnej konvergencie, nie však dramaticky.

Pokračoval ekonomický rast sprevádzaný výrazným zlepšovaním parametrov trhu práce. Je to pokračovanie tendencie z predchádzajúcich rokov. Sprievodným javom je spomalenie rastu produktivity práce. Rast ekonomiky bol sprevádzaný prudkým poklesom fixných investícií – v tom bol hospodársky rast v roku 2016 unikátny. Taký výrazný pokles investičnej činnosti je príznačný skôr pre recesie, nie pre rastové obdobia. Tento jav je však vysvetliteľný výkyvmi v čerpaní eurofondov (mimoriadne vysoké objemy v roku 2015 a ich následný prepad v ďalšom roku). Dôležité je, aby sa obnovil rast investícií aj bez (!) pomocnej „barličky“ v podobe eurofondov. To je vážna výzva hlavne pre verejný sektor.

Ekonomický rast bol sprevádzaný dobrou úrovňou makroekonomickej stability, klesajúcou ekologickou náročnosťou tvorby HDP a adekvátnym rastom príjmov v sektore domácností. Nebol teda spojený s nejakými neudržateľnými tendenciami.

2. HOSPODÁRSKY VÝVOJ PODĽA ODVETVÍ

V tejto kapitole venujeme pozornosť vývoju slovenskej ekonomiky na úrovni jednotlivých odvetví. Takýto pohľad nám umožní lepšie porozumieť agregovaným zmenám v zamestnanosti a hrubom domácom produkte, opísaným v iných častiach tejto publikácie.

Kladieme si nasledovné otázky:

- Ktoré odvetvia prispeli k rastu pridanej hodnoty (PH) na Slovensku v roku 2016? Ako sa zmenil vývoj rastu pridanej hodnoty v jednotlivých odvetviach za posledné tri roky?
- Prečo niektoré odvetvia služieb v posledných troch rokoch pomerne stabilne rástli, a prečo bol vývoj v iných odvetviach služieb pomerne kolísavý? Ako vývoj služieb závisí od vývoja spracovateľského priemyslu?
- Čo prispelo k tomu, že vzťah medzi rastom hrubého domáceho produktu a zmenami zamestnanosti je v poslednom období silnejší? Ako s tým súvisia zmeny v produktivite práce na pracovníka a zmeny v hodinovej produktivite práce?
- Aké sú dôsledky rozdielneho vývoja cien v spracovateľskom priemysle a v sektore služieb?

Ktoré odvetvia prispeli k rastu pridanej hodnoty?

Z hľadiska tvorby hrubého domáceho produktu predstavuje jeho najvýznamnejšiu časť pridaná hodnota, ktorú na rozdiel od hrubého domáceho produktu meriame aj na úrovni odvetví. Rozdiel medzi týmito dvoma ukazovateľmi spočíva v tom, že k hrubému domácemu produktu sa dopracujeme pripočítaním daní a odpočítaním subvencií na produkty. Podobne ako pri agregovanom tempe rastu hrubého domáceho produktu došlo k spomaleniu jeho rastu (z 3,8 % v roku 2015 na 3,3 % v roku 2016), aj slovenská ekonomika zaznamenala v roku 2016 nižší rast pridanej hodnoty (pokles z 3,5 % na 3,1 %). Na nasledujúcom grafe vidno, ktoré odvetvia prispievali k rastu pridanej hodnoty nadpriemerne, a ktoré naopak jej rast spomaľovali.

G r a f 2.1
Tempá rastu pridanej hodnoty jednotlivých odvetví v roku 2016

Poznámka: ***Poľnohospodárstvo***: poľnohospodárstvo, lesníctvo, rybolov. ***Priemysel****:* zahŕňa spracovateľský priemysel a energie. ***Obchod, doprava a ubytovanie****:* veľkoobchod, maloobchod, oprava motorových vozidiel a motocyklov; doprava, skladovanie, ubytovacie a stravovacie služby. ***Odborné služby:*** odborné, vedecké, technické činnosti; administratívne služby. ***Verejné služby:*** verejná správa, obrana, povinné sociálne zabezpečenie; vzdelávanie; zdravotníctvo, sociálna pomoc. ***Ostatné služby:*** umenie, zábava a rekreácia; ostatné činnosti.

Prameň: Eurostat (2017b); vlastné výpočty.

Najvyšší rast pridanej hodnoty v roku 2016 oproti predchádzajúcemu roku zaznamenalo poľnohospodárstvo (12,1 %). K rastu pridanej hodnoty výrazne prispel rast pridanej hodnoty priemyslu, a to najmä spracovateľského priemyslu (6,6 %). K nadpriemernému rastu došlo už iba v odvetví informačných a komunikačných technológií. Všetky odvetvia služieb zaznamenali nižšie tempá rastu pridanej hodnoty ako spracovateľský priemysel. Pridaná hodnota v stavebníctve bola v roku 2016 o niečo nižšia ako v roku 2015. Po relatívne nízkych príspevkoch spracovateľského priemyslu k rastu pridanej hodnoty v rokoch 2011 až 2013, začal od roku 2014 spracovateľský priemysel opäť dominantným spôsobom ťahať rast pridanej hodnoty na Slovensku.

G r a f 2.2
Príspevok spracovateľského priemyslu a ostatných odvetví k rastu pridanej hodnoty (v %)

Prameň: Eurostat (2017b); vlastné výpočty.

Celkový efekt na rast pridanej hodnoty nezávisí len od samotnej miery rastu jednotlivých odvetví, ale aj ich podielu na celkovej vytvorenej pridanej hodnote. Zmeny v mierach rastu veľkých odvetví výrazne zakolíšu rastom pridanej hodnoty, zatiaľ čo aj pomerne veľká volatilita v malých odvetviach miery rastu pridanej hodnoty výrazne neovplyvní. V tabuľke 2.1 sú preto vypočítane príspevky jednotlivých odvetví k rastu pridanej hodnoty v percentuálnych bodoch (p. b.), pričom pri ich výpočte zohľadňujeme miery rastu odvetví, ako aj ich váhu na celkovej pridanej hodnote.

K rastu pridanej hodnoty v roku 2016 prispel rast pridanej hodnoty v priemysle 1,78 p. b., a to najmä vďaka rastu pridanej hodnoty spracovateľského priemyslu. Napriek tomu, že podiel poľnohospodárstva na celkovej pridanej hodnote v ekonomike Slovenska je nízky (okolo 4 %), výrazný rast pridanej hodnoty v tomto odvetví v roku 2016 viedol k tomu, že poľnohospodárstvo prispelo k celkovému rastu 14,2 %, teda 0,45 p. b.

T a b u ľ k a 2.1
Príspevky jednotlivých odvetví k rastu pridanej hodnoty (v p. b.)
a ako podiel na celkovom raste (v %)

	2014	2015	2016	2014	2015	2016
	Príspevok v percentuálnych bodoch			Podiel na celkovom raste		
Spolu	*2,2*	*3,5*	*3,1*	*100*	*100*	*100*
Poľnohospodárstvo	0,68	-0,59	0,45	31,6	-17,0	14,2
Priemysel	3,44	2,47	1,78	159,1	70,7	56,7
Spracovateľský priemysel	3,29	2,85	1,76	152,2	81,7	55,8
Stavebníctvo	-0,03	0,16	-0,02	-1,4	4,6	-0,5
Obchod, doprava a ubytovanie	0,84	0,71	0,35	39,0	20,3	11,1
Informačné a komunikačné technológie	-0,34	0,06	0,15	-15,7	1,6	4,8
Finančné a poisťovacie činnosti	0,40	0,49	-0,18	18,7	14,0	-5,9
Činnosti v oblasti nehnuteľností	-2,38	-0,03	0,16	-110,2	-0,8	5,2
Odborné služby	0,27	0,02	0,08	12,3	0,7	2,7
Verejné služby	-0,83	-0,03	0,33	-38,3	-0,8	10,6
Ostatné služby	0,11	0,23	0,03	5,0	6,7	1,1

Prameň: Eurostat (2017b); vlastné výpočty.

Po období poklesu v rokoch 2014 a 2015 k rastu pridanej hodnoty prispeli 0,33 p. b. aj verejné služby. Ich príspevok bol porovnateľný s rastom pridanej hodnoty v obchode, doprave a ubytovaní. Naopak, finančné a poisťovacie činnosti prispeli k rastu negatívne (-0,18 p. b.). Tento pokles nasledoval po tom, keď dva roky po sebe (2014 a 2015) rástlo odvetvie finančných a poisťovacích služieb viac ako 10 % ročne. Zdá sa preto, že jeho rast nebol udržateľný a pokles v roku 2016 je dôsledok nafúknutia tohto odvetvia v predchádzajúcom období. Stavebníctvo patrí medzi odvetvia, pre ktoré je charakteristická pomerne veľká volatilita pridanej hodnoty medzi jednotlivými rokmi. Po kladnom príspevku rastu stavebníctva v roku 2015 bol jeho príspevok k rastu pridanej hodnoty v roku 2016 mierne negatívny. Pridaná hodnota vytvorená v stavebníctve bola aj napriek tomuto poklesu vyššia ako v roku 2013, a to na úrovni porovnateľnej s rokom 2010.

Previazanosť spracovateľského priemyslu a služieb

Porozumieť vývoju jednotlivých odvetví nie je možné bez zamerania pozornosti na vzájomné väzby medzi nimi. Niektoré činnosti síce závisia výlučne od vývoja konečného dopytu po ich produktoch (napríklad výroba automobilov), ale väčšina aktivít jednotlivých odvetví spočíva v produkcii tovarov a služieb na ďalšie spracovanie v iných odvetviach (napr. ťažba nerastných surovín či sprostredkovanie práce). V roku 2016 môžeme pozorovať nízky príspevok väčšiny služieb k rastu pridanej hodnoty. Výnimku tvoril rast pridanej hodnoty v obchode, doprave a ubytovaní, a rast verejných služieb. Kým pri verejných službách išlo skôr o jednorazovú medziročnú zmenu (pridaná hodnota v tomto odvetví klesala v rokoch 2014 aj 2015), obchod, doprava a ubytovanie rástli pomerne výrazne počas posledných troch rokov. Táto skutočnosť vo veľkej miere súvisí s tým, že činnosti v obchode, doprave a ubytovaní sú výrazne naviazané na fungovanie spracovateľského priemyslu.

Ako poukázali autori štúdie o národohospodárskych efektoch spracovateľského priemyslu na Slovensku (Luptáčik a kol., 2016), spracovateľský priemysel síce zamestnáva priamo len niečo vyše 20 % zamestnancov SR, ale dopyt po jeho výrobkoch priamo aj nepriamo generuje zamestnanosť okolo 35 %. Veľká časť pridanej hodnoty a zamestnanosti v službách závisí nepriamo od vývoja spracovateľského priemyslu. Tým, že dominantná časť rastu pridanej hodnoty na Slovensku bola v posledných troch rokoch ťahaná rastom pridanej hodnoty spracovateľského priemyslu, zároveň rástli tie služby, ktoré sú na tento priemysel naviazané. Rast ostatných odvetví služieb bol oveľa viac volatilný a závisel od iných exogénnych faktorov. Uvedenú skutočnosť môžeme ilustrovať rozdielnym vývojom odvetvia informačné a komunikačné technológie, ako aj odvetvím obchodu, dopravy a ubytovania od roku 2007 po rok 2016.

Vzťah medzi rastom pridanej hodnoty v odvetví informačné a komunikačné technológie a rastom spracovateľského priemyslu je veľmi slabý. Naopak, rast pridanej hodnoty obchodu, dopravy a ubytovania je pomerne silno previazaný s rastom pridanej hodnoty v spracovateľskom

priemysle. Pohľad dovnútra jednotlivých agregovaných odvetví by umožnil detailnejšie odkryť to, ktoré odvetvia sú výrazne naviazané na spracovateľský priemysel. Hlavný záver však spočíva v tom, že ak predpokladáme, že aj v najbližšom období bude pokračovať výrazný rast spracovateľského priemyslu, tak to bude generovať pozitívne efekty na rast pridanej hodnoty odvetví služieb, ktoré sú naň tesne naviazané (obchod, doprava, skladovanie, sprostredkovanie práce a podobne).

G r a f 2.3
Závislosti medzi rastom pridanej hodnoty spracovateľského priemyslu a rastom pridanej hodnoty v iných odvetviach

A) Informačné a komunikačné technológie

B) Obchod, doprava a ubytovanie

Prameň: Eurostat (2017b); vlastné výpočty.

Odvetvový pohľad na zmeny v zamestnanosti a počte odpracovaných hodín

V roku 2016 pracovalo 65,6 % osôb v sektore služieb. V rámci sektora služieb bolo naďalej najviac ľudí zamestnaných v obchode, doprave a ubytovaní a vo verejných službách. Oproti roku 2015 narástla zamestnanosť v službách o takmer 31 tis. pracovných miest. V spracovateľskom

priemysle pracovalo 22 % osôb. Zamestnanosť v tomto odvetví narástla o 3,8 % (18 810 pracovníkov). Podobný rast zamestnanosti v spracovateľskom priemysle bol na Slovensku v roku 2011. Po ňom prišlo obdobie poklesu zamestnanosti v tomto odvetví, pričom nových pracovníkov začalo odvetvie zamestnávať od roku 2014. K oživeniu zamestnanosti došlo aj v odvetví stavebníctva. Po predchádzajúcich dvoch rokoch poklesu zamestnanosti vzrástla zamestnanosť v tomto odvetví o 3,3 % (5 340 pracovníkov).

T a b u ľ k a 2.2
Odvetvové zmeny v zamestnanosti (počet osôb)

	Ročná miera rastu v %			Absolútna zmena 2016 – 2015	Podiel na celkovej zamestnanosti
	2014	2015	2016	2016	2016
Spolu	*1,4*	*2,0*	*2,4*	*53 950*	*100*
Poľnohospodárstvo	-2,1	1,3	-1,3	-990	3,1
Priemysel	1,8	2,0	3,5	18 710	24
Spracovateľský priem.	2,0	2,4	3,8	18 810	22
Stavebníctvo	-1,4	-0,6	3,3	5 340	7,3
Obchod, doprava a ubyt.	1,8	0,8	0,8	5 120	26,5
IKT	3,9	2,8	4,3	2 640	2,7
Fin. a poisťov. činnosti	3,7	4,0	1,7	780	2
Činnosti v oblasti nehnuteľ.	-2,4	1,0	17,6	3 980	1,1
Odborné služby	0,2	8,6	3,2	7 380	10,2
Verejné služby	2,0	1,3	1,8	8 140	20,3
Ostatné služby	3,8	1,5	4,5	2 840	2,8

Prameň: Eurostat (2017a); vlastné výpočty.

Pozoruhodný rast zamestnanosti nastal v činnostiach v oblasti nehnuteľností, a to o takmer 4 000 pracovných miest. Vzhľadom na veľkosť zamestnanosti v tomto odvetví išlo o obrovský nárast (17,6 %), ktorý súvisel najmä s oživením činnosti stavebníctva a rastom na trhu s nehnuteľnosťami.

Ako už bolo naznačené v prvej kapitole, na Slovensku došlo v posledných rokoch k zmene vzťahu medzi rastom hrubého domáceho produktu

a rastom zamestnanosti v prospech rastu zamestnanosti (pozri komentár k tab. 1.3). Jedným z faktorov, ktorý ovplyvnil túto zmenu, bol aj vývoj počtu odpracovaných hodín na jedného pracovníka.

G r a f 2.4
Vývoj počtu odpracovaných hodín na jedného pracovníka, 2007 – 2016, index 2010 = 100

Prameň: Eurostat (2017a); vlastné výpočty.

Kým do roku 2010 počet odpracovaných hodín narastal, s výnimkou prepadu v krízovom roku 2009, po roku 2010 dochádza k jeho kontinuálnemu poklesu, a to tak v priemysle, ako aj v službách. Najrýchlejší pokles počtu odpracovaných hodín na jedného pracovníka sa prejavil práve v sektore služieb, ale výrazný pokles zaznamenal aj sektor priemyselnej výroby a v rámci neho spracovateľský priemysel. Jedine v poľnohospodárstve môžeme pozorovať v celom období stabilný, resp. mierne rastúci trend v počte odpracovaných hodín na jedného pracovníka. Rast hodinovej produktivity práce bol tak v tomto období rýchlejší ako rast produktivity práce na pracovníka. Pri klesajúcom počte odpracovaných hodín jedným pracovníkom bolo na vyprodukovanie určitého objemu pridanej

hodnoty potrebné zamestnať viac ľudí. Takýto vývoj prispieval k užšiemu vzťahu medzi rastom pridanej hodnoty a zamestnanosti.

Pridaná hodnota a ceny v spracovateľskom priemysle a službách

Vývoj reálnej pridanej hodnoty na pracovníka v spracovateľskom priemysle a v službách môžeme rozdeliť do troch etáp, a to najmä vzhľadom na zmeny rastu produktivity pracovníkov v spracovateľskom priemysle, pretože pre sektor služieb bola charakteristická stagnácia reálnej produktivity pracovníkov v celom sledovanom období.

G r a f 2.5
Kumulatívny index rastu reálnej pridanej hodnoty na pracovníka, 2007 – 2016, index 2010 = 100

Prameň: Eurostat (2017a; b); vlastné výpočty.

Vývoj reálnej produktivity sledujeme v stálych cenách roku 2010, ktoré vznikli reťazením zmien v jednotlivých rokoch. V období 2007 – 2009 bola reálna produktivita na pracovníka vyššia v službách, a k jej skokovitému vyrovnaniu došlo až v roku 2010. V priebehu ďalších troch rokov rástla produktivita práce pomaly tak v službách, ako aj v spracovateľskom priemysle. V roku 2013 bola pridaná hodnota vytvorená jedným

pracovníkom v službách 28 393 eur. V spracovateľskom priemysle bola takmer totožná, a to 28 419 eur. Od roku 2014 môžeme pozorovať oživenie rastu reálnej produktivity pracovníkov v spracovateľskom priemysle. Tento trend pokračoval aj v roku 2016. Zatiaľ čo v službách bola pridaná hodnota na pracovníka v stálych cenách nižšia ako v roku 2013, v spracovateľskom priemysle narástla na úroveň 37 094 eur.

Po roku 2013 došlo taktiež k zmene v cenovom vývoji produktov spracovateľského priemyslu a služieb.

G r a f 2.6
Cenový index (implicitný deflátor)**, 2010 – 2016, 2010 = 100**

Prameň: Eurostat (2017b); vlastné výpočty.

V období 2010 – 2013 rástli ceny spracovateľských produktov a služieb podobnou mierou rastu. Od roku 2014 začali ceny služieb rásť rýchlejšou mierou rastu a ceny spracovateľských výrobkov naopak pomerne rýchlo klesali. Rozdielny vývoj cien služieb a spracovateľského priemyslu spôsobuje, že produktivita meraná pridanou hodnotou na jedného pracovníka v bežných cenách sa výrazne líšila od vývoja produktivity meranej pridanou hodnotou na pracovníka v stálych cenách. Podobný vývoj cien výrobkov spracovateľského priemyslu a služieb, ku

ktorému došlo v rokoch 2010 – 2013, možno považovať skôr za výnimku. Vďaka rýchlejšiemu rastu produktivity práce v spracovateľskom priemysle v porovnaní so službami dochádza v dlhom období k poklesu cien priemyselných výrobkov. Z hľadiska udržania vysokého tempa rastu produktivity slovenskej ekonomiky v strednodobom horizonte je dôležité, aby nedošlo k výraznému poklesu podielu spracovateľského priemyslu na celkovej pridanej hodnote. Okrem toho je dôležité hľadať možnosti pre rast produktivity služieb. Jednak kvôli tomu, že veľká časť služieb je naviazaná na spracovateľský priemysel, no aj kvôli tomu, že v medzinárodnom obchode sa očakáva nárast obchodu so službami. Pre participáciu v obchode so službami bude kľúčová, takisto ako pri obchode s priemyselnými výrobkami, produktivita práce, ktorá bude ovplyvňovať konkurencieschopnosť firiem pôsobiacich na Slovensku.

* * * *

Rast pridanej hodnoty bol tak ako v predchádzajúcich dvoch rokoch ťahaný rastom spracovateľského priemyslu. Z rastu spracovateľského priemyslu profitovali najmä tie služby, ktoré sú naň výrazne naviazané, ako napríklad obchod, doprava či skladovanie. Ostatné odvetvia mali rôznorodý vývoj ovplyvnený externými faktormi. K rastu zamestnanosti v službách prispela najmä vyššia zamestnanosť v odborných a verejných službách. K celkovému rastu zamestnanosti však výrazne prispel aj rast počtu pracovníkov v spracovateľskom priemysle. K užšiemu vzťahu medzi rastom hrubého domáceho produktu a rastom zamestnanosti prispieval aj naďalej fakt, že hodinová produktivita práce rástla rýchlejšie ako produktivita práce na jedného pracovníka, a to jednak v službách, jednak v spracovateľskom priemysle. Ceny v spracovateľskom priemysle začali od roku 2014 opäť výraznejšie klesať, pričom ceny služieb začali v tom istom roku rásť. Pokračujúce roztváranie cenového vývoja medzi týmito dvoma sektormi ovplyvní vývoj rastu pridanej hodnoty v najbližšom období. Z hľadiska strednodobej udržateľnosti rastu bude zohrávať dôležitú úlohu rast produktivity práce v službách.

3. VÝVOJ KVALITATÍVNYCH FAKTOROV EKONOMICKÉHO ROZVOJA

Postupné vyčerpávanie cenových a nákladových faktorov konkurenčnej schopnosti Slovenska upriamuje pozornosť na hodnotenie kvalitatívnych faktorov ekonomického rozvoja. Efektívny domáci výskum a vývoj (VaV), inovačná schopnosť ekonomiky a využívanie informačných a komunikačných technológií (IKT) sú predpokladom vyššieho zhodnocovania národnej práce, ekonomického rastu a tvorby nových pracovných miest. V tejto kapitole sa zaoberáme vývojom výdavkov na VaV, inovačným rozvojom podnikovej sféry a niektorými aspektmi fenoménu označeného ako štvrtá priemyselná revolúcia v kontexte slovenskej ekonomiky.

Výdavky na VaV

V tabuľke 3.1 uvádzame vývoj vybraných indikátorov vstupov (výdavky na VaV a zamestnanci VaV) a výsledkov (patentové prihlášky) slovenského systému VaV za obdobie 2009 – 2015.[5] Vývoj hlavného indikátora inovačného rozvoja a VaV – intenzity hrubých výdavkov na VaV – zaznamenal v roku 2015 pomerne veľký nárast na hodnotu 1,18 % HDP. Úroveň výdavkov sa tak priblížila strednodobej cieľovej hodnote 1,2 % HDP.[6] Zahraničné zdroje financovania sa medziročne viac ako zdvojnásobili a svojím 39 % podielom sa stali hlavným zdrojom financií pre slovenský VaV (predstavujú tak už 0,46 % HDP). Z pohľadu výdavkov „určenia pre sektor“ mierne vzrástla úloha verejného sektora, najmä vysoké školy sa stali prvýkrát sektorom, v ktorom sa realizuje najvyšší podiel výdavkov na VaV. V tomto sektore sa už na Slovensku realizujú výdavky na VaV vo výške 0,52 % HDP, čo je 110 % úrovne priemeru EÚ 28. Silný nárast hrubých výdavkov na VaV v roku 2015 je pozitívnou správou, zaostávanie za priemernou úrovňou EÚ 28 sa podarilo znížiť na 58 % jej úrovne. Negatívom je pretrvávajúce slabé zapojenie podnikateľského

[5] Niektoré ukazovatele uvádzané v tejto kapitole sú publikované s dvojročným oneskorením.

[6] Cieľom Stratégie Európa 2020 pre Slovenskú republiku je do roku 2020 dosiahnuť intenzitu výdavkov na VaV vo výške 1,2% HDP, v rámci ktorých ich majú dve tretiny tvoriť podnikové výdavky a jednu tretinu verejné výdavky.

sektora vo financovaní VaV, v tomto smere dosiahla slovenská ekonomika už druhý rok len 25 % priemeru EÚ 28. Otázna je taktiež udržateľnosť financovania verejných VaV aj v budúcich rokoch. Dá sa predpokladať, že najmä v prvej polovici programového obdobia 2014 – 2020 bude čerpanie prostriedkov z Operačného programu Výskum a inovácie neporovnateľne nižšie než v závere programového obdobia 2007 – 2013 + 2 v Operačných programoch Výskum a vývoj a Konkurencieschopnosť a hospodársky rast. Po roku 2015 predpokladáme absolútny pokles výdavkov na VaV (ako aj intenzity VaV).

T a b u ľ k a 3.1
Vybrané indikátory výskumu a vývoja v rokoch 2009 – 2015

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Financovanie VaV:						
Hrubé výdavky na VaV (% HDP)	0,62	0,67	0,81	0,83	0,89	1,18
určené pre sektor (% HDP):						
vládny sektor	0,19	0,18	0,20	0,17	0,25	0,33
podniky	0,26	0,25	0,34	0,38	0,33	0,33
vysoké školy	0,17	0,23	0,28	0,27	0,31	0,52
financované zo zdrojov (% HDP):						
štátne a verejné zdroje	0,31	0,33	0,31	0,32	0,37	0,38
zdroje vysokých škôl	0	0,01	0,01	0,02	0,02	0,04
podnikateľské zdroje	0,22	0,23	0,31	0,33	0,29	0,30
zahraničné zdroje	0,09	0,1	0,15	0,15	0,21	0,46
Zamestnanci VaV[1]	28 128	28 596	28 880	27 823	28 825	28 752
Výsledky VaV:						
Domáce patentové prihlášky[2]	235	223	168	184	211	228
Počet domácich patent. prihlášok[2] na 1 000 zamestnancov VaV	8,4	7,8	5,8	6,6	7,3	7,9
Počet EPO prihlášok	53	85	52	51	80	61
Počet EPO prihlášok na 1 000 zamestnancov VaV	1,9	3	1,8	1,8	2,8	2,1

[1] Vo fyzických osobách k 31. 12.
[2] Domáce patentové prihlášky podané na Úrad priemyselného vlastníctva SR.
Prameň: ÚPV SR (2016); ŠÚ SR (2017); EPO (2017).

Aj keď podrobnejšia dezagregácia zahraničných zdrojov za rok 2015 nie je ešte dostupná, na základe predchádzajúceho vývoja môžeme s určitou mierou istoty usudzovať, že ide o zdroje Európskej komisie, ktoré sa prostredníctvom Národného strategického referenčného rámca dočerpávali v poslednom roku programového obdobia 2007 – 2015.

Ostatné zdroje financovania zaznamenali stagnáciu; to sa týka aj podnikateľských zdrojov, ktorých podiel sa významnejšie nemení.

V grafe 3.1 prezentujeme príspevky k rastu výdavkov na VaV. Výdavky v roku 2015 vzrástli medziročne o 38 % (pravá os), pričom dominantný podiel na raste mali zahraničné zdroje (ľavá os).

G r a f 3.1
Medziročná zmena hrubých výdavkov na VaV (%) **a príspevok sektorov k rastu** (p. b.) **v období 2007 – 2015**

Prameň: Vlastné spracovanie podľa Eurostat (2017).

Výdavky na VaV sú koncentrované do Bratislavského kraja, do ktorého v roku 2015 smerovalo 42 % všetkých výdavkov. Na druhom mieste je Žilinský kraj, ktorý najviac profitoval z nárastu financovania VaV (v porovnaní s rokom 2007). Ak sa pozrieme na výdavky na 1 pracovníka vo VaV, tak je poradie odlišné (pravá os grafu 3.2). V tomto indikátore vysoko dominuje Trenčiansky kraj (brali sme do úvahy priemer za roky 2007 – 2015) s 5 679 eur na jedného pracovníka VaV, aj keď mal v roku 2015 druhý najnižší podiel na výdavkoch. Negatívne možno hodnotiť postavenie Banskobystrického a Prešovského kraja, ktoré okrem absolútnych nízkych hodnôt celkových výdavkov na 1 pracovníka v rokoch 2007 – 2015 vykazujú aj veľmi nízke podiely na celkových výdavkoch v rokoch 2007 a 2015.

G r a f 3.2
Regionálne rozdelenie hrubých výdavkov na VaV v období 2007 a 2015 (%)

Prameň: ŠÚ SR (2017).

Z hľadiska predpokladov inovačnej výkonnosti je dlhodobým limitujúcim faktorom slabá komercializácia výsledkov VaV. Patentová aktivita meraná počtom domácich patentových prihlášok v roku 2015 v porovnaní s rokom 2014 mierne vzrástla na úroveň 228 domácich patentových prihlášok, čo sa odrazilo aj v náraste patentovej produktivity, ktorá sa dostala na hodnotu 7,9 domácich patentových prihlášok na 1 000 zamestnancov VaV. Počet EPO prihlášok na 1 000 zamestnancov VaV v roku 2015 poklesol na úroveň 2,1. Nárast výdavkov na VaV v roku 2015 by sa mohol odzrkadliť vo zvýšenej patentovej aktivite v budúcom období, a to skôr vo verejnom sektore. Bariérou patentovej aktivity v sektore podnikov je pretrvávajúci inovačný model založený na dovoze hotových technológií (a z toho vyplývajúci nízky podiel podnikových výdavkov na VaV).

Inovačný vývoj na Slovensku

Ak by sme chceli zhodnotiť inovačnú úroveň na Slovensku na základe jedného indexu, môžeme využiť Sumárny inovačný index (EC, 2016), ktorý syntetizuje 25 ukazovateľov. Slovenská ekonomika sa za rok 2015 pri

súhrnnom pohľade radí na 22. miesto v EÚ medzi miernych inovátorov, pričom v porovnaní s predchádzajúcim rokom nenastala žiadna pozitívna zmena. V porovnaní s priemerom EÚ 28 má slovenská ekonomika relatívnu konkurenčnú výhodu len v oblasti ľudských zdrojov, v rámci ktorých vykazuje nadpriemernú úroveň v niektorých kvantitatívnych parametroch: v počte nových absolventov doktorandského štúdia na 1 000 obyvateľov (137 % priemeru EÚ 28) alebo v podiele 20 – 24-ročných s dosiahnutým sekundárnym stupňom vzdelania (110 % priemeru EÚ 28). V ostatných predpokladoch inovačného rozvoja Slovensko dosahuje nadpriemernú úroveň už len vo výdavkoch na inovácie, ktoré nemajú charakter VaV (*non-R&D innovation expenditures*), a to 116 % priemeru EÚ 28.

Na druhej strane, faktorov inovačného rozvoja, v ktorých Slovensko stále zaostáva, je pomerne veľa. Najväčšie bariéry (ak je úroveň nižšia než 25 % výkonu priemeru EÚ) predstavujú: počet študujúcich doktorandov z krajín mimo EÚ (10 % priemeru EÚ 28); využívanie rizikového kapitálu (13 % priemeru EÚ 28), spolupráca verejného akademického prostredia s podnikovou sférou (24 % priemeru EÚ 28; indikované počtom spoločných publikácií, čo hovorí skôr o výskumnej spolupráci než o spoločnom vývoji), nízka úroveň patentovania a z toho vyplývajúce slabé príjmy ekonomiky z predaja licencií do zahraničia (5 % priemeru EÚ 28).

V roku 2016 boli publikované výsledky celoúniového zisťovania inovačných aktivít podnikov (*Community Innovation Survey* 2014), výsledky sú za rok 2014. Na Slovensku pretrváva inovačný model, ktorý je založený na nákupe hotových technológií (strojov, zariadení a softvéru), v menšej miere, ako je to v prípade inovačne vyspelých krajín EÚ, sa presadzujú aj ostatné formy inovovania, ako sú vlastný alebo externý VaV[7] (tab. 3.2). Z dlhodobej perspektívy sa tento model na Slovensku mení len málo. V roku 2006 nákup hotových technológií využívalo 82 % inovujúcich podnikov na Slovensku a nepretržitý vlastný VaV 20 % podnikov.

[7] Ak v tejto časti kapitoly v súvislosti s *Community Innovation Survey* hovoríme o podnikoch, vždy ide o podniky, ktoré vykazovali produktové alebo procesné inovácie a nachádzajúce sa v tzv. *Innovation core activities* (odvetvia B, C, D, E, G46, H, J , K, M 71 – 73).

T a b u ľ k a 3.2
Podniky zapojené do inovačných aktivít v roku 2014 (% podnikov)

	Nepretržitý vlastný VaV	Príležitostný vlastný VaV	Dizajn (tvaru alebo výzoru tovarov a služieb)	Obstarávanie strojov, zariadení a softvéru	Obstarávanie externých znalostí	Externé aktivity VaV
Priemer EÚ	25	24	31	64	23	23
Priemere TOP 3	33	36	32	57	33	31
Priemer V3	21	24	31	73	15	20
Slovensko	21	27	25	70	22	15

TOP 3: Švédsko, Fínsko, Dánsko; V3: Maďarsko, Poľsko, Česko.
Prameň: Vlastné spracovanie podľa Eurostat (2017).

Podobne nemenné zostávajú podľa aktuálneho zisťovania aj formy interakcií podnikov so svojím okolím pri inovovaní (tab. 3.3). Slovenské inovujúce podniky spolupracujú predovšetkým s trhovými aktérmi inovačného systému (podniky v rámci podnikovej skupiny; klienti a zákazníci v súkromnom sektore; dodávatelia komponentov, materiálu, zariadení alebo softvéru). Vyspelé európske inovačné ekonomiky sú charakteristické hlbšou kooperáciou podnikov a inštitucionálnych aktérov verejného sektora (univerzity, klienti, výskumné inštitúcie). Tieto prvky sú zatiaľ slabo zastúpené v interakciách podnikov na Slovensku.

T a b u ľ k a 3.3
Typy spolupráce pri inovovaní v roku 2014 (% podnikov)

	Podniky v rámci podnikovej skupiny	Konkurenti alebo iné podniky v odvetví	Klienti a zákazníci v súkromnom sektore	Klienti a zákazníci vo verejnom sektore	Dodávatelia komponentov, materiálu, zariadení, softvéru	Univerzity alebo vzdelávacie inštitúcie	Vládne, verejné alebo súkromné výskumné inštitúcie	Konzultanti alebo komerčné laboratóriá
Slovensko	22,8	6,7	21,6	7,0	39,6	12,8	5,9	15,2
Priemer EÚ	14,5	8,6	15,7	7,0	23,5	12,4	8,2	12,8
Priemer V 3	12,2	6,0	11,1	3,3	20,3	11,7	6,4	9,6
Priemer TOP 3	18,5	13,7	23,8	12,0	27,8	17,9	12,4	19,4

TOP 3: Švédsko, Fínsko, Dánsko; V3: Maďarsko, Poľsko, Česko.
Prameň: Vlastné spracovanie podľa Eurostat (2017).

Slovenský podnikový sektor je pomerne dobre integrovaný do medzinárodných produkčných sietí a tie sú kanálom, prostredníctvom ktorého dochádza k inovačnému napredovaniu časti podnikového sektora. Pretrvávajúcou slabinou je úloha štátu a zapojenie verejného sektora. V prípade Slovenska (rovnako ako ostatných krajín SVE) je verejné financovanie inovujúcich podnikov spojené s fondmi EÚ. V členských štátoch EÚ, ktoré sú v regióne SVE, až 18 % inovujúcich podnikov získalo podporu fondov EÚ. Na Slovensku to bolo len 10 % (najnižšia hodnota z krajín SVE). Poskytovanie priamej podpory z verejných zdrojov inovujúcim podnikom je v EÚ pomerne rozšírené. Napríklad v Holandsku až 42 % takýchto podnikov získalo podporu z verejných zdrojov, vo Fínsku to bolo 34 %. Pokiaľ priemer EÚ a krajín SVE dosahuje v tomto ukazovateli vyrovnanú hodnotu 27 %, tak na Slovensku je to len 13 % (čo je najnižšia hodnota v rámci celej EÚ). Aj keď je inovatívnosť podnikového sektora výsledkom kombinácie veľkého počtu faktorov, nedostatok financií na Slovensku môže byť jednou z hlavných príčin zaostávania. Neinovujúce podniky na Slovensku uvádzajú nedostatok vlastných financií, problematické získavanie vládnych grantov a dotácií, úverov a rizikového kapitálu ako vysoko dôležité dôvody neinovovania (spolu so slabým trhovým dopytom).

G r a f 3.3
Dôvody neinovovania* v roku 2014 (% neinovujúcich podnikov)

Poznámka: * – vysoko dôležitý dôvod neinovovania.
Prameň: Vlastné spracovanie podľa Eurostat (2017).

Slovenská ekonomika a štvrtá priemyselná revolúcia: faktory a predpoklady

Slovenské hospodárstvo podobne ako ostatné ekonomiky permanentne čelí príležitostiam a rizikám technologického pokroku, ktorý aktuálne dostal pomenovanie štvrtá priemyselná revolúcia,[8] súbežne sa presadzuje užšie zameraný pojem *Priemysel 4.0* (*Industry 4.0*). Fenomény, ako robotika, nano- a biotechnológie, nové materiály, internet vecí, umelá inteligencia, 3D tlač, *big data* a pod., vytvárajú silné impulzy na štruktúrne zmeny v mnohých odvetviach a sektoroch a sú nositeľom komplexných zmien v spoločnosti (napr. prostredníctvom koncepcií tzv. *smart cities*, eGovernmentu alebo e-mobility a pod.). Štvrtá priemyselná revolúcia znamená prechod od fázy jednoduchej digitalizácie k inováciám založeným na vzájomných kombináciách materiálových, digitálnych a biologických technológií. Informačné a komunikačné technológie stoja v epicentre štvrtej priemyselnej revolúcie a sú faktorom ekonomických a spoločenských zmien viac ako kedykoľvek predtým. Nevyhnutnosťou je reflexia týchto trendov v ekonomickej analýze a hospodárskej politike. Našou ambíciou nie je vyčerpávajúco pokryť tento fenomén, ale z dostupných štatistických zdrojov identifikovať vhodné indikátory a na základe nich analyzovať vybrané faktory rozvoja štvrtej priemyselnej revolúcie na Slovensku v európskom kontexte.

Predpoklady a pripravenosť štátov na digitalizáciu ekonomík v celosvetovom porovnaní hodnotí *Networked Readiness Index 2016* (publikovaný Svetovým ekonomickým fórom v Správe o globálnych informačných technológiách). Slovensko je podľa aktuálneho vydania na 47. mieste (139 hodnotených krajín), čo ho radí na chvost skupiny vyspelých a vysokopríjmových ekonomík. Index je založený na kombinácii mäkkých a tvrdých ukazovateľov. Slovensko zaostáva najmä v kvalite tých faktorov, ktoré sa vzťahujú na fungovanie verejného sektora – kvalita legislatívneho prostredia, kvalita vzdelávacieho systému, postavenie

[8] Na označenie (a odlíšenie) etapy ekonomomického vývoja, ktorá je založená predovšetkým na využívaní nových poznatkov/inovácií sa za posledných cca 30 rokov ujalo viacero termínov; spomenieme len niektoré označenia ekonomiky (resp. spoločnosti): informačná, znalostná (poznatková), vedomostná, inteligentná, digitálna, internetová, nová.

a podpora informatizácie vládou, zdaňovanie zisku. Na druhej strane možno vidieť pozitívne hodnotenie takých faktorov, ako napríklad nízka miera softvérového pirátstva, intenzita lokálnej konkurencie, pokrytie mobilnými sieťami, vybavenosť domácností počítačmi a internetom a využívanie IKT podnikateľským sektorom.

Predstavu o podnikovom využívaní IKT v produkčných procesoch, vo vzťahoch so zákazníkmi, so svojím okolím alebo vo vzťahu s verejnou správou poskytuje štatistika *Digital Agenda Scoreboard*. Slovenský podnikový sektor je v porovnaní s ostatnými oblasťami digitálnej spoločnosti relatívne najlepšie zapojený do využívania IKT. V tabuľke 3.4 uvádzame niektoré ukazovatele prieniku IKT do obchodovania (eObchodovanie) a podnikania (ePodnikanie).

Komparácia vo väčšine ukazovateľov naznačuje, že podniková sféra využíva možnosti IKT na úrovni, ktorá je porovnateľná s priemerom EÚ a s ostatými krajinami V4 alebo Estónskom.[9] Nadpriemerné výsledky dosahujú podniky na Slovensku najmä v obrate z eObchodovania (MSP rovnako ako veľké podniky). Podobne je to aj v prípade slovenských spotrebiteľov, ktorí sú nadpriemerne zapojení do cezhraničného obchodovania (online objednávanie tovaru z iného členského štátu EÚ). Relatívne nízka miera podnikových cezhraničných predajov do iných štátov EÚ (75 % úrovne EÚ 28) môže vyplývať skôr zo štruktúry ekonomiky zameranej na predfinálne fázy produkčného reťazca než z nedostatočného využívania podnikových IKT.

Vysoký je podiel slovenských podnikov ktoré majú webovú stránku so sofistikovanou funkcionalitou (133 % priemeru EÚ). Jedným z nosných prvkov Priemyslu 4.0 má byť mobilná konektivita. Podniky na Slovensku v jej využívaní dosahujú zmiešané výsledky; v podiele zamestnaných, ktorí využívajú prenosné zariadenie od svojho zamestnávateľa, podniky na Slovensku dosiahli 75 % priemeru EÚ. Na druhej strane máme rovnakú úroveň podielu podnikov, ktoré používajú mobilný internet na svoje podnikové aplikácie, ako je v EÚ 28.

---

[9] Estónsko sme zvolili ako príklad posttranzitívnej ekonomiky, ktorá dosiahla najlepší pokrok v implementácií IKT.

T a b u ľ k a 3.4
Ukazovatele eObchodovania a ePodnikania na Slovensku a vo vybraných krajinách EÚ 28 (2016)

	SK	EÚ 28	SK/ EÚ 28 v %	EST	CZ	PL	HU
Podniky využívajúce možnosti B2C prostredníctvom predaja cez web (MSP, % podnikov)	5	7	71	7	13	5	7
Podniky predávajúce cezhranične do iných krajín EÚ (MSP, % podnikov)	6	8	75	-	-	-	-
Podniky predávajúce online – veľké podniky (% podnikov)	34	38	89	31	48	32	31
Podniky predávajúce online – MSP (% podnikov)	11	17	65	15	26	10	12
Obrat z eObchodovania – veľké podniky (% podnikov)	24	23	104	16	38	22	25
Obrat z eObchodovania – MSP (% podnikov)	11	9	122	11	22	7	8
Cezhraničné eObchodovanie (% občanov)	22	18	122	23	9	4	12
Objednávanie tovarov alebo služieb online (% občanov)	56	55	102	56	-	42	39
Integrácia interných procesov (s ERP) – MSP (% všetkých podnikov)	29	34	85	-	-	-	-
Zamestnanci, ktorým zamestnávateľ poskytuje prenosné zariadenie (% zamestnanosti)	15	20	75	19	19	19	18
Podniky, ktoré používajú mobilný internet pre svoje podnikové aplikácie (% podnikov)	31	30	103	29	39	27	19
Služby *cloudu* (stredná úroveň sofistikovanosti, % podnikov)	12	13	92	17	10	5	8
Podniky, ktoré si platia reklamu na internete (% podnikov)	27	25	108	24	31	28	19
MSP ktoré používajú analytický CRM softvér (% podnikov)	16	-	-	19	-	-	-
Podniky s vysokým stupňom Digital Intensity (MSP, % podnikov)	17	18	94	21	21	12	12
Podniky, ktoré zasielajú eFaktúry (% podnikov)	15	18	83	19	13	13	8
Podniky, ktoré používajú sociálne médiá (% podnikov)	34	45	76	39	-	25	34
Podniky ktoré majú webovú stránku so sofistikovanou funkcionalitou (% podnikov)	72	57	126	76	63	64	60

Poznámka: SK – Slovensko, EST – Estónsko, CZ – Česká republika, PL – Poľsko, HU – Maďarsko.
Prameň: EC (2016).

Faktorom, ktorý môže ovplyvniť širšie zapojenie do štvrtej priemyselnej revolúcie na Slovensku, je nízka miera penetrácie širokopásmovým

internetom. V roku 2015 predstavovala jej hodnota 22,7[10] predplatiteľov na 100 obyvateľov, čo je 4. najhoršia hodnota v rámci EÚ (priemer EÚ bol 31,6; Estónsko dosiahlo 29,9). Slovensko má taktiež druhé najnižšie pokrytie širokopásmovým internetom, keď v roku 2015 bolo pokrytých štandardným širokopásmovým internetom[11] len 86,3 % slovenských domácností. Negatívom je i situácia v podnikovom sektore, keď v roku 2016 len 22,4 % podnikov na Slovensku malo rýchly pevný širokopásmový internet (priemer EÚ 28 je 31,7 %; najlepšie Dánsko dosiahlo 63,6 %). Pod priemerom EÚ sa nachádzame aj v prípade penetrácie mobilným internetom, hoci zaostávanie nie je také výrazné ako v predchádzajúcom prípade. V počte predplatiteľov mobilného širokopásmového internetu na 100 obyvateľov Slovensko dosiahlo hodnotu 63,4 predplatiteľov na 100 obyvateľov (jún 2015), EÚ 27 vykázalo hodnotu 75,3 (Estónsko až 104,5).

G r a f 3.4
Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti (2016)

Prameň: Vlastné spracovanie podľa EC (2017).

[10] *Fixed broadband take-up* (počet predplatiteľov/100 obyvateľov).

[11] *xDSL, cable* (základný a *NGA*), *FTTP* alebo *WiMax* siete.

Možnosti využívania IKT v spoločnosti majú obrovský potenciál. Implementácia IKT vo verejnom sektore je prioritou nadnárodných a národných politík, pretože vytvára množstvo pozitívnych efektov v celom verejnom sektore, ako aj vo vzťahu štátu a sektora podnikov a domácností. Oblasť elektronizácie služieb verejnej správy (eGovernment) je pravdepodobne najviditeľnejšou formou presahu štvrtej priemyselnej revolúcie do spoločnosti.

Na Slovensku je digitalizácia už niekoľko rokov normatívnou súčasťou (a prioritou najmä v proklamatívnej rovine) hospodárskej politiky. Európska komisia na hodnotenie jej úrovne využíva Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti (DESI). Index hodnotí päť dimenzií: internetové pripojenie, ľudský kapitál, používanie internetu, integráciu digitálnych technológií a digitálne verejné služby. Podľa tohto hodnotenia za rok 2015 sa Slovensko považuje za krajinu s podpriemerne rozvinutou digitalizáciou, pričom najhoršie výsledky dosiahlo v oblasti digitálnych verejných služieb (graf 3.4). Podľa indexu DESI bolo Slovensko v oblasti digitálnych verejných služieb treťou najhoršie hodnotenou krajinou EÚ. Scoreboard digitálnej agendy Európskej komisie poskytuje viacero ukazovateľov, ktoré umožňujú hodnotiť stav slovenskej digitalizácie verejnej správy v porovnaní s EÚ vo viacerých oblastiach: využívanie webových stránok a spôsoby interakcie občanov s úradmi, zapájanie podnikov do digitálnej verejnej správy a využívanie *open data*. Ak sa pozrieme bližšie na využívanie webových stránok verejných inštitúcií občanmi na Slovensku (tab. 3.5), vidíme v porovnaní s regionálnym lídrom informatizácie Estónskom pomerne nelichotivý stav a vývoj vo všetkých 4 typoch/stupňoch interakcií (1. interakcia s verejnou inštitúciou, 2. získanie informácie z webovej stránky verejnej inštitúcie, 3. stiahnutie úradného formulára, 4. zaslanie vyplneného formulára verejnej inštitúcii).

Pokiaľ v roku 2008 (najstaršie dostupné údaje) sme s Estónskom stáli približne na rovnakej štartovacej čiare, v roku 2015 sa nám výrazne vzdialilo. Na druhej strane však musíme konštatovať, že v porovnaní s priemerom EÚ 28 Slovensko dosiahlo v prvých dvoch typoch aktivít nadpriemerné výsledky. V treťom a štvrtom type interakcie s verejnou inštitúciu, čiže z hľadiska eGovernmentu v aktivitách s vyššou mierou

sofistikovanosti Slovensko dokonca zaznamenalo v roku 2015 v porovnaní s rokom 2008 mierny pokles. Najväčší rozdiel je v počte občanov, ktorí zasielajú vyplnené formuláre verejným inštitúciám (na Slovensku v roku 2015 len 13 %).

T a b u ľ k a 3.5
Využívanie webových stránok verejných inštitúcií (% občanov)

	Interakcia s verejnou inštitúciou (posledných 12 mesiacov)		Získanie informácií z webovej stránky verejnej správy (posledných 12 mesiacov)		Stiahnutie úradného formulára (12 mesiacov)		Zaslanie vyplneného formulára (posledných 12 mesiacov)	
	2008	2015	2008	2015	2008	2015	2008	2015
EÚ 28	35	46	33	40	23	28	17	26
Česká republika	19	32	18	31	9	14	5	10
Estónsko	37	81	37	71	27	39	27	71
Maďarsko	28	42	26	39	20	27	13	24
Poľsko	22	27	20	19	14	17	7	16
Slovensko	40	51	35	44	26	24	16	13
Fínsko	62	80	56	74	43	63	27	59

Prameň: Vlastné spracovanie podľa EC (2017).

* * * *

Rok 2015 znamenal pre financovanie VaV niekoľko nových skutočností: vzhľadom na posledný rok čerpania štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu EÚ vzrástla intenzita VaV na 1,18 % HDP; zahraničné zdroje národných výdavkov na VaV sa stali hlavným zdrojom. Zaujala taktiež skutočnosť, že z hľadiska určenia výdavkov na VaV sa stal primárnym sektor vysokých škôl. Na základe minulých skúseností a fázy aktuálneho programového obdobia môžeme povedať, že v nasledujúcich rokoch výdavky na VaV klesnú (absolútne aj relatívne). V oblasti inovačnej výkonnosti okrem nárastu intenzity VaV sme v roku 2015 nezaznamenali žiadny pozitívny pohyb. Slovenská ekonomika v európskom kontexte ostáva miernym inovátorom s pomerne značným zaostávaním vo veľkej časti faktorov inovačného rozvoja (najmä patentová aktivita, využívanie rizikového kapitálu, spolupráca verejného akademického prostredia s podnikovou sférou a pod.). Podľa výsledkov aktuálneho zisťovania *CIS 2014* sa slovenské podniky naďalej spoliehajú najmä na nákup

hotových technológií a v rámci inovačných kooperácií spolupracujú najmä s trhovými aktérmi (táto forma je pomerne rozvinutá). Slabinou inovačného systému ostáva zapájanie verejného sektora a nedostatok financií. Ekonomický pokrok založený na kvalitatívnych faktoroch je aktuálne konceptualizovaný ako štvrtá priemyselná revolúcia. Využívanie IKT v podnikoch v kontexte štvrtej priemyselnej revolúcie predpokladá zmeny nielen v spôsoboch produkcie, ale i predaja a konečnej spotreby. Slovenský podnikový sektor je v porovnaní s ostatnými oblasťami digitalizácie spoločnosti relatívne najlepšie zapojený do využívania IKT. Nutným predpokladom využívania efektov štvrtej priemyselnej revolúcie je konektivita a penetrácia/pokrytie širokopásmovým internetom. V tomto smere Slovensko v porovnaní s EÚ dlhodobo zaostáva. Slabú schopnosť Slovenska implementovať výsledky štvrtej priemyselnej revolúcie a využívať jej efekty v spoločnosti môžeme vidieť v nedostatočnom pokroku v oblasti eGovernmentu.

4. VONKAJŠIE EKONOMICKÉ VZŤAHY

V roku 2016 pokračoval v rámci platobnej bilancie SR trend z predchádzajúcich rokov v podobe relatívne vysokého prebytku bilancie tovarov a mierneho prebytku bilancie služieb (tab. 4.1). V kombinácii s pasívnymi saldami primárnych aj sekundárnych výnosov dosiahol však bežný účet po niekoľkých rokoch prebytku záporný výsledok zodpovedajúci –0,7 % HDP. Negatívne saldo zaznamenal aj finančný účet, najmä v dôsledku vývoja ostatných investícií, zatiaľ čo kapitálový účet skončil opäť so štvorciferným prebytkom.

T a b u ľ k a 4.1
Vývoj hlavných položiek platobnej bilancie Slovenskej republiky v rokoch 2012 – 2016

	2012	2013	2014	2015	2016
Bilancia tovarov (mil. eur)	2 506	3 012	2 859	2 115	2 374
Bilancia služieb (mil. eur)	421	357	108	95	341
Bilancia primárnych výnosov (mil. eur)	-1 210	-691	-869	-927	-2 061
Bilancia sekundárnych výnosov (mil. eur)	-1 034	-1 321	-1 194	-1 115	-1 237
Bežný účet (mil. eur)	684	1 357	904	168	-583
Kapitálový účet (mil. eur)	1 415	1 064	730	2 790	1 631
Finančný účet (mil. eur)	319	-567	-324	863	-174
Bilancia tovarov/HDP (%)	3,4	4,1	3,8	2,7	2,9
Bežný účet/HDP (%)	0,9	1,8	1,2	0,2	-0,7
Finančný účet/HDP (%)	0,4	-0,8	-0,4	1,1	-0,2

Prameň: NBS (2017a); vlastné výpočty.

Pokračujúci nárast vývozu aj dovozu

Vývoj zahraničného obchodu priniesol v roku 2016 mierne spomalenie rastovej dynamiky, keď vývoz medziročne vzrástol o 3,5 % a dovoz o 3,2 % (graf 4.1). Po prepade zahraničného obchodu zaznamenanom v krízovom roku 2009 tak ďalej pokračoval trend pozitívnych medziročných zmien v objeme vývozu a dovozu, spojený s mierne sa zvyšujúcou exportnou výkonnosťou aj importnou náročnosťou. Bližší pohľad na

vývoj v jednotlivých štvrťrokoch roka 2016 ukazuje, že výraznejšia medziročná exportná aj importná dynamika sa dosiahla v druhom a štvrtom štvrťroku (graf 4.2). Dovoz v treťom štvrťroku dokonca medziročne slabo poklesol.

G r a f 4.1
Medziročné zmeny vývozu a dovozu v rokoch 2008 – 2016 (%)

Prameň: Spracované podľa údajov NBS (2017a); vlastné výpočty.

Rovnako ako v predchádzajúcom roku vykázalo Slovensko v roku 2016 najvyššie aktívne saldo s Nemeckom (4,2 mld. eur) a na druhej strane najvyššie pasívne saldo s Čínou (4,4, mld. eur). Z teritoriálneho hľadiska sa v roku 2016 v porovnaní s predchádzajúcim rokom opätovne zvýšil objem vývozu do EÚ (o 3,5 %) aj dovozu z členských štátov EÚ (o 6 %) (ŠÚ SR, 2017). Znamenalo to udržanie podielu EÚ na celkovom exporte SR na úrovni 85,2 % a zvýšenie podielu krajín Únie na celkovom importe do SR na 67,3 %. V raste pokračoval zahraničný obchod s Nemeckom, najmä však dovoz, ktorý sa zvýšil o 10 %. Relatívne rýchlo rástol aj dovoz z Rakúska, Spojeného kráľovstva a Poľska. Naopak klesal najmä import z Ruska (takmer o štvrtinu), Kórejskej republiky a Českej republiky. Na strane exportu sa v porovnaní s rokom 2015 vykázal vyšší

objem hlavne v prípade Francúzska, Spojeného kráľovstva a Holandska, a najvýraznejší pokles v prípade Poľska.

G r a f 4.2
Medziročné zmeny vývozu a dovozu (ľavá os, %) **a saldo zahraničného obchodu** (pravá os, mil. eur) **v jednotlivých štvrťrokoch rokov 2008 – 2016**

Prameň: Spracované podľa údajov NBS (2017a).

Z hľadiska komoditného členenia zaznamenal zahraničný obchod najvyšší nárast v kategóriách osobné automobily a iné motorové vozidlá (najmä v prípade vývozu), ako aj časti, súčasti a príslušenstvo motorových vozidiel (ŠÚ SR, 2017). Osobné automobily dosiahli v roku 2016 rekordný 20 %-ný podiel na vývoze tovarov. Na porovnanie napríklad v Českej republike bol zaznamenaný podiel tejto kategórie na vývoze na úrovni 12 %. V dôsledku dynamického vývoja podielu automobilov na exporte v priebehu posledných piatich rokov je produktová koncentrácia exportu na Slovensku najvyššia v rámci krajín strednej Európy. V prípade malej slovenskej ekonomiky súvisí takáto vysoká produktová koncentrácia s menšími možnosťami diverzifikácie produkcie a exportu (NBS – analytici Menového úseku, 2017).

Riziká spojené s vývojom vo vonkajšom prostredí a s nízkou diverzifikáciou exportu slovenskej ekonomiky

V súvislosti s posledným vývojom na svetových trhoch je potrebné poukázať na riziká vyplývajúce z možného poklesu vývozu osobných automobilov zo SR do Veľkej Británie a do USA, ktoré patria popri Nemecku a Francúzsku medzi najvýznamnejšie exportné trhy slovenských automobilových závodov. Veľká Británia bola v roku 2016 z pohľadu celkového slovenského vývozu piatym najvýznamnejším obchodným partnerom SR (po Nemecku, Českej republike, Poľsku a Francúzsku) s 5,9 % podielom na celkovom exporte a s rastúcim objemom vývozu zo SR kontinuálne od roku 2010 (graf 4.3).

G r a f 4.3
Najväčšie exportné trhy Slovenska (mil. eur)

Prameň: Spracované podľa údajov NBS (2017a).

Takmer polovicu slovenského exportu do Veľkej Británie predstavujú automobily, ďalšou dôležitou exportnou položkou je elektronika, najmä televízory. V prípade oboch tovarových skupín ide o produkty dlhodobej spotreby, citlivé na cenové zmeny. V spojitosti s oslabovaním libry súvisiacim s plánovaným vystúpením Veľkej Británie z EÚ (tzv. Brexit) tak

možno očakávať pokles záujmu britských spotrebiteľov o slovenskú produkciu, čo by mohlo viesť aj k pomalšiemu nábehu produkcie v automobilke Jaguar Land Rover pri Nitre v rokoch 2018 – 2019. Okrem priameho vplyvu na cenovú konkurencieschopnosť slovenských exportérov však bude Brexit na slovenskú ekonomiku vplývať aj nepriamo, a to spomalením obchodných partnerov SR, ktorí majú najsilnejšie prepojenie na Veľkú Britániu prostredníctvom zahraničného obchodu, ako sú Nemecko, Poľsko, Francúzsko a Holandsko (IFP – MF SR, 2016).

Saldo obchodnej bilancie SR s Britániou bolo v roku 2016 vzhľadom na nižší dovoz britskej produkcie na Slovensko vysoko aktívne. Oslabenie britskej libry predražujúce slovenský vývoz a na druhej strane zlacňujúce dovoz z Británie sa v nasledujúcom období prejaví aj vo výslednej bilancii tovarov. Pokiaľ ide o usporiadanie obchodných vzťahov s Britániou po samotnom vystúpení z EÚ (pravdepodobne v roku 2019), pre Slovensko by bolo vzhľadom na existujúce obchodné väzby prirodzene výhodné, keby uplatňované clá a prekážky obchodu boli čo najnižšie.

V USA, ktoré majú po posledných prezidentských voľbách tendenciu k protekcionistickej obchodnej politike, nemožno vylúčiť výraznejšie zvýšenie ciel na produkciu dovážanú z Európy, čo by dodávateľom z členských štátov celej Únie skomplikovalo prístup na americký trh. Spomedzi slovenských exportérov by sa to výrazne dotklo najmä závodu Volkswagen Slovakia, ktorý do USA vyváža približne desatinu svojej produkcie, hlavne luxusné vozidlá (Porsche Cayenne, Audi Q7, Volkswagen Touareg). Okrem takéhoto priameho vplyvu by však americký protekcionizmus zasiahol SR, podobne ako Brexit, aj nepriamo, prostredníctvom hlavných obchodných partnerov v rámci EÚ, aj v tomto prípade najmä cez Nemecko.

Koncentrácia slovenskej ekonomiky na automobilový priemysel prináša nepochybne množstvo pozitív. V nadväznosti na predchádzajúcu časť kapitoly je však možné poukázať aj na určité riziko súvisiace so slabou diverzifikáciou produkcie a exportu SR, ktorá znamená aj väčšiu zraniteľnosť ekonomiky v prípade výskytu externých šokov v budúcnosti.

Aj v roku 2016 pokračoval rast produkcie automobilového priemyslu a dosiahol tak nový rekord. V automobilkách Volkswagen Slovakia, PSA

Peugeot Citroën a Kia Motors Slovakia sa vyrobilo spolu viac ako 1 040 tisíc automobilov, čo v prepočte predstavuje 191 vozidiel na tisíc obyvateľov (ZAP SR, 2017). Slovensko si tak obhájilo pozíciu najväčšieho producenta automobilov vo vzťahu k počtu obyvateľov na svete. Vzhľadom na investíciu spoločnosti Jaguar Land Rover možno v nasledujúcich rokoch očakávať ešte vyššie počty vyrobených áut,[12] ako aj príchod ďalších menších investorov do automobilového priemyslu a rozšírenie produkcie existujúcich subdodávateľov.

S takýmto vývojom je spojená aj otázka (ne)dostatku kvalifikovaných pracovných síl. Podľa Zväzu automobilového priemyslu (ZAP SR, 2017) chýba na Slovensku v automobilovom priemysle okolo 14 tisíc pracovníkov. Tento nedostatok je možné v budúcnosti riešiť kvalifikovanými absolventmi duálneho vzdelávania, ktoré momentálne prebieha druhý rok, čo znamená, že prví absolventi prídu na pracovný trh o tri roky. Ďalšími možnými riešeniami sú: (fungujúca) rekvalifikácia nezamestnaných, ktorá však tiež vyžaduje určitý čas, alebo prípadný návrat časti Slovákov žijúcich v zahraničí (napr. v dôsledku vystúpenia Veľkej Británie z EÚ). Určitým prechodným riešením je aj prísun pracovnej sily zo zahraničia, ktorý už v rámci automobilových producentov pôsobiacich na Slovensku prebieha.[13]

Kapitálový a finančný účet

Ako je zrejmé z grafu 4.4, za negatívnym saldom finančného účtu stál v roku 2016 predovšetkým vývoj ostatných investícií. V položke priamych investícií sa dosiahla kladná výsledná bilancia, keď čistý prírastok

---

[12] Jaguar Land Rover plánuje vyrobiť na Slovensku prvé automobily koncom roka 2018, predpokladaná ročná produkcia v prvej fáze je 150 tisíc vozidiel.

[13] Účastníci konferencie Newmatec organizovanej v marci 2017 pod patronátom Zväzu automobilového priemyslu prijali spoločné memorandum, podľa ktorého je na udržanie konkurencieschopnosti automobilového priemyslu na Slovensku potrebné vytvoriť pružný trh práce, ktorý by flexibilne reagoval na potrebu pracovných síl z hľadiska ich počtu a kvalifikácie, ako aj zmeniť slovenský vzdelávací systém a zvýšiť počet absolventov technických univerzít. Okrem toho je potrebné nastaviť prostredie a podmienky podporujúce rozvoj aplikovaného výskumu, vývoja a inovácií, ako aj podmienky a prostredie pre aplikáciu digitalizácie priemyslu a infraštruktúry v zmysle princípov stratégie Priemysel 4.0 a v neposlednom rade stabilizovať ekonomické a podnikateľské prostredie v SR (IPDAP, 2017).

aktív mierne presiahol čistý vznik pasív. Portfóliové investície dosiahli druhý rok po sebe kladnú bilanciu, ešte vyššiu ako v predchádzajúcom roku, a to vplyvom výrazne vyššieho čistého prírastku aktív než pasív.

G r a f 4.4
Kapitálový a finančný účet platobnej bilancie Slovenskej republiky v rokoch 2012 – 2016 (mil. eur)

Prameň: Spracované podľa údajov NBS (2017a).

Priame zahraničné investície na Slovensku a Slovenska v zahraničí

Stav priamych zahraničných investícií (PZI) v SR presiahol v roku 2015 podľa posledných dostupných údajov NBS (2017b) úroveň 40 mld. eur. Z nich 91 % smerovalo na Slovensko z krajín Európy a 8 % z Ázie. Graf 4.5 znázorňuje podiely najväčších investorských krajín. Okrem členských štátov EÚ (najmä Holandska, Rakúska a Českej republiky) sa medzi ne zaraďuje aj Kórejská republika. Za posledných päť rokov možno pozorovať nárast podielu PZI najmä z ČR (zo 6 % v roku 2011 na 11 % v roku 2015) a pokles podielu PZI z Nemecka (z 12 % na 6 %).

V súvislosti s investíciou britskej automobilky Jaguar Land Rover, ktorá je dcérou indickej spoločnosti Tata Motors Ltd, dôjde v rokoch 2017 a 2018 aj k nárastu investícií z Veľkej Británie. Ku koncu roka 2015 bol ich podiel na celkovom objeme PZI na Slovensku na úrovni 1,1 %. Investícia Jaguaru Land Rover dosiahne výšku 1,4 mld. eur a Slovensko ju priamo podporí investičnou pomocou vo forme dotácie na obstaraný dlhodobý hmotný a dlhodobý nehmotný majetok na úrovni takmer 130 mil. eur, rozloženej na obdobie niekoľkých rokov.

G r a f 4.5
Stav PZI v SR a slovenských PZI v zahraničí v roku 2015 podľa krajiny investora, resp. cieľovej krajiny (v %)

Prameň: Spracované podľa údajov NBS (2017b); vlastné výpočty.

V období 2002 – 2016 pritom podľa Vlachynského a Kristályho (2017) predstavovali dotácie na hmotný a nehmotný investičný majetok viac ako tretinu stimulov poskytnutých zahraničným investorom na Slovensku. Takmer polovicu tvorila úľava na dani z príjmov právnických osôb. Podľa autorov sa v uvedenom období na Slovensku udelilo spolu 176 investičných stimulov pre 148 subjektov (niektoré firmy dostali stimuly dvakrát alebo dokonca trikrát), a to v celkovej výške takmer 1,65 mld. eur. Paradoxne, stimuly smerovali prevažne do okresov s podpriemernou mierou nezamestnanosti, čo sa zásadnejšie nezmenilo ani po prijatí nového Zákona č. 561/2007 Z. z. o investičnej pomoci.

Určitý obraz o vnímaní Slovenska ako investičnej lokality poskytujú rôzne prieskumy. Ako vyplynulo z prieskumu medzi zahraničnými investormi,[14] ktorý vo februári 2017 uskutočnili obchodné komory Nemecka, Rakúska, Švédska a Holandska pôsobiace na Slovensku, spolu so spoločnosťou Advantage Austria Bratislava, ponúkajúcou služby rakúskym firmám a ich zahraničným obchodným partnerom, za posledných osem rokov ešte nebola na Slovensku konjunkturálna situácia taká pozitívna ako v súčasnosti (SOHK, 2017). Súčasnú hospodársku situáciu pozitívne hodnotí 45 % opýtaných firiem a ďalších 47 % vníma situáciu ako uspokojivú. Výrazne však poklesol podiel firiem, ktoré by svoju investíciu na Slovensku aj za dnešných podmienok zopakovali, a to z 85 % na 79 %, čo je najnižšia hodnota od zavedenia prieskumu, t. j. od roku 2004. Slovensko je celkovo hodnotené ako druhá najatraktívnejšia lokalita pre investície v strednej a východnej Európe. Na prvom mieste podľa prieskumu skončila, rovnako ako v predchádzajúcich rokoch, Česká republika, na treťom a štvrtom Estónsko a Slovinsko.

Medzi najlepšie hodnotené lokálne faktory Slovenska patrí členstvo v EÚ, produktivita a ochota pracovníkov podávať výkony, disponibilita a kvalita miestnych dodávateľov, kvalifikácia pracovníkov a pracovné náklady. Vývoj v prípade niektorých lokálnych faktorov však znižuje spokojnosť investorov so Slovenskom ako investičnou lokalitou. Ide najmä o už spomínanú disponibilitu odborných pracovníkov. V porovnaní s predchádzajúcim rokom bol horšie hodnotený aj slovenský vzdelávací systém, konkrétne odborné a vysokoškolské vzdelávanie. Zavedenie duálneho vzdelávania síce predstavuje vývoj správnym smerom, bude však potrebné zvýšiť počet jeho žiakov. Intenzívnejšie prepojenie s praxou je zároveň potrebné aj v prípade vysokoškolského vzdelávania. K najhoršie hodnoteným lokálnym faktorom na Slovensku patril boj proti korupcii a transparentnosť vo verejnom obstarávaní (SOHK, 2017).

Slovensko pravdaže nie je len príjemcom PZI, ale aj krajinou investujúcou v zahraničí, hoci v omnoho menšej miere. Objem slovenských priamych investícií v zahraničí dosiahol podľa údajov NBS za rok 2015

[14] Prieskum sa uskutočnil medzi 176 firmami z výrobného sektora, energetiky, stavebníctva, obchodu a služieb.

necelých 2,2 mld. eur. V tomto prípade smerovalo až 95 % investícií SR do iných európskych štátov na čele s Českou republikou (takmer dve pätiny celkových investícií, pozri graf 4.5); 2,4 % investícií na americké kontinenty a 2,2 % do Ázie. V porovnaní s rokom 2011 to znamená predovšetkým pokles podielu Českej republiky (z 53 % na 39 %), ako aj zvýšenie podielu Poľska (zo 4 % na 9 %) na celkových slovenských PZI v zahraničí.

* * * *

Podobne ako v predchádzajúcom roku, aj v roku 2017 možno očakávať, že zahraničný dopyt pozitívne prispeje k rastu slovenskej ekonomiky. Zrýchliť by sa mal vývoz a v súvislosti s nárastom investícií spojených s výstavbou nového automobilového závodu aj dovoz. Celkovo sa pravdepodobne zaznamená nižší príspevok čistého exportu k rastu HDP než v roku 2016.

V dôsledku rozbiehajúcej sa produkcie závodu Jaguar Land Rover, ako aj rozšírenia výroby Volkswagenu Bratislava možno v rokoch 2018 a 2019 predpokladať ešte výraznejšie medziročné zrýchlenie exportu. Dynamika exportu však v najbližších rokoch môže byť tlmená vplyvom rizík z vonkajšieho prostredia, medzi ktoré patrí Brexit (hlavne jeho „tvrdá“ verzia, t. j. úplné odčlenenie Veľkej Británie od jednotného európskeho trhu), ako aj protekcionistická politika USA.

5. MENOVÁ POLITIKA EURÓPSKEJ CENTRÁLNEJ BANKY A SÚVISLOSTI ČLENSTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY V EURÓPSKEJ ÚNII

Hospodárska situácia v eurozóne sa síce v poslednom období čiastočne stabilizovala, avšak s veľkou pomocou zo strany Európskej centrálnej banky (ECB), ktorá pokračuje v uvoľnenej menovej politike. Na politickej úrovni pôsobí destabilizujúco predovšetkým pripravovaný odchod Veľkej Británie z Európskej únie (EÚ), ktorý spustil rozsiahle diskusie o budúcnosti Únie so (zatiaľ) 27 členmi.

V tejto kapitole sa venuje pozornosť aktivitám ECB zameraným na podporu ekonomiky eurozóny, ukončenému predsedníctvu SR v Rade EÚ s dôrazom na úlohu bratislavského summitu, ako aj následnej diskusii o budúcom vývoji EÚ. Záverečné časti kapitoly sú zamerané na plnenie odporúčaní Európskej komisie v SR a monitorovanie makroekonomických nerovnováh na Slovensku.

Menová politika ECB naďalej expanzívna

Menová politika ECB si aj priebehu roka 2016 a začiatkom nasledujúceho roka zachovala expanzívny charakter (graf 5.1). Hlavná úroková sadba sa už od marca 2016 nachádza na nezmenenej úrovni 0 % a depozitná sadzba v zápornom pásme (–0,40 %). Ani počas ďalších mesiacov sa nepredpokladá zmena úrokových sadzieb smerom nahor. V kombinácii s postupným zvyšovaním úrokových sadzieb v USA to znamená posilňovanie amerického dolára voči euru a tlak na posun výmenného kurzu smerom k parite. Slabšie euro by tak na jednej strane podporovalo konkurencieschopnosť exportérov z eurozóny na globálnom trhu a na druhej strane zdražovalo dovoz z krajín mimo eurozóny.

V decembri 2016 uskutočnila ECB úpravy v programe kvantitatívneho uvoľňovania, keď znížila mesačný objem nákupov cenných papierov z 80 mld. eur na súčasných 60 mld. eur (t. j. naspäť na pôvodný objem nákupov), a zároveň predĺžila nákupy o ďalších deväť mesiacov. Namiesto

ukončenia nákupov v marci 2017 tým teda došlo k posunu termínu minimálne na koniec roka 2017. Spolu by to tak znamenalo trvanie kvantitatívneho uvoľňovania v dĺžke až dva roky a deväť mesiacov, čo ďalej zvyšuje riziká spojené s návratom k štandardnej menovej politike.

G r a f 5.1
Vývoj kľúčových úrokových sadzieb ECB

Prameň: ECB (2017).

V priebehu roka 2016 sa inflácia v menovej únii držala tesne nad nulou, resp. v zápornom pásme. Vzhľadom na to, že vo februári 2017 sa inflácia mierne zrýchlila, keď dosiahla medziročnú zmenu 2 % (Eurostat, 2017), vytvára sa priestor na postupné sprísňovanie menovej politiky. Argumentom ECB proti ústupu od súčasných stimulov je však fakt, že rast inflácie bol v posledných mesiacoch vyvolaný primárne vyššími cenami energií, a nie napr. vyššími mzdami. Podľa poslednej prognózy Európskej komisie (European Commission, 2017a) inflácia v eurozóne v roku 2017 dosiahne 1,6 %. To znamená, že sa udrží tesne pod úrovňou 2 % (čo je z pohľadu ECB vnímané ako cenová stabilita), a teda centrálna banka by mohla začať postupne ukončovať svoju expanzívnu menovú politiku.

Vplyv menovej politiky ECB na vývoj úrokových sadzieb na Slovensku si teda zatiaľ ponecháva charakter z predchádzajúceho obdobia v podobe nízkeho úročenia vkladov a úverov na slovenskom bankovom trhu. Zároveň pretrvávajúce relatívne nízke úroky na trhu vládnych dlhopisov zintenzívňujú snahy vlády požičiavať si vo väčšom rozsahu, čo vytvára tlak na uvoľnenie ústavnej dlhovej brzdy, pričom limity pre verejný dlh sa majú v zmysle platného ústavného zákona začať od roku 2018 postupne sprísňovať.

Predsedníctvo SR v Rade EÚ

V druhom polroku 2016 Slovenská republika predsedala Rade EÚ, po prvýkrát počas svojho členstva v Únii. Slovenské predsedníctvo dohodlo s Európskym parlamentom rekordne rýchlo rozpočet EÚ na rok 2017 a v súvislosti s migráciou predstavilo koncept efektívnej solidarity ako alternatívu k povinnej solidarite. V priebehu historicky prvého slovenského predsedníctva začala fungovať Európska pohraničná a pobrežná stráž ako významný nástroj na obmedzovanie nelegálnej migrácie. Ďalej sa na európskej úrovni podarilo úspešne ukončiť ratifikačný proces Parížskej dohody o klimatických zmenách, ktorej dlhodobým cieľom je udržať zvyšovanie globálnej priemernej teploty do konca storočia výrazne pod 2°C. Od júla 2017 bude v mobilnej komunikácii odstránený roaming, bola prijatá dohoda o frekvenčnom pásme (budovanie vysokorýchlostného internetu) a pokrok sa dosiahol aj v oblasti digitálnej ekonomiky v podobe dohody o odstránení geografického blokovania medzi členskými štátmi.

V Bratislave sa v rámci slovenského predsedníctva uskutočnil 16. septembra 2016 neformálny (mimoriadny) summit lídrov 27 členských štátov EÚ (bez Veľkej Británie). Na summite bolo prijaté tzv. Bratislavské vyhlásenie, a zároveň predseda Európskej rady, predsedníctvo Rady a EK navrhli pracovný program (tzv. Bratislavský plán alebo cestovnú mapu), ktorý predstavuje politický zámer na najbližšie mesiace.

Okrem všeobecného cieľa dosiahnuť úspech EÚ pozostávajúcej z 27 členských štátov sa plán zameriava na niekoľko konkrétnych oblastí.

V rámci oblasti migrácie a vonkajších hraníc sa zdôrazňujú ciele nedovoliť, aby sa zopakovali toky migrantov z roku 2015, zabezpečiť kontrolu nad vonkajšími hranicami a vrátiť sa k schengenskému priestoru. Cieľmi v rámci vnútornej a vonkajšej bezpečnosti sú podpora členských štátov pri zaisťovaní vnútornej bezpečnosti a v boji proti terorizmu a posilňovanie spolupráce EÚ v oblasti vonkajšej bezpečnosti a obrany. A napokon v rámci hospodárskeho a sociálneho rozvoja je hlavným cieľom „*vytvoriť sľubnú hospodársku budúcnosť pre všetkých ... a poskytovať lepšie príležitosti mladým ľuďom*" (European Council, 2016). Bratislavský summit možno chápať ako začiatok procesu sebareflexie Únie po rozhodnutí britských občanov o vystúpení Veľkej Británie z EÚ.

Široké spektrum scenárov budúceho vývoja EÚ

V nadväznosti na Bratislavskú deklaráciu zverejnila Európska komisia (EK) v marci 2017 *Bielu knihu o budúcnosti Európy* s podtitulom *Úvahy a scenáre pre štáty EÚ 27 k vývoju do roku 2025* (European Commission, 2017d).[15] Dokument obsahuje náčrt piatich scenárov budúceho vývoja v Európe, ktoré majú pomôcť rozvinúť diskusiu o ďalšom smerovaní EÚ po vystúpení Veľkej Británie, a to nielen na úrovni európskych inštitúcií, ale aj s občanmi členských štátov. Komisia v dokumente zdôrazňuje, že jednotlivé scenáre sa navzájom nevylučujú, a zároveň nie sú ani vyčerpávajúce. Predstavené scenáre budúceho vývoja Únie do roku 2025 sú nasledovné:

1. **scenár – *Pokračovanie v súčasnom smerovaní***
   Podľa tohto scenára sa Európska únia zameria na dokončenie už existujúceho programu reforiem. Ráta sa s posilňovaním jednotného trhu, s uzatváraním obchodných dohôd s partnermi z celého sveta, so zlepšovaním fungovania eurozóny, posilnením finančného dohľadu, aj s čiastočne modernizovaným rozpočtom. Zároveň sa očakáva zosilnená spolupráca pri riadení vonkajších hraníc, posun smerom k spoločnému

[15] „*Biele knihy Európskej komisie sú dokumenty, ktoré obsahujú návrhy opatrení Európskej únie v konkrétnej oblasti. ... CieľomBielej knihy je začať diskusiu s verejnosťou, zainteresovanými stranami, Európskym parlamentom a Radou a tak uľahčiť politický konsenzus*" (EUR-Lex, 2017).

azylovému systému, lepšia koordinácia v oblasti bezpečnosti, užšia spolupráca v oblasti obrany, ako aj jednotnejšie vystupovanie EÚ v oblasti zahraničných vecí.

2. **scenár – *Výlučne jednotný trh***

   Tento scenár predstavuje najnižšiu intenzitu integrácie. Znamenal by posilnenie jednotného trhu s tovarom a kapitálom, ale zároveň skomplikovanie voľného pohybu osôb a služieb. Spolupráca v rámci menovej únie by bola obmedzená a jej zraniteľnosť vysoká, európsky rozpočet by bol zameraný na financovanie zásadných funkcií z pohľadu jednotného trhu, neexistovala by jednotná migračná a azylová politika a posilnili by sa kontroly na vnútorných hraniciach. Neprehlbovala by sa spolupráca v oblasti obrany, v zahraničnej politike by sa niektoré záležitosti riešili na bilaterálnej úrovni a nedarilo by sa uzatvárať nové obchodné dohody.

3. **scenár – *Tí, ktorí chcú, robia viac***

   Tento scenár sa javí ako jeden z najviac pravdepodobných. Znamená prehĺbenie integrácie, ale spojené s ešte výraznejšou „viacrýchlostnou“ Európou (t. j. rôznymi stupňami integrácie členských štátov EÚ), než je to v súčasnosti.[16] Predpokladá sa vytvorenie jednej alebo viacerých „koalícií ochotných“, ktoré užšie spolupracujú v konkrétnych oblastiach politík. Ostatné členské štáty by mali možnosť neskôr sa pripojiť k štátom, ktoré posilnili vzájomnú spoluprácu. V tomto scenári by teda na rozdiel od prvého scenára dochádzalo v rámci skupiny štátov k prehĺbeniu spolupráce, či už v oblasti daní,[17] sociálnych otázok, bezpečnosti alebo obrany. To by bolo spojené s vytvorením doplnkových rozpočtov k európskemu rozpočtu v oblastiach s užšou spoluprácou niektorých krajín. Vzhľadom na „viacrýchlostný“ charakter by sa však fungovanie celej EÚ stalo zložitejším.

---

[16] Viacrýchlostný charakter EÚ je v súčasnosti založený najmä na skutočnosti, že nie všetky členské štáty participujú na menovej únii a nie všetky patria do schengenského priestoru.

[17] Príkladom by mohlo byť zatiaľ nerealizované partnerstvo (tzv. posilnená spolupráca) v oblasti dane z finančných transakcií, na ktorom má v súčasnosti záujem podieľať sa už len desať krajín vrátane Slovenska.

4. **scenár – *Menej, ale efektívnejšie***
   Podľa tohto scenára by sa síce dosahoval spoločný postup všetkých členských štátov smerom k hlbšej integrácii, avšak len v niektorých oblastiach politiky. V ostatných oblastiach by Únia nenapredovala, resp. konala v menšom rozsahu (napr. v oblasti regionálneho rozvoja). V rámci jednotného trhu by síce boli spoločné normy stanovené na nižšej úrovni, ale vo vybraných oblastiach by sa lepšie presadzovali. Bolo by možné pomerne rýchlo uzatvárať obchodné dohody s inými krajinami. Dochádzalo by k posilneniu eurozóny, ale EÚ ako celok by nesmerovala k intenzívnejšej integrácii. Mohla by sa vytvoriť Európska obranná únia a zlepšiť spolupráca v oblasti ochrany vonkajších hraníc (Európska pohraničná a pobrežná stráž), bezpečnosti (spoločná agentúra pre boj proti terorizmu) a azylovej politiky (Agentúra EÚ pre azyl). Rozpočet EÚ by musel byť v nadväznosti na to prepracovaný. V oblasti zahraničnej politiky by EÚ vystupovala jednotne. Zrejme by však dochádzalo k rozporom medzi členskými štátmi ohľadne výberu prioritných politík.
5. **scenár – *Oveľa viac spoločne***
   Tento scenár možno hodnotiť ako najviac ambiciózny a tým aj najmenej realistický. Znamenal by smerovanie k hlbšej integrácii vo všetkých oblastiach politiky. To by bolo spojené so zdieľaním väčšieho množstva právomocí aj zdrojov, čo by však mohlo viesť k nespokojnosti v súvislosti s presunom príliš veľkého množstva právomocí z národnej na európsku úroveň. Posilňovala by sa menová únia, dosiahla by sa hospodárska, finančná a fiškálna únia. Rozpočet EÚ by sa zvýšil a modernizoval, navyše by sa aktivovala funkcia fiškálnej stabilizácie pre eurozónu. Európsky stabilizačný mechanizmus by sa mohol transformovať na Európsky menový fond. Dobudoval by sa jednotný trh v oblasti energetiky, digitálnych sietí a služieb. V oblasti obrany, bezpečnosti, azylovej aj zahraničnej politiky by sa dosahoval pokrok uvedený vo štvrtom scenári. Rozhodnutia by sa prijímali aj vykonávali rýchlejšie.

Slovenská republika vzhľadom na malú veľkosť ekonomiky a jej vysokú otvorenosť vo významnej miere ťaží z existencie jednotného trhu EÚ

(najmä z voľného pohybu tovarov), ako aj z členstva v menovej únii. Pokiaľ však ide o ďalšie prehlbovanie integrácie v rôznych oblastiach politiky, v mnohých prípadoch je namieste starostlivo zvážiť výhody a nevýhody z toho vyplývajúce pre Slovensko. Na jednej strane napríklad silnejšia ochrana vonkajších hraníc, ako aj lepšia koordinácia v oblasti bezpečnosti by boli pre členské štáty vrátane SR prínosné. Na druhej strane napríklad v prípade prehlbovania fiškálnej integrácie by záviselo od jej konkrétnej podoby, aké prínosy a riziká by znamenala pre Slovenskú republiku ako jeden z fiškálne najzodpovednejších členských štátov EÚ. Až na základe poznania konkrétneho postupu prehlbovania európskej integrácie by tak bolo možné konštatovať, či by pre SR bolo výhodnejšie byť súčasťou jadra EÚ, alebo zostať medzi členskými štátmi s menšou mierou integrácie.

Vystúpenie Veľkej Británie z EÚ (pravdepodobne v roku 2019) bude mať pre budúcnosť Únie a jej členských štátov mnohé ekonomické aj politické dôsledky vrátane zmien v rozpočte EÚ. Brexit môže priniesť nárast príspevkov členských štátov do spoločného rozpočtu ako kompenzáciu za výpadok príspevku Veľkej Británie alebo zachovanie súčasnej výšky príspevkov členských štátov sprevádzané nevyhnutným znížením výdavkov rozpočtu EÚ. Druhá z týchto alternatív by mala na Slovensko ako čistého príjemcu prostriedkov z EÚ ešte silnejší vplyv ako prvá.

K diskusii o uvedených piatich scenároch prispeje EK v priebehu druhého štvrťroka 2017 ďalšími dokumentmi zameranými na sociálny rozmer Európy, využívanie globalizácie, prehĺbenie hospodárskej a menovej únie, budúcnosť európskej obrany a budúcnosť financií EÚ. O Bielej knihe o budúcnosti Európy sa diskutovalo aj počas mimoriadneho európskeho summitu v Ríme, ktorý sa konal 25. marca 2017 pri príležitosti 60. výročia podpisu Rímskych zmlúv.[18] Hlavní predstavitelia členských štátov (okrem Veľkej Británie) podpísali na summite deklaráciu obsahujúcu

[18] *Rímske zmluvy* sa stali jedným zo základov neskoršej európskej integrácie. Ide o súhrnný názor pre dve zmluvy podpísané 25. marca 1957, a to Zmluvu o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva (v súčasnosti Zmluvu o fungovaní EÚ) a Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu. Obidve zmluvy boli viackrát menené, naposledy Lisabonskou zmluvou, ktorá nadobudla platnosť 1. decembra 2009.

spoločnú víziu pre nasledujúce obdobie, podľa ktorej musí byť EÚ jednotná a nedeliteľná a o desať rokov by mala byť bezpečná, prosperujúca, konkurencieschopná, sociálne zodpovedná a schopná zohrávať kľúčovú úlohu vo svete (European Council, 2017).

Pokrok v implementácií odporúčaní EK pre SR

V posledných rokoch bolo v odporúčaniach Európskej komisie (EK) pre SR (tzv. *Country-Specific Recommendations*) zahrnutých niekoľko oblastí. Viaceré z nich sa týkali fiškálnej politiky, najmä pokiaľ ide o dosiahnutie dlhodobej fiškálnej udržateľnosti, zníženie deficitu verejných financií pod 3 % HDP, pokrok smerom k dosiahnutiu strednodobého cieľa vyrovnaného rozpočtu, založenie národnej fiškálnej rady, prijatie výdavkových limitov či efektívnosť daňovej správy. Ďalšia skupina odporúčaní sa týkala trhu práce, predovšetkým dlhodobej nezamestnanosti a nezamestnanosti mladých. Za problematický sa dlhodobo považuje aj vzdelávací systém, kvalita podnikateľského prostredia, efektívnosť a kvalita verejnej správy, ako aj systém súdnictva (European Commission, 2017c).

Avšak implementácia odporúčaní na Slovensku stále zaostáva. Len niektoré z nich sa podarilo zrealizovať, napr. zníženie deficitu verejných financií pod úroveň 3 % HDP a zriadenie Rady pre rozpočtovú zodpovednosť. Ďalšie z odporúčaní sa z roka na rok presúvajú, napr. zavedenie záväzných výdavkových limitov.

V hodnotiacej Správe o krajine za rok 2017 pre Slovensko[19] (European Commission, 2017b, p. 14) sa uvádza, že „*výsledky Slovenska od roku 2011 pri formulovaní politík, ktorými sa riešia odporúčania pre jednotlivé krajiny a základné štrukturálne problémy, vykazujú mix politického pokroku a pretrvávajúcich výziev*“. Európska komisia zároveň poukazuje na to, že Slovensko na odporúčania z roku 2016 dostatočne nereagovalo. Určitý pokrok sa podľa EK dosiahol v oblasti aktivačných opatrení pre

[19] Európska komisia každoročne vydáva hodnotiace správy o jednotlivých členských štátoch Únie. Ide o kľúčový analytický dokument v rámci ročného cyklu koordinácie hospodárskych a sociálnych politík členských štátov – tzv. európskeho semestra.

dlhodobo nezamestnaných, ako aj v oblasti riadenia ľudských zdrojov vo verejnej správe. Medzi oblasti s obmedzeným pokrokom patrí zvyšovanie daňovej disciplíny, zlepšovanie nákladovej účinnosti zdravotnej starostlivosti, zlepšenie postupov vo verejnom obstarávaní a zvýšenie efektívnosti systému súdnictva. V oblasti regulačného a administratívneho zaťaženia podnikov sa podľa EK nedosiahol žiadny pokrok.

Vývoj indikátorov makroekonomických nerovnováh v SR

Špecifickou oblasťou, ktorú monitoruje EK v rámci európskeho semestra, sú makroekonomické nerovnováhy. Od spustenia Postupu pri makroekonomických nerovnováhach (*Macroeconomic Imbalance Procedure* – MIP) ako integrálnej súčasti koordinácie hospodárskych politík v EÚ v roku 2012 zatiaľ Slovensko ani raz nebolo identifikované ako krajina, v ktorej by bolo potrebné vykonať hĺbkovú analýzu a v rámci nej zisťovať, či v krajine existujú nerovnováhy a akej povahy.

V prvej Správe o mechanizme varovania (*Alert Mechanism Report* – AMR) publikovanej v roku 2012 Slovensko prekročilo hraničné hodnoty v prípade niekoľkých indikátorov, a to čistej medzinárodnej investičnej pozície, miery nezamestnanosti, bilancie bežného účtu, reálneho efektívneho výmenného kurzu a nominálnych jednotkových nákladov práce (tab. 5.1). Počnúc rokom 2013 Slovensko prekračovalo hranice len v prípade dvoch indikátorov – čistej medzinárodnej investičnej pozície a miery nezamestnanosti (European Commission, 2016). Vyššiu čistú medzinárodnú investičnú pozíciu SR však EK nepovažuje za nerovnováhu, ktorá by mohla viesť k výraznejším makroekonomickým problémom, a to vzhľadom na jej charakter, keďže je výsledkom vyššieho prílevu PZI. Relatívne vysoká miera nezamestnanosti je štrukturálnym problémom dlhodobého charakteru. V rámci MIP však tento indikátor signalizuje skôr schopnosť ekonomiky reagovať na šoky než existenciu rizík nerovnováhy do budúcnosti, preto sám osebe pri prekročení stanovenej hranice nevytvára potrebu vykonania hĺbkovej analýzy.

T a b u ľ k a 5.1
Indikátory hodnotiacej tabuľky v rámci MIP na Slovensku

Vonkajšie nerovnováhy a konkurencieschopnosť		**Hraničné hodnoty**	2012 AMR	2013 AMR	2014 AMR	2015 AMR	2016 AMR
Bilancia bežného účtu	% HDP, 3-ročný kĺzavý priemer	+6 % a -4 %	-4,2	-3,4	1,8	0,2	1,0
Čistá medzinárodná investičná pozícia	% HDP	-35 %	-63,1	-65,5	-64,1	-65,1	-69,4
Reálny efektívny výmenný kurz	42 obchodných partnerov, HICP deflátor, 3-ročná % zmena	±5 % (EMU), ±11 (nečlenské štáty EMU)	10,9	3,4	-3,2	2,1	1,3
Trhový podiel na svetovom exporte	5-ročná % zmena	-6 %	31,3	21,1	3,2	-2,2	3,2
Nominálne jednotkové náklady práce	2010 = 100, 3-ročná % zmena	9 % (EMU), 12 % (nečlenské štáty EMU)	9,7	6,3	1,2	2,5	2,2
Vnútorné nerovnováhy							
Medziročná zmena cien domov a bytov	upravená deflátorom konečnej spotreby domácností	6 %	5,0	-5,2	-5,9	-0,5	1,5
Úverové toky súkromného sektora	konsolidované, % HDP	14 % (predtým 15 %)	3,1	2,7	3,1	5,4	3,9
Dlh súkromného sektora	konsolidovaný, % HDP	133 % (predtým 160 %)	68,7	71,1	71,2	74,8	76,2
Všeobecný dlh vládneho sektora	% HDP	60 %	41,1	43,5	52,1	54,6	53,5
Miera nezamestnanosti	3-ročný kĺzavý priemer	10 %	12,1	13,4	14,1	14,0	13,8
Záväzky finančného sektora	nekonsolidované, 1-ročná % zmena	16,5 %	2,0	1,0	2,8	-0,3	7,0
Nové indikátory zamestnanosti							
Miera aktivity	% celkovej populácie vo veku 15 – 64, 3-ročná zmena	-0,2 p. b					1,6
Dlhodobá nezamestnanosť	% aktívnej populácie vo veku 15 – 74, 3-ročná zmena	0,5 p. b.					0,0
Nezamestnanosť mladých	% aktívnej populácie vo veku 15 – 24, 3-ročná zmena	2,0 p. b.					-4,0

Poznámka: AMR – Správa o mechanizme varovania (*Alert Mechanism Report*); HICP – harmonizovaný index spotrebiteľských cien (*Harmonised Index of Consumer Prices*). Údaje prekračujúce hraničné hodnoty stanovené v rámci AMR sú vyznačené farebne. *Prameň*: European Commission (2016).

* * * *

Plánované vystúpenie Veľkej Británie z EÚ prináša obom stranám nielen komplikácie ekonomického charakteru, ale spustilo aj rozsiahle diskusie o budúcnosti európskej integrácie, ktorých základom má byť päť scenárov budúceho vývoja EÚ formulovaných Európskou komisiou. Pre všetky členské štáty Únie vrátane Slovenskej republiky bude preto v najbližšom období kľúčové zadefinovať svoju pozíciu vo vzťahu k ďalšiemu smerovaniu integrácie.

Zároveň pre Slovenskú republiku zostáva výzvou dôslednejšia implementácia odporúčaní EK, či už ide o zavedenie záväzných výdavkových limitov, zlepšenie postupov vo verejnom obstarávaní, zefektívnenie systému súdnictva alebo redukciu administratívneho a regulačného zaťaženia podnikov. Slovenská republika patrí k malému počtu členských štátov, ktoré sa dosiaľ vyhli hĺbkovej analýze makroekonomických nerovnováh zo strany EK. Napriek tejto skutočnosti je namieste venovať pozornosť nielen problému nezamestnanosti (hlavne dlhodobej), ale v záujme predchádzania možným negatívnym dôsledkom asymetrických šokov naďalej udržiavať v akceptovateľných medziach aj ostatné ukazovatele makroekonomických nerovnováh.

6. CENOVÝ VÝVOJ

Cenový vývoj ani v roku 2016 nevybočil zo svojej už tri roky trvajúcej trajektórie smerom k poklesu cien. Takýto vývoj deflačných tendencií sa udržal nevídane dlhé obdobie a celková cenová hladina bola v priemere na nižšej úrovni ako v roku 2013. Rozdielnym faktorom v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi bol však aj podstatný príspevok k poklesu cenovej hladiny aj z domácej ekonomiky, zatiaľ čo v minulosti sa na deflácii majoritne podieľali externé faktory.

Ceny v priemere klesali

Fenomén klesajúcich cien (prípadne stagnujúcich cien) sa počas posledných troch rokov v prostredí SR už relatívne udomácnil. Cenová hladina naposledy rástla ešte v decembri roku 2013 a ani nekonvenčné metódy vykonávania monetárnej politiky Európskou centrálnou bankou nedokázali zvrátiť vývoj cien v roku 2016 ku kladnému rastu. Celková cenová hladina tak v priemere za rok 2016 poklesla o 0,5 %.

Medzi hlavné faktory, ktoré ovplyvňovali vývoj cenovej hladiny možno zaradiť najmä tieto:

- *Pokles cien regulovaných odvetví* – k poklesu celkovej cenovej hladiny prispeli aj ceny v regulovaných odvetviach keď sa po tretí raz v rade na začiatku roka znížili. Výnimočný bol aj zásah Úradu pre reguláciu sieťových odvetví, ktorý pristúpil k zníženiu cien plynu aj počas kalendárneho roka v júli 2016, keď znížil cenu plynu až o takmer 4,9 %.
- *Nízke ceny agroproduktov* – najmä ceny pšenice a kukurice sa na svetových trhoch predávali za nízke ceny, čo sa prenieslo do poklesu cien potravín najmä v prvej polovici roka 2016. Napríklad cena bušela kukurice predstavovala v auguste 2016 iba 39 % ceny, za ktorú sa predával v roku 2012. Podobne na tom bola aj cena pšenice, keď sa jeden bušel predával za cenu na úrovni 44 % ceny z roku 2012.[19]

[19] Treba si uvedomiť, že tieto potraviny nevstupujú do spotrebného koša len priamo, ale aj nepriamo formou ovplyvnenia cien produktov z nich sa vyrábajúcich. Napríklad kukurica neslúži len ako

- *Znížená sadzba DPH na vybrané potraviny.*[20]
- *Pozvoľný nárast cien pohonných hmôt* – prepad cien pohonných hmôt v roku 2015 vytvoril priestor pre pozvoľne prenášaný proinflačný tlak v roku 2016. Najmä vplyvom bázického efektu z roku 2015 bol priemerný pokles cenovej hladiny brzdený rastom cien pohonných hmôt. Priemerná cena nafty bola na konci roka 2016 o 18 % vyššia ako na začiatku roka. V prípade benzínu Natural 95 to bolo o 10 %.
- *Rast reálnej mzdy sa neprenášal do inflačných tlakov* –predovšetkým kvôli stagnácii cenovej hladiny v priebehu posledných troch rokov sa vytvoril priestor pre významný nárast reálnej mzdy. Nárast dopytu po produktoch a službách sa však len obmedzene preniesol aj do rastu ich cien.

Pozitívnou správou pre pracujúcich bol pokračujúci rast nominálnej mesačnej mzdy, ktorý už tretím rokom bol podporený poklesom cenovej hladiny. Reálna mzda tak rástla ešte rýchlejšie ako nominálna, a to na úrovni 3,8 %. Vzhľadom na čoraz viac sa dynamizujúci vývoj inflácie ku koncu roka 2016 a prvé mesiace roka 2017 však možno konštatovať, že obdobie rastu reálnej mzdy rýchlejším tempom ako nominálnej je už s veľkou pravdepodobnosťou prekonané.[21]

Aj keď priemerná cenová hladina za rok poklesla, vývoj jednotlivých položiek meraného spotrebného koša nám napovedá, že dynamika zmien cenovej hladiny sa nevyvíjala rovnomerne. Pokles v cenách produktov bol zaznamenaný len v troch z dvanástich kategórií, avšak ich kumulatívny podiel na celom spotrebnom koši presiahol 50 % (pozri graf 6.1).

Kvalitatívne rozdielny vývoj v cenovej hladine nebol zaznamenaný ani v okolitých ekonomikách mimo eurozóny. V Česku a Maďarsku sa ceny dokázali udržať nad hranicou stagnácie a marginálne rástli, zatiaľ čo v Poľsku, podobne ako na Slovensku, nepatrne poklesli. O tom, že stagnácia cenovej hladiny nie je fenoménom len v strednej Európe, ale v celej EÚ, svedčí výsledná hodnota inflácie v eurozóne, ktorá sa síce udržala v kladnom pásme rastu, avšak s takmer nepatrnou hodnotou 0,2 %.

---

potravina na výrobu finálnych produktov, ale aj ako krmivo pre zvieratá, takže nižšiu cenu možno očakávať aj pri týchto produktoch.

[20] Tomuto faktoru venujeme špeciálnu pozornosť ďalej v kapitole.

[21] Viac k téme vývoja miezd v kapitole *Vývoj zamestnanosti a miezd*.

G r a f 6.1
Medziročná zmena cenovej hladiny v kategóriách indexu spotrebiteľských cien (veľkosť kategórií podľa váh v spotrebnom koši)

Prameň: ŠÚ SR (2017).

G r a f 6.2
Medzinárodné porovnanie ročných zmien hladiny spotrebiteľských cien (v %, Harmonizovaný index spotrebiteľských cien)

Prameň: Eurostat (2017).

Dramatickejší pokles cien výrobcov

Zatiaľ čo na dopytovej strane ekonomiky sa rast cien viacerých produktov začal pohybovať v kladnom pásme medziročnej zmeny (graf 6.1), pohľad na ponukovú stranu hospodárstva nám poskytuje rozdielne výsledky. V priemere ceny producentov klesali vo viacerých odvetviach, a to v priemysle, poľnohospodárstve a mierne aj v stavebníctve. Môžeme tak konštatovať, že zvrat v cenovom vývoji produktov výrobcov nenastal ani v roku 2016.

Cenová hladina v priemysle poklesla výrazným tempom už tretí rok po sebe. Zopakoval sa tak minuloročný vývoj a ceny priemyselných výrobcov poklesli o viac ako 4 %. Rovnaké konštatovanie platí aj pri produktoch realizovaných exportom, ktoré boli na tom podobne, len s marginálnym menším poklesom. Pokračuje tak trend, keď ani domáci dopyt s oživeným zahraničným dopytom po priemyselných produktoch nedokázal poskytnúť dostatočný inflačný impulz a nezvrátil vývoj cien ku kladným hodnotám.

V poľnohospodárstve sa na poklese cien o viac ako 5 % podpísali hneď dva silné deflačné faktory. Prvým bola dobrá úroda rastlinných poľnohospodárskych produktov po slabšom roku 2015[22] a druhým všeobecný pokles cien poľnohospodárskych komodít na svetových trhoch. Obidva faktory tlačili ceny poľnohospodárskych produktov do deflačného pásma, čo bol najväčší pokles zo všetkých sledovaných sektorov.

Postupne sa oživujúci sektor stavebníctva si zachoval stagnujúcu alebo len mierne klesajúcu cenu stavebných materiálov. Túto tendenciu nezvrátil ani investičný rozmach v roku 2015, keď sa končilo predchádzajúce programové obdobie na čerpanie eurofondov. Na druhej strane, ceny stavebných prác reagovali na rastúci dopyt po produktoch stavebníctva nárastom cien a kompenzovali marginálny pokles cien stavebných materiálov.

[22] Produkcia všetkých obilnín na Slovensku medziročne narástla v roku 2016 o viac ako 27 %.

T a b u ľ k a 6.1
Indexy zmien cien výrobcov (index rovnakého obdobia minulého roka = 100)

	2014	2015	2016
Ceny priemyselných výrobcov – tuzemsko	96,4	95,8	95,7
v tom: priemyselná výroba	98,2	96,8	96,5
Ceny priemyselných výrobcov – úhrn	96,5	97,1	95,9
Ceny priemyselných výrobcov – export	96,7	97,8	96,2
Ceny poľnohospodárskych výrobkov	92,2	97,8	94,7
Ceny stavebného materiálu – výrobné ceny	97,3	99,2	99,6
Ceny stavebných prác	101,3	101,8	101,2

Prameň: ŠU SR (2017).

Ceny narastali iba pri vládnej spotrebe

V oblasti cenových deflátorov sa deflátor súkromnej spotreby opäť ocitol v záporných hodnotách, čo mohlo spotrebiteľov viesť k realizácií odkladaných nákupov z minulosti. Svedčí o tom aj rastúca spotreba domácností, keď sa z dôvodu opatrnosti niekoľko rokov odkladaná spotreba postupne realizuje. Jedine ceny produktov vládnej spotreby vykázali pozitívny rast, avšak to nemožno pokladať za veľké prekvapenie, pretože vládna spotreba (teda dopyt po produktoch zo strany vlády) nie je determinovaná iba ich cenovou hladinou, ale aj inými faktormi, ktorých váha je určená politickou preferenciou.

Rovnako ceny v zahraničnom obchode Slovenska poklesli, takže aj dovezená inflácia, ako historicky tradičný prispievateľ k rastu domácej cenovej hladiny, prispievala k celkovému poklesu cien. Nepotvrdil sa ani trend zmeny vo vývoji výmenných relácií, keď sa pozície cien exportných produktov voči importovaným v roku 2015 po dočasnom zastavení zhoršovania v roku 2016 opäť vrátili do negatívnych hodnôt. V tomto prípade teda ide o fakt, že ceny exportných produktov klesali rýchlejšie ako ceny produktov importovaných.

T a b u ľ k a 6.2
Vývoj cenových deflátorov (romr, v %)

	2014	2015	2016
Deflátor HDP	-0,2	-0,2	-0,4
Deflátor súkromnej spotreby	-0,1	-0,1	-0,4
Deflátor fixných investícií	-0,4	0,0	-0,7
Deflátor vládnej spotreby	0,3	0,7	1,3
Deflátor exportu tovarov a služieb	-1,9	-3,3	-1,4
Deflátor importu tovarov a služieb	-1,4	-3,4	-1,1
Výmenné relácie	-0,5	0,0	-0,3

Poznámka: romr = rovnaké obdobie minulého roka.
Prameň: MF SR (2017).

Vplyv poklesu DPH na vybrané produkty

Pre lepšie pochopenie súvislostí vývoja DPH si pomôžeme pohľadom do histórie. Tu možno zhrnúť, že daňová reforma, ktorá vstúpila do platnosti ešte v roku 2004, zásadným spôsobom zmenila výšku univerzálneho nepriameho zdanenia v SR. Bola zrušená znížená sadzba DPH, ktorá sa týkala potravín a zaviedla sa jednotná sadzba 19 % pre všetky produkty.

Medzičasom sa upravila samotná výška DPH z 19 % na 20 % a rovnako sa zaviedli aj výnimky, keď bola opäť zavedená znížená sadzba na lieky a zdravotnícke pomôcky, a neskôr aj knihy vo výške 10 %. Zásadnej zmeny sa dočkal zákon o dani z pridanej hodnoty v roku 2015, keď po niekoľkých rokoch diskusií bol schválený zákon o zníženej sadzbe DPH na niektoré vybrané potraviny. Tejto zmene predchádzal tlak zo strany domácich výrobcov potravín, ktorí poukazovali na fakt, že SR mala do roku 2015 jednu z najvyšších sadzieb na potraviny v EÚ (Euractiv.sk, 2015).

Téma zmeny DPH na vybrané produkty je dlhodobo diskutovanou aj v akademickej sfére, pričom najväčšia pozornosť sa venuje práve intenzite prenosu zmeny DPH do konečnej ceny produktu. Z rozsiahleho množstva dostupných vedeckých štúdií možno vyzdvihnúť identifikovaný asymetrický vzťah pri prenose zmeny DPH do konečnej ceny hlavne podľa charakteru zmeny (nárast alebo pokles). Pracuje sa s hypotézou, že nárast DPH sa prejavuje silným rastovým impulzom do tvorby cien konečných

produktov, zatiaľ čo zníženie sadzby sa premieta do konečnej ceny nižšou intenzitou s hodnotou max. 50 % redukcie.

V prípade SR sa Inštitút finančnej politiky pri MF SR zameral práve na avizované znižovanie DPH na vybrané produkty vo svojej výskumnej štúdii (IFP, 2015), kde upozorňoval na absenciu štatisticky významného prepojenia (mechanizmu) medzi poklesom DPH a poklesom ceny produktu.[23] Tento vzťah nebol identifikovaný; prejavilo sa to napríklad na prípade poklesu DPH na knihy v roku 2008, keď nižšia sadzba DPH nespôsobila štatisticky významný pokles cien.

O niečo optimistickejšie predpoklady o prenose poklesu DPH na konečné ceny mala Národná banka Slovenska. Vo svojich modeloch pracovala s predpokladom elasticity na približne polovičnej intenzite prenosu redukcie DPH (NBS, 2016). Zvolenie si takejto úrovne je empiricky podporené na príklade Veľkej Británie, kde v minulosti tiež nastal pokles DPH (pozri napr. Pike, 2009). Autor však dodáva, že s narastajúcim časovým odstupom majú ceny produktov so zníženou sadzbou tendenciu opätovne rásť k pôvodným hodnotám.

Box 1: Je nutné uvedomiť si, že avizovaný pokles v sadzbe DPH na vybrané potraviny by sa pri plne elastickom prechode zníženia DPH z 20 % na 10 % prejavil na poklese ceny o 8,3 %, a nie 10 % ako by mohlo intuitívne zdať. Ide o pokles sadzby dane, nie o pokles samotnej ceny produktu bez DPH. Ak teda produkt stojí bez DPH 10 eur a uplatňuje sa sadzba DPH 20 %, konečná cena pre spotrebiteľa je 12 eur. Ak sa zníži sadzba z 20 % na 10 %, tak konečná cena bude predstavovať 11 eur, čo predstavuje pokles oproti 12 eurám práve 8,3 %.

Pohľad na reálne dáta však zásadne vyvracia očakávané tvrdenia o nízkej elasticite prenosu zmeny DPH a konečnej ceny. Pri všetkých produktoch, ktorých ceny pravidelne monitoruje Štatistický úrad SR, sa preukázal jednoznačný pokles medzi cenou v 12/2015 a 1/2016. Pri niektorých produktoch sa dokonca preukázalo zníženie ceny po zavedení novej sadzby aj o viac ako o 8,3 % (chlieb a mlieko; pozri graf 6.3). Celkový aritmetický priemer (teda bez zohľadnenia váh v spotrebnom koši) poklesu

[23] Už názov štúdie "*Veľa kriku pre nič: áno aj nie*" napovedá, že efekty zníženia DPH na niektoré potraviny boli očakávané skôr na nižšej úrovni.

cien poukazuje na pokles o 7,5 %, čo je veľmi vysoká elasticita prenosu do konečnej ceny. Takýto vývoj predstavoval neočakávaný deflačný impulz pre celkovú cenovú hladinu, ktorého veľkosť predstavovala –0,3 p. b. (NBS, 2016).

Rovnako za overenie stojí aj tvrdenie z predchádzajúcej štúdie od Pikeho (2009), kde autor prichádza k záveru, že ceny síce ihneď po zavedení nižšej sadzby klesnú, avšak s narastajúcim odstupom majú tendenciu vracať sa k pôvodným hodnotám.

Pohľad na komparáciu poklesu cien medzi 12/2015 a 12/2016, zdá sa, vyvracia aj toto tvrdenie. Väčšina sledovaných produktov zostala na približne podobnej úrovni ako hneď po znížení sadzby (niektoré dokonca poklesli ešte hlbšie, a to hovädzie a kuracie mäso a rovnako ceny mlieka). V prípade, ak by ceny v budúcnosti konvergovali späť k svojim pôvodným hodnotám, je pravdepodobné, že sa tak udeje najmä kvôli trhovým faktorom, a nie zvyšovaním marže výrobcov alebo predajcov.

G r a f 6.3
Vývoj cien vybraných produktov s nižšou sadzbou DPH

Prameň: ŠÚ SR (2017); vlastné výpočty.

Namieste je teda otázka, čo spôsobilo, že napriek očakávaniam o miernom, ba až absentujúcom efekte zavedenia nižšej sadzby DPH na ceny dotknutých potravín sa v skutočnosti ceny znížili takmer o plnú hodnotu poklesu DPH? Odpoveď možno hľadať skôr vo sfére úvah než „tvrdých“ dát, a to najmä v navodení určitej „spoločenskej zodpovednosti“ nad dohľadom o vývoji cien dotknutých produktov. K hlavným prvkom, ktoré dopomohli k poklesu cien, patrili transparentnosť, veľmi intenzívna informovanosť spotrebiteľov o nadchádzajúcej zmene, medializácia témy, ale aj podpísanie memoranda medzi vládou SR (ako vykonávateľom tohto fiškálneho opatrenia) a záujmovými zväzmi a združeniami, ktoré reprezentujú samotných predajcov. Netradičným prvkom bolo aj zapojenie Jednoty dôchodcov Slovenska, ktorá sa spolupodieľala na kontrole vývoja cien priamo v miestach predaja. Jednotlivý vplyv týchto faktorov je však už za hranicou empirického dokazovania. Všetky tieto faktory v kombinácii prispeli k tomu, že aj empiricky dokázané konštatovania z predchádzajúcich výskumných štúdií sa pri takýchto špecifických podmienkach môžu mýliť a výsledný efekt je priam opakom pôvodne očakávanej (ne)zmeny.

Prečo sa vývoj cien v priebehu roka zmenil?

Aj keď v priemere sa celková cenová hladina za rok znížila o 0,5 %, dynamika jej vývoja sa počas roku menila. Dokumentuje to aj graf 5.4, keď v prvej polovici roka pokračoval trend poklesu cenovej hladiny a od júla 2016 zrazu nastupuje rastová trajektória (teda zmierňovanie poklesu), ktorá prvýkrát po troch rokoch v decembri 2016 dosahuje kladný nárast v cenovej hladine.

Identifikácia príčin tohto zlomu vo vývoji však vôbec nie je jednoduchá. Medzi teoreticky možné príčiny môžu patriť napríklad zmenené očakávania spotrebiteľov a výrobcov o budúcom vývoji, zmena charakteru monetárnej politiky (monetárna reštrikcia), zmena daňového systému, nárast dopytu v ekonomike a ďalšie.[24]

[24] Nie je ambíciou autorov analyzovať všetky možné faktory – skôr tie, ktoré by sa mohli javiť pre vývoj cien ako veľmi dôležité.

G r a f 6.4
Mesačný vývoj miery inflácie (medziročná zmena v %)

Prameň: ŠÚ SR (2017).

Verifikácia týchto tvrdení však hovorí o inom. Očakávania v ekonomike sa podľa indexu ekonomického sentimentu na Slovensku zásadne nezmenili. Pokračovali v pozvoľnom pozitívnom raste (prípadné výkyvy boli len veľmi malé), takže o ich zásadnom vplyve v tomto prípade nemôžeme hovoriť.

Monetárna politika ECB pokračovala vo svojom pôvodnom nastavení monetárnej expanzie, ktorú začala uplatňovať už niekoľko rokov predtým. Žiadne zásadné zmeny v základnej úrokovej sadzbe alebo v kvantitatívnom uvoľňovaní nenastali, takže ani tento faktor nemožno priamo spojiť so zvratom vo vývoji inflácie.

Daňový systém podstúpil zmeny (už spomínané zavedenie nižšej sadzby DPH na niektoré potraviny), ale ako už z predchádzajúcej časti tejto kapitoly vyplynulo – vplyv tejto zmeny bol skôr pro-deflačný, a nie pro-inflačný.

Vývoj celkového dopytu by podporoval inflačné tendencie v krajine. Dokonca oživenie zahraničného dopytu by mohlo ešte výraznejšie pomôcť k obnoveniu rastu celkovej cenovej hladiny. Jediným faktorom, ktorý oslabuje túto teorému, je fakt, že silný domáci dopyt prevláda v slovenskej ekonomike už od roku 2014 a žiadny prudký nárast sa počas roka nezaznamenal.

Možno len predpokladať, že jednou z možností, ktoré spôsobili obrat vo vývoji cien, je možnosť prenesenia inflačného impulzu z monetárnej politiky realizovaného spred niekoľkých rokov. Takto nevídane dlhý transmisný mechanizmus monetárnej politiky sa však veľmi vymyká bežne zaužívaným teóriám o dĺžke omeškania prenosu monetárnych opatrení do reálnej ekonomiky. Ako sme však uviedli už v minuloročnej publikácii, ani samotný vykonávateľ monetárnej politiky pre eurozónu (ECB) nevedel presne identifikovať dĺžku transmisného mechanizmu v neštandardných podmienkach, ktoré v EÚ panujú. Je preto možné, že práve v polovici roka 2016 sa prejavili účinky monetárnych opatrení, ktoré boli vykonané dávno pred týmto dátumom. Najmä teda nízka úroková sadzba, ktorá motivuje účastníkov na trhu spotrebúvať (a menej sporiť), využívať lacné úverové zdroje na financovanie investícií a spotreby a ďalšie.

* * * *

Na nasledujúci rok je predpovedaný návrat vývoja cien opäť ku kladným hodnotám, avšak ešte pri absencii dosiahnutia inflačného cieľa blízko 2 %.[25] Tento vývoj však stojí na niekoľkých predpokladoch, ktoré sa nevyhnutne nemusia naplniť. Prvým je stabilný vývoj cien ropy a zemného plynu, ktorý však v uplynulých rokoch prešiel veľmi turbulentným obdobím. Ďalším je stabilizácia domáceho, ale aj zahraničného dopytu. Ten faktor však bude platný len za predpokladu, že v ekonomike sa nevyskytnú žiadne dopytové alebo ponukové šoky a naďalej budú prevládať pozitívne ekonomické očakávania. A v neposlednom rade pôjde aj o efekty spoločnej menovej politiky, ktorá aj v čase relatívneho ekonomického zotavenia stále pokračuje s extrémne uvoľnenou monetárnou politikou. Hľadanie tzv. exitu stratégie z momentálneho nastavenia tak bude veľmi dôležité pre budúci vývoj cenovej hladiny. Na základe týchto predpokladov sa totiž môže stať, že reálny vývoj cenovej hladiny sa môže odlišovať od toho prognózovaného. Veď podobný príklad konfliktu očakávaní a reality sme mohli vidieť už pri efekte zmeny DPH.

---

[25] V tejto oblasti panuje široký konsenzus inštitúcií, ktoré sa zaoberajú monetárnou politikou a cenovým vývojom.

7. VÝVOJ VYBRANÝCH UKAZOVATEĽOV FINANČNÉHO TRHU

V nasledujúcej kapitole sa budeme podrobne venovať analýze vývoja na finančnom trhu, pričom osobitne venujeme pozornosť:

- zmenám vo výške úrokových mier nových úverov domácnostiam v porovnaní s priemerom eurozóny;
- zmenám v objeme a štruktúre nových úverov domácnostiam a nefinančným spoločnostiam;
- zmenám v objeme a štruktúre vkladov obyvateľstva a nefinančných spoločností;
- zmenám v objeme a štruktúre klasifikovaných úverov;
- vývoju cien na trhu nehnuteľností a štruktúre poskytnutých úverov na nehnuteľnosti.

Vývoj úrokových mier z úverov v SR a eurozóne

V ostatných rokoch, najmä v dôsledku legislatívnych zmien v oblasti úverov na bývanie a v súčinnosti s expanzívnou politikou ECB, došlo na Slovensku k výraznému poklesu úrokových mier na úvery na bývanie. Pokým v roku 2010 dosahovala úroková miera na úvery splatné nad desať rokov výšku 7,65 % per annum (p. a.), koncom roka 2016 bola na úrovni 1,65 % p. a.

Výška úrokových mier sa pri tejto dĺžke splatnosti úverov prakticky vyrovnala priemerným úrokovým mieram v eurozóne. Rozdiely však naďalej pretrvávajú v prípade úverov s kratšou lehotou splatnosti (graf 7.1).

Vývoj úrokových mier z novoposkytnutých úverov zaznamenal od roku 2010 pomerne volatilný vývoj, najmä v kategórii úverov splatných do jedného roka. V roku 2010 úroková miera dosiahla hodnotu 7,1 % p. a., avšak už v roku 2011 došlo k výraznému nárastu úrokových mier na maximálnu úroveň 15,13 %. Naopak, najnižšiu úroveň dosiahla v júni 2016, a to 5,86 % p. a., avšak ku koncu roka 2016 sa prejavil pomerne razantný nárast na 8,7 % p. a.

G r a f 7.1
Úrokové miery úverov (nové úvery) (v % p. a.) **– Úvery na bývanie**

Prameň: Národná banka Slovenska (2017).

G r a f 7.2
Úrokové miery úverov (nové úvery) (v % p. a.) **– Spotrebiteľské úvery**

Prameň: Národná banka Slovenska (2017).

Zaujímavým vývojom prešli aj úrokové miery pri jednotlivých splatnostiach úverov. Pokým v roku 2013 boli úrokové miery pri všetkých typoch úverov relatívne rovnaké, neskôr začala ich hodnota jemne divergovať, pričom v roku 2016 nastal opačný trend a ich hodnota sa začala opätovne zbližovať.

Graf 7.2 indikuje, že napriek postupnému poklesu úrokových mier na spotrebiteľské úvery od ich maxima v roku 2012 existuje stále veľký rozdiel medzi ich výškou v SR a priemerom eurozóny.

Rozdiely v priemerných úrokových sadzbách za roky 2010 – 2016 pri úveroch na bývanie a spotrebiteľských úveroch zobrazujeme na grafe 7.3.

G r a f 7.3
Porovnanie priemerných úrokových sadzieb v SR a eurozóne za roky 2010 – 2016 (nové úvery)

Prameň: Národná banka Slovenska (2017); vlastné výpočty.

Vývoj úverov a vkladov v rokoch 2010 – 2016

V súvislosti s rastúcou dostupnosťou úverov v dôsledku znižovania úrokových sadzieb na medzibankovom trhu sa aj na Slovensku zaznamenáva pravidelný medziročný rast stavu úverov poskytovaných domácnostiam

a nefinančným spoločnostiam. Medziročné prírastky v objemoch poskytnutých úverov sú viditeľné najmä v prípade stavu úverov poskytnutých domácnostiam. Od roku 2010 sa objem stavu úverov takmer zdvojnásobil. Výrazný podiel na celkovom objeme úverov majú hlavne úvery na nehnuteľnosti, ktorých objem vzrástol od roku 2010 o 11,4 mld. eur.

T a b u ľ k a 7.1
Stav poskytnutých úverov v rokoch 2010 – 2016 – domácnosti
(v mil. eur)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Spolu	*15 578*	*17 177*	*18 757*	*20 535*	*23 036*	*25 893*	*29 094*
Spotrebiteľské	2 075	2 197	2 511	2 806	3 360	3 905	4 562
Úvery na nehnuteľnosti	10 840	12 311	13 688	15 292	17 353	19 703	22 243
Ostatné	2 663	2 669	2 558	2 437	2 324	2 285	2 289

Prameň: Makroekonomická databáza NBS.

T a b u ľ k a 7.2
Stav poskytnutých úverov v rokoch 2010 – 2016 – nefinančné spoločnosti
(v mil. eur)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Spolu	*14 537*	*15 492*	*15 000*	*14 612*	*14 389*	*15 685*	*16 528*
Prevádzkové	897	774	777	974	731	889	573
Úvery na nehnuteľnosti	2 840	2 766	2 774	2 511	2 376	2 459	2 432
Investičné	5 850	6 119	5 588	5 215	5 611	6 427	7 233
Ostatné	4 951	5 833	5 861	5 911	5 671	5 909	6 289

Prameň: Makroekonomická databáza NBS.

V prípade úverov poskytnutých nefinančným spoločnostiam môžeme pozorovať od roku 2010 len mierny nárast objemu stavu úverov. Od tohto roka celkový stav úverov vzrástol o 1,9 mld. eur. Najväčší podiel v štruktúre stavu úverov majú investičné úvery, ktoré od roku 2010 vzrástli o 1,3 mld. eur.

Graf 7.4 zobrazuje medziročné zmeny stavu úverov v rokoch 2010 – 2016. Najväčší nárast môžeme dlhodobo pozorovať pri úveroch na bývanie

a pri spotrebiteľských úveroch. V prípade úverov na bývanie sa medziročné zmeny pohybujú od 11 % do 14 %.

G r a f 7.4
Medziročný rast (pokles) objemu úverov v rokoch 2010 – 2016 (v %)

Prameň: Národná banka Slovenska (2017); vlastné výpočty.

Pomerne dynamický rast úverov na bývanie sa postupne premieta aj do rastu cien nehnuteľností (graf 7.5). Tradične najvyššie ceny sú dlhodobo v Bratislavskom kraji, kde sa ich hodnota dostala na úroveň roka 2009 a v tomto roku dosiahla priemernú výšku 1 790 eur za m^2. V porovnaní s priemerom za SR je priemerná cena v Bratislavskom kraji vyššia o 511 eur. Druhé najvyššie priemerné ceny boli zaznamenaná v roku 2016 v Košickom kraji. Naopak, najnižšie priemerné ceny nehnuteľností boli v Nitrianskom kraji, v ktorom dosiahli 587 eur. V prípade Nitrianskeho kraja však môžeme v nasledujúcich rokoch očakávať vyššiu dynamiku rastu cien nehnuteľností, najmä v dôsledku zvýšeného dopytu a obmedzenej ponuky bývania v súvislosti s postupným začiatkom nábehu výroby vo firme Jaguar Land Rover.

G r a f 7.5
Vývoj cien nehnuteľností za m² podľa krajov v rokoch 2005 – 2016

Prameň: Makroekonomická databáza NBS.

Podrobnejší pohľad na štruktúru stavu objemu úverov na nehnuteľnosti poskytnutých v rokoch 2010 – 2016 prináša tabuľka 7.3. Celkový objem úverov ku koncu roka 2016 dosiahol výšku 22,2 mld. eur. Podiel jednotlivých typov úverov je zobrazený v grafe 7.6.

T a b u ľ k a 7.3
Stav objemu úverov na nehnuteľnosti v rokoch 2010 – 2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Úvery na nehnuteľnosti	10 840	12 311	13 688	15 292	17 353	19 703	22 243
Z toho							
hypotekárne	3 842	3 949	4 090	4 173	4 648	5 121	5 559
stavebné	434	446	432	408	364	308	255
medziúvery	1 543	1 561	1 677	1 760	1 819	1 981	1 827
iné úvery na nehnuteľnosti	5 021	6 355	7 489	8 951	10 522	12 294	14 602

Prameň: Národná banka Slovenska (2017).

G r a f 7.6
Vývoj jednotlivých typov úverov na nehnuteľnosti v rokoch 2010 – 2016

Prameň: Národná banka Slovenska (2017); vlastné výpočty.

Neustále rastúci podiel na celkovom stave úverov na bývanie je možné pozorovať pri tzv. iných úveroch na nehnuteľnosti, pri súčasnom poklese podielu klasických hypotekárnych úverov. Taktiež podiel stavebných úverov a medziúverov zaznamenal za sledované obdobie pokles podielu na celkovom stave úverov na bývanie.

Dynamika poskytovania úverov na bývanie, umožnená najmä prístupnejšou možnosťou refinancovania, nízkymi úrokovými sadzbami vyústila v sprísnenie podmienok, ktoré vyžaduje NBS ako orgán dohľadu nad finančným trhom. Nové pravidlá účinné od 1. marca 2017 sprísňujú nároky na príjmy klientov, obmedzujú výšku pomeru úveru k cene kupovanej nehnuteľnosti. Výška splátky úveru nebude môcť presiahnuť sumu rovnú súčtu životného minima a 20 %-nej rezervy z príjmu. Žiadatelia o úver tak budú musieť na kúpu nehnuteľnosti buď použiť vyšší podiel vlastných zdrojov, alebo disponovať dostatočným príjmom, ktorý zabezpečí splnenie nových požiadaviek. Súčasťou zmien je zavedenie tzv. stres testu, ktorý testuje, do akej miery je veriteľ schopný splácať úver v prípade nárastu úrokovej miery o 2 p. b. Zároveň sa sprísňuje aj proces dokladovania príjmov žiadateľa o úver.

Od roku 2009 do roku 2011 vzrástol objem zlyhaných úverov na približne 2 mld. eur. Najmarkantnejší medziročný nárast bol zaznamenaný v roku 2010, keď celkový objem zlyhaných úverov vzrástol o 291 mil. eur. Najväčší podiel na tomto náraste mali zlyhané úvery poskytnuté nefinančným spoločnostiam s podielom 58,8 %, úvery poskytnuté obyvateľstvu s podielom 35,9 % a úvery poskytnuté samostatne zárobkovo činným osobám s podielom 3,7 %.

G r a f 7.7
Vývoj stavu zlyhaných úverov v rokoch 2010 – 2016 (v mil. eur)

Prameň: Národná banka Slovenska (2017); vlastné výpočty.

Od roku 2011 až do roku 2014 môžeme pozorovať konštantný nárast objemu zlyhaných úverov poskytnutých nefinančným spoločnostiam, keď v roku 2014 dosiahli hodnotu 1,22 mld. eur. V rokoch 2015 a 2016 dochádza k poklesu stavu zlyhaných úverov nefinančných spoločností, pričom v tomto roku dosiahli hodnotu približne 1 mld. eur. Opačný trend môžeme pozorovať v prípade stavu zlyhaných úverov v sektore domácností. Od roku 2010 dochádza k ich kontinuálnemu rastu, pričom v tom roku dosiahli úroveň 1,04 mld. eur a svojou výškou sa tak vyrovnali sektoru nefinančných spoločností. Celkový objem zlyhaných úverov v sektore domácností

a sektore nefinančných spoločností dosiahol svoj vrchol v roku 2014 (2,2 mld. eur).

Najvyšší medziročný nárast zlyhaných úverov domácností o 19,2 % bol zaznamenaný v roku 2014. Naopak, najvýraznejší medziročný pokles zlyhaných úverov nefinančných spoločností o 11 % bol zaznamenaný v roku 2016 (graf 7.8).

G r a f 7.8
Medziročná zmena zlyhaných úverov v rokoch 2011 – 2016 (v %)

Prameň: Národná banka Slovenska (2017); vlastné výpočty.

Vklady podľa sektorov

Celkový objem vkladom prijatý finančnými inštitúciami zaznamenal v sledovanom období 2010 – 2016 rast o 11,5 mld. eur (graf 7.9). Najvyšší nárast vkladov bol prijatý od sektora domácností, živností a neziskových inštitúcií slúžiacich domácnostiam (NISD) vo výške 9,9 mld. eur a nefinančných spoločností vo výške 1,7 mld. eur. Podiel vkladov domácností na celkovom objeme vkladov vzrástol v sledovanom období z 58,2 % na 63,6 %. V ostatných sektoroch, s výnimkou mierneho rastu podielu

o 0,2 p. b. v prípade ostatných finančných sprostredkovateľov, došlo k poklesu ich podielov na celkovom objeme vkladov.

Zaujímavým trendom je pomerne výrazný medziročný nárast vkladov obyvateľstva, živností a NISD. Tie v porovnaní s rokom 2015 vzrástli o 2,6 mld. eur, z čoho vklady obyvateľstva tvorili 2,5 mld. eur. Výrazný pokles o 500 mil. eur bol zaznamenaný v prípade nefinančných spoločností a o 125 mil. eur v prípade vkladov ostatných finančných sprostredkovateľov a finančných pomocných inštitúcií. Naopak, mierny nárast o 50 mil. eur nastal v sektore verejnej správy a o 151 mil. eur v sektore finančných spoločností.

G r a f 7.9
Vklady podľa sektorov v rokoch 2010 – 2016, stav ku koncu kalendárneho roka (v mil. eur)

Prameň: Národná banka Slovenska (2017).

Pri bližšom pohľade na štruktúru vkladov domácností a nefinančných spoločností dominovali vklady splatné na požiadanie. V prípade domácností objem týchto vkladov dosiahol ku koncu roka 2016 výšku 18,6 mld. eur a v prípade nefinančných spoločností 10,1 mld. eur. V prípade domácností môžeme od roku 2012 pozorovať stratu záujmu o ukladanie úspor do vkladov s dohodnutou splatnosťou a výpovednou lehotou.

G r a f 7.10
Vývoj vkladov v rokoch 2010 – 2016 podľa typu (v mil. eur)

Poznámka: NS – Nefinančný sektor, D – Domácnosti.

Prameň: Národná banka Slovenska (2016).

Od roku 2012 do roku 2016 klesol objem úspor v tomto type vkladov o približne 2 mld. eur.

Pri pohľade na výšku úrokových mier z vkladov (grafy 7.11 a 7.12) môžeme konštatovať, že odklon domácností a nefinančných spoločností od vkladov s dlhšou výpovednou lehotou smerom ku vkladom splatným na požiadanie je pochopiteľný, najmä vzhľadom na nízke rozdiely v úročení jednotlivých vkladov. Vývoj úrokových mier z vkladov na Slovensku, na rozdiel od úverov, kopíruje len s miernymi odchýlkami priemerný vývoj v eurozóne.

Analýza vybraných ukazovateľov finančného trhu ukazuje, že úrokové sadzby z vkladov v SR sa vplyvom expanzívnej politiky ECB a politiky domácich bánk priblížili výškou úrokových sadzieb k eurozóne. Stále však môžeme pozorovať rozdiely medzi úročením niektorých typov úverov v SR a priemernými sadzbami v eurozóne. Najviac je tento jav badateľný najmä v kategórii spotrebných úverov pre domácnosti, a čiastočne aj pri úveroch na nehnuteľnosti s kratšími lehotami splatnosti.

G r a f 7.11
Vývoj priemerných úrokových mier z vkladov domácností v rokoch 2010 – 2016 (v %, p. a.)

Prameň: Národná banka Slovenska (2017); vlastné výpočty.

G r a f 7.12
Vývoj úrokových mier z vkladov nefinančných spoločností v rokoch 2010 – 2016 (v %, p. a.)

Prameň: Národná banka Slovenska (2017); vlastné výpočty.

Situácia pri úveroch na nehnuteľnosti sa najmä v ostatných dvoch rokoch zmenila v prospech dlžníkov. Legislatívne zmeny v kombinácii s expanzívnou politikou ECB vyvolali pomerne silný konkurenčný boj medzi finančnými inštitúciami v oblasti poskytovania úverov na nehnuteľnosti.

Legislatívne zmeny umožňujú refinancovať existujúci úver s menšími nákladmi aj mimo fixácie, prípadne vyplatiť celú istinu v prípade zmeny fixácie úrokovej miery, čo vyvolalo vysoký záujem dlžníkov o refinancovanie existujúcich úverov za lepších úrokových podmienok. Dochádza však aj k sprísňovaniu poskytovania úverov obyvateľstvu zo strany NBS. Prísnejšie pravidlá poskytovania majú zabrániť možným problémom so splácaním úverov v prípade rastu úrokových mier na poskytnuté úvery.

* * * *

Môžeme konštatovať, že naďalej pretrváva rozdiel v úrokových sadzbách úverov medzi SR a priemerom eurozóny; tento rozdiel je markantný predovšetkým v oblasti spotrebných úverov pre domácnosti. V prípade úrokových sadzieb z vkladov môžeme pozorovať odklon od vkladov s dlhšou výpovednou lehotou smerom ku vkladom na požiadanie, čo je spôsobené hlavne nízkym úročením vkladov s dlhšou výpovednou lehotou, ktorá nemotivuje sporiteľov k ukladaniu peňazí na dlhšie časové obdobie. Podstatne rastie zadlžovanie obyvateľstva predovšetkým v dôsledku oživenia na realitnom trhu. V tomto smere je aktuálna priaznivá situácia na trhu s úvermi na nehnuteľnosti kombinovaná s oživením bytovej výstavby predovšetkým v rozvinutých regiónoch SR. Najviac sa tento nárast pociťuje v Bratislavskom kraji, kde cena nehnuteľností výrazne presahuje priemernú cenu nehnuteľností v SR aj v ostatných regiónoch SR.

8. VEREJNÉ FINANCIE

V roku 2016 bol vývoj verejných financií bol v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi do veľkej miery poznačený končiacim volebným cyklom, formovaním novej vládnej väčšiny a jej programového vyhlásenia a dlhodobými záväzkami SR s cieľom smerovať verejné financie k vyrovnanému rozpočtu na štrukturálnej báze. V priebehu roka sa zvýšila intenzita diskusií o potrebe uvoľniť tzv. dlhovú brzdu, ustanovenú Ústavným zákonom č. 493/2011 o rozpočtovej zodpovednosti, ktorú naštartovalo Ministerstvo financií SR (MF SR). Hlavnou motiváciou MF SR, ktorou zdôvodňuje potrebu jej uvoľnenia, je potreba zvýšiť intenzitu výstavby predovšetkým dopravnej infraštruktúry.

V súčasnosti sa hrubý verejný dlh nachádza v prvom sankčnom pásme, ktoré sa definuje ako interval medzi 50 – 53 % v pomere k hrubému domácemu produktu (HDP). V roku 2016 dosiahol jeho podiel na HDP 51,9 % a postupne klesá. Prispieva k tomu najmä ekonomický rast a s ním spojený rast daňových príjmov, jednorazovo zmena metodiky na ESA 2010, ako aj opatrenia vlády v oblasti príjmov a výdavkov rozpočtu verejnej správy. Pakt stability a rastu v rámci jeho preventívnej časti vyžaduje postupné znižovanie deficitu verejných financií s cieľom dosiahnuť strednodobý rozpočtový cieľ – štrukturálny deficit najviac 0,5 % HDP. Záväzok dosiahnuť vyrovnané štrukturálne saldo bol však už viackrát revidovaný (z roku 2017 na rok 2019).

Návrh zmierniť pravidlá zákona o rozpočtovej zodpovednosti pôsobí na prvý pohľad racionálne, v čase nízkych úrokových sadzieb na trhu štátnych dlhopisov je totiž vhodné predzásobiť sa finančnými prostriedkami a tak znížiť celkové úrokové zaťaženie verejného dlhu. Takto získané finančné prostriedky by bolo možné investovať do rozvoja cestnej infraštruktúry, ktorá vo viacerých regiónoch Slovenska nepochybne chýba, prípadne jej existujúci stav je nevyhovujúci. Je však dôležité upozorniť, že okrem dopravnej infraštruktúry Slovensko dlhodobo nevynakladá finančné prostriedky ani na iné oblasti, ktoré sú nutnou podmienkou rastu jeho konkurencieschopnosti a udržania dlhodobého, stabilného a zdravého rastu a s tým spojenej životnej úrovne obyvateľstva. Investície do vzdelávania,

vedy, výskumu, inovácií, aktívnej politiky trhu práce, obrany a regionálneho rozvoja sú dlhodobo nedostatočné. V súčasnosti vo väčšine uvedených oblastí hrajú dominantnú úlohu zdroje politiky súdržnosti. V prípade dopravnej infraštruktúry bola celá alokácia na roky 2014 – 2020 už pridelená na konkrétne infraštruktúrne projekty v rámci Operačného programu integrovaná infraštruktúra. Objem zdrojov len v tomto operačnom programe spolu s národným spolufinancovaním dosahuje na roky 2014 – 2020 (resp. 2023) vyše 4 mld. eur (graf 8.1). Z grafu je taktiež zrejmé, že v oblastiach, ako výskum a inovácie, ochrana životného prostredia, sociálna inklúzia, zamestnanosť, konkurencieschopnosť malých a stredných podnikov, tieto zdroje predstavujú významný zdroj verejných výdavkov.

G r a f 8.1
Oblasti podpory na roky 2014 – 2023 (v mil. eur)

Prameň: European Commission (2017a).

Hlavným problémom však zostáva spôsob využívania týchto zdrojov, ich efektívnosť a schopnosť ich absorpcie domácou ekonomikou. V aktuálne bežiacom programovom období dosahuje reálne čerpanie týchto zdrojov stále pomerne nízke hodnoty. Projekty najmä v oblasti dopravnej infraštruktúry sú často extrémne zdĺhavé už vo svojej prípravnej fáze,

a často dochádza k oneskoreniam pri ich výstavbe. V prípade uvoľnenia dlhovej brzdy preto vzniká oprávnená otázka, či existuje dostatočné množstvo kvalitných a ekonomicky efektívnych projektov, ktoré by bolo možné z takto získaných zdrojov financovať a vybudovať.

Ďalším dôležitým faktorom, ktorý je potrebné vziať do úvahy pri diskusii o uvoľnení dlhovej brzdy, je samotná kredibilita fiškálnej politiky. Zákon o rozpočtovej zodpovednosti má preto povahu ústavného zákona, aby sa zamedzilo jeho častým zmenám, a jeho hlavným cieľom je zabezpečiť dlhodobú udržateľnosť verejných financií s prihliadnutím na všetky riziká, ktoré môžu v budúcnosti nastať. Keďže záväzné limity výdavkov, ktorých existenciu zákon predpokladá, neboli doteraz prijaté, limit na dlh je v súčasnosti najúčinnejším domácim fiškálnym pravidlom, ktoré vytvára tlak na zodpovedné hospodárenie vlády (Rozpočtová rada, 2017).

V rámci zmeny zákona o rozpočtovej zodpovednosti sa diskutovalo aj o možnosti prejsť z referenčného ukazovateľa hrubého verejného dlhu na čistý verejný dlh. V prípade uskutočnenia takejto zmeny by však bolo potrebné adekvátne upraviť aj existujúce sankčné pásma, aby nebola ohrozená dlhodobá udržateľnosť verejných financií. Rozpočtová rada taktiež konštatuje, že „pri naplnení cieľov vlády schválených v rámci Rozpočtu verejnej správy na roky 2017 až 2019, ktorým je dosiahnutie strednodobého rozpočtového cieľa do roku 2019 (...), by fiškálna politika nebola dlhovým pravidlom obmedzovaná“. Teda hrubý dlh by klesal rýchlejšie ako sankčné pásma od roku 2018. Významným zdrojom financovania investícii je zvýšenie efektívnosti výberu daní, ako aj plánovaných výdavkov uplatňovaním politiky založenej na dôkazoch (*evidence-based policymaking*). Aktuálne sa tento princíp uplatňuje len na niektoré oblasti a realizuje ho Inštitút finančnej politiky (IFP) MF SR v rámci projektu *Hodnota za peniaze*. Jeho reálna možnosť ovplyvniť politické rozhodovanie o smerovaní výdavkov rozpočtu verejnej správy je však stále limitovaná.

Vývoj hospodárenia rozpočtu verejnej správy

Rozpočet verejnej správy dosiahol v roku 2016, podľa predbežných výsledkov zaslaných MF SR do Eurostatu 1,68 % HDP a oproti pôvodne

plánovanej hodnote bol nižší o 0,25 p. b. Významne sa na tomto výsledku podpísal predovšetkým rast slovenskej ekonomiky a vyššie ako plánované daňové, poistné príjmy a nedaňové príjmy.

Daňové a poistné príjmy boli oproti plánu vyššie o 1,03 mld. eur a nedaňové príjmy o 579 mil. eur. Celkovo boli príjmy verejnej správy oproti plánu vyššie o 4,4 mld. eur (tab. 8.1).

T a b u ľ k a 8.1
Plnenie príjmov a výdavkov verejnej správy (akruálna báza) (v tis. eur)

	2014	2015	2016	2016	2016
	Skutočnosť	Skutočnosť	Skutočnosť	Rozpočet	(S – R)
Príjmy spolu, v tom	*31 407*	*35 431*	*35 041*	*30 602*	*4 439*
daňové a poistné príjmy	23 141	25 331	26 032	24 993	1 039
nedaňové príjmy	5 805	4 570	5 066	4 487	579
granty a transfery	2 461	5 531	3 943	1 122	2 821
Výdavky spolu, v tom:	*33 441*	*37 608*	*36 403*	*32 159*	*4 244*
bežné výdavky	30 661	31 540	33 007	29 684	3 323
kapitálové výdavky	2 779	6 068	3 395	2 475	921
saldo podľa ESA 2010	-2 056	-2 160	-1 362	-1 557	195
v % z HDP	-2,72	-2,74	-1,68	-1,93	0,25

Poznámka: (S – R) – Skutočnosť mínus plánovaný rozpočet.
Prameň: MF SR (2017b).

Príjmy zo sociálnych odvodov vzrástli oproti rozpočtu o 260,7 mil. eur a príjmy zo zdravotných odvodov o 126,1 mil. eur, najmä v dôsledku priaznivej situácie na trhu práce a zlepšenia výberu odvodov.

Napriek zlepšeniu fondy sociálneho zabezpečenia zostávajú naďalej dlhodobo deficitné. Sociálna poisťovňa zaznamenala v roku 2016 deficit vo výške 180 mil. eur a fondy verejného zdravotného poistenia deficit vo výške 72,6 mil. eur.

Hospodárenie územnej samosprávy sa taktiež prejavilo pozitívne na deficite verejnej správy. Pozitívne k hospodáreniu prispeli najmä samosprávy, a to sumou 238 mil. eur, naopak, hospodárenie vyšších územných celkov prispelo negatívne sumou 19,1 mil. eur.

Graf 8.2
Rozdiel medzi plánovanými a skutočnými príjmami a výdavkami rozpočtu verejnej správy v roku 2016 (v mil. eur a %)

Prameň: MF SR (2017b).

Vývoj hospodárenia štátneho rozpočtu v roku 2016

V roku 2016 došlo v porovnaní s plánom k vyššiemu výberu daňových príjmov o 358 mil. eur, čo sa pozitívne prejavilo na hospodárení štátneho rozpočtu. Príjmy rozpočtu dosiahli takmer identickú hodnotu s plánovanou hodnotou, v porovnaní s rokom 2015 však boli nižšie o 12,1%, a to hlavne v dôsledku nižšieho čerpania zdrojov politiky súdržnosti. Pri bližšom pohľade na štruktúru daňových príjmov vzrástol výber dane z príjmov fyzických osôb o 139,2 mil. eur , z čoho 135,5 mil. eur tvorila daň zo závislej činnosti a 3,6 mil. eur daň z podnikania a inej samostatnej zárobkovej činnosti.[26] Daň z príjmov právnických osôb bola vyššia oproti plánu o 295 mil. eur, z toho 29,5 mil. tvoril osobitný odvod z regulovaných odvetví.

[26] Vláda už niekoľko rokov nepristúpila k valorizácii nezdaniteľnej časti základu dane, čím postupne dochádza k skrytému zvyšovaniu daňového zaťaženia v dôsledku zvyšovania tak minimálnej mzdy, ako aj priemernej mzdy v národnom hospodárstve.

Negatívne sa oproti plánu vyvíjal výber dane z pridanej hodnoty (DPH). Oproti plánu bol výber nižší o 278 mil. eur. Jedným z dôvodov je pokles investičnej aktivity financovanej zo zdrojov politiky súdržnosti. V medziročnom porovnaní je objem vybranej DPH nižší o 2,6 %. Pozitívom pri DPH je jednoznačne postupný rast jej efektívnej daňovej sadzby (pozri graf 8.3).

G r a f 8.3
Efektívna daňová sadzba dane z pridanej hodnoty 1Q 2008 – 3Q 2016

Prameň: IFP (2017).

Výdavky štátneho rozpočtu boli v roku 2016 oproti plánu nižšie o 991 mil. eur, pričom najväčší pokles zaznamenali bežné transfery o 842 mil. eur, a v rámci nich transfery jednotlivcom a neziskovým právnickým osobám o 340 mil. eur a transfery nefinančným subjektom a transfery právnickým osobám nezaradeným vo verejnej správe o 499,5 mil. eur.

Koniec programového obdobia 2007 – 2013 a pomalé čerpanie v novom období 2014 – 2020 sa prejavili aj na príjmoch štátneho rozpočtu. Príjmy v tejto položke boli oproti plánu nižšie o 203 mld. eur a dosiahli celkovo 1,9 mld. eur. V porovnaní s rokom 2015, v ktorom bolo vyčerpaných najviac finančných zdrojov, bol príjem nižší o 54,7 %.

T a b u ľ k a 8.2
Vývoj štátneho rozpočtu v rokoch 2013 – 2016 (v mil. eur)

Ukazovateľ	2013	2014	2015	Plánovaný 2016	Skutočnosť 2016	% plnenia 2016	Medziročná zmena v %
Príjmy spolu	*12 797*	*12 496*	*16 233*	*14 276*	*14 275*	*100,0 %*	*-12,1 %*
v tom:							
1. daňové	9 135	9 293	10 612	10 993	11 068	100,7 %	4,3 %
z toho:							
daň z príjmov FO[1]	214	239	64	18	-8,5	-47,2 %	-113,3 %
daň z príjmov PO[2]	2 003	1 917	2 607	2 825	3 187	112,8 %	22,2 %
daň z príjmov vyberaná zrážkou	178	175	162	166	179	107,8 %	10,5 %
DPH	4 735	4 919	5 510	5 647	5 368	95,1 %	-2,6 %
spotrebné dane	1 977	2 009	2 096	2 160	2 170	100,5 %	3,5 %
2. nedaňové	1 283	1 637	1 274	1 107	1 217	109,9 %	-4,5 %
3. granty a transfery	2 379	1 566	4 346	2 175	1 989	91,4 %	-54,2 %
z toho:							
príjmy z rozpočtu EÚ	2 175	1 257	4 280	2 143	1 939	90,5 %	-54,7 %
Výdavky spolu	*14 820*	*15 420*	*18 166*	*16 247*	*15 256*	*93,9 %*	*-16,0 %*
v tom:							
bežné výdavky	12 968	13 441	13 507	14 352	13 353	93,0 %	-1,1 %
kapitálové výdavky	1 854	1 979	4 658	1 894	1 902	100,4 %	-59,2 %
Schodok/Prebytok	-2 023	-2 923	-1 932	-1 970	-980	49,7 %	-49,3 %

Poznámka: Celkový výnos dane z príjmov fyzických osôb je vyšší, ale vzhľadom na to, že je príjmom územnej samosprávy, v rámci štátneho rozpočtu dosahuje nízke hodnoty.
[1] FO – fyzické osoby, PO – právnické osoby.
Prameň: MF SR (2017a); vlastné výpočty.

Negatívne sa na deficite rozpočtu verejnej správy prejavili finančné korekcie k fondom EÚ, ktoré v roku 2016 dosiahli výšku 187,6 mil. eur. Systémové korekcie dosiahli hodnotu 112,5 mil. eur a individuálne korekcie 75 mil. eur.[27]

[27] Systémové korekcie sa uplatňujú v prípade opakovaných nedostatkov zistených v rámci implementovaných projektov a súvisia predovšetkým s nedostatkami v systéme riadenia a kontroly. Individuálne korekcie sa viažu k pochybeniam v rámci konkrétnych projektov.

Deficit štátneho rozpočtu a dlh centrálnej vlády

Vzhľadom na už spomínaný priaznivý vývoj príjmov štátneho rozpočtu a nižšie ako plánované výdavky o 6,1 % došlo k poklesu deficitu štátneho rozpočtu na medziročnej báze o 50,2 %. Štátny rozpočet skončil s deficitom na úrovní 980,3 mil. eur, čo predstavovalo 1,21 % HDP, čím sa dostal svojím podielom na HDP na predkrízovú úroveň v roku 2007.

Graf 8.4
Deficit štátneho rozpočtu v rokoch 2005 – 2016

Prameň: MF SR (2016a), vlastné výpočty.

V roku 2016 opätovne došlo k miernemu nárastu objemu dlhu centrálnej vlády o približne 797 mil. eur. Vplyvom zmeny metodiky ESA 2010 realizovanej v minulých rokoch a vyššiemu tempu rastu HDP ako dlhu centrálnej vlády dochádza k postupnému znižovaniu jeho podielu na HDP, ktoré bolo oproti roku 2015 nižšie o 0,8 p. b.

Politika kvantitatívneho uvoľňovania ECB sa v ostatných rokoch prejavila na úročení štátnych dlhopisov. Pokým v rokoch 2008 alebo 2012 dosahoval priemerný výnos hodnotu blízku 5 %, v treťom štvrťroku 2016 dosiahol priemerný výnos rekordne nízku hodnotu 0,37 % (graf 8.6).

Graf 8.5
Dlh centrálnej vlády v rokoch 2005 – 2016

Prameň: MF SR (2016c); vlastné výpočty.

Graf 8.6
Vývoj úrokových sadzieb 10-ročných slovenských štátnych dlhopisov splatnosti v rokoch 2007– 2016 (v %)

Prameň: Makroekonomická databáza NBS.

V roku 2016 dosiahli náklady na financovanie štátneho dlhu (na akruálnej báze) 1,2 mld. eur. V porovnaní s plánom boli nižšie o 33,8 mil. eur. Môžeme očakávať, že v dôsledku signálov ECB o pokračovaní politiky kvantitatívneho uvoľňovania bude úročenie dlhopisov stále na rekordne nízkej úrovni, čo prispeje k úspore výdavkov na obsluhu dlhu verejnej správy aj v ďalších rokoch.

Finančná pozícia Slovenskej republiky voči rozpočtu Európskej únie

Od svojho vstupu do EÚ v roku 2004 Slovenská republika získala z pozície čistého prijímateľa z rozpočtu EÚ celkovo 12,1 mld. eur.[28] Vzhľadom na výkonnosť slovenskej ekonomiky a výkonnosť jednotlivých regiónov meranou HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily je SR v pozícii čistého príjemcu finančných zdrojov z rozpočtu EÚ, predovšetkým v rámci kapitoly 1. Udržateľný rast.

Tabuľka 8.3
Výdavky rozpočtu EÚ v SR v rokoch 2008 – 2015 (v mil. eur)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1. Udržateľný rast	852,8	633,5	1 208	1 096,8	1 646	1 439,2	1 120	3 147,9
1.1. Konkurencieschopnosť pre rast a zamestnanosť	43,3	48,7	11,8	40,9	70,4	58,4	69,2	61,6
1.2 Súdržnosť pre rast a zamestnanosť	809,5	548,8	1 096,1	1 056	1 575,7	1 380,8	1 051,7	3 086,3
1.2.1. Štrukturálne fondy	510,1	385,9	633,7	917,6	1 212,9	812,1	1 026,3	3 053,6
1.2.2. Kohézny fond	299,4	198,8	462,4	138,2	362,7	568,7	507,2	1 281,1
2. Ochrana a riadenie prírodných zdrojov	357	513	676,5	647,9	618	566	532	566,5
3. Občianstvo, sloboda, bezpečnosť a spravodlivosť	11,1	8,5	8,7	29,2	12,6	11	5,6	9
4. EÚ ako globálny partner	11,5	26,6	0,3	0,5	0,5	0	0	0,5
5. Administratíva	9,4	10,8	11,5	10,7	9,7	9,9	10,2	10,9
6. Kompenzácie	0	0	0	0	0	0	0	0
Spolu	*1 241,8*	*1 192,4*	*1 905*	*1 785,1*	*2 286,8*	*2 026,1*	*1 668,8*	*3 734,8*

Poznámka: Údaje za rok 2016 neboli v čase vypracúvania kapitoly k dispozícii.
Prameň: European Commission (2017b).

[28] Ide o saldo platieb do rozpočtu EÚ a príjmov z rozpočtu EÚ.

Zároveň od vstupu SR do EÚ môžeme pozorovať postupný, aj keď nie lineárny nárast čistej pozície voči rozpočtu EÚ (graf 8.7). Pokým v roku 2004 predstavovala čistá pozícia SR približne 0,5 % hrubého národného dôchodku (HND), v roku 2015 dosiahla rekordnú hodnotu 4,0 % HND. Vzhľadom na bezprecedentné tempo čerpania v roku 2015 dosiahla čistá pozícia v tomto roku hodnotu 3,09 mld. eur. V porovnaní s rokom 2014 to predstavuje nárast o 2,08 mld. eur a 2,7 p. b. v pomere k HND.

Graf 8.7
Vývoj čistej pozície SR voči rozpočtu EÚ v rokoch 2004 – 2015

Poznámka: Údaje za rok 2016 neboli v čase písania publikácie dostupné.
Prameň: European Commission (2017b).

Implementácia politiky súdržnosti Európskej únie v programovom období 2014 – 2020

Ku koncu roka 2016 dosiahla celková úroveň čerpania z rozpočtu EÚ 5 % z celkového záväzku na roky 2014 – 2020. Čerpanie je dva roky od začiatku programového obdobia na pomerne nízkej úrovni. V absolútnom vyjadrení bolo vyčerpaných 775 mil. eur. Najvyššie čerpanie bolo v Operačnom programe (OP) Integrovaná infraštruktúra (331 mil. eur), Programe rozvoja vidieka (218 mil. eur) a Operačnom programe Ľudské zdroje (124 mil. eur).

Najnižšie čerpanie sa zaznamenalo v Operačnom programe Výskum a inovácie (21 mil. eur) a Operačnom programe Efektívna verejná správa (969 tis. eur).

G r a f 8.8
Stav čerpania záväzku rokov 2014 – 2020 podľa operačných programov k 31. 12. 2016 (zdroj EÚ)

Prameň: Úrad podpredsedu vlády pre investície a informatizáciu (2017); vlastné výpočty.

V relatívnom vyjadrení dosiahli v pomere k celkovej alokácii na roky 2014 – 2020 najvyššie čerpanie Program rozvoja vidieka (14 %), OP Integrovaná infraštruktúra (8,35 %) a OP Ľudské zdroje (5,66 %).

Program spolupráce Interreg V-A Slovenská republika – Česká republika a Program spolupráce Interreg V-A Slovenská republika – Rakúsko, a Operačný program rybné hospodárstvo nevyčerpali ku koncu roka 2016 žiadne finančné prostriedky.

Opakuje sa tak situácia z predchádzajúceho programového obdobia, keď bol taktiež zaznamenaný v prvých rokoch pomalý nábeh čerpania a kontrahovania. Môžeme teda očakávať, že najvyšší objem finančných zdrojov sa bude čerpať v závere programového obdobia v rokoch 2021 – 2023.

9. VÝVOJ ZAMESTNANOSTI A MIEZD

Rok 2016 možno bez obáv označiť za rok obnovy zamestnanosti – v tomto roku nielenže došlo k úplnému „pokrízovému“ zotaveniu zamestnanosti, počet pracujúcich osôb dokonca prekonal predkrízové hodnoty, úroveň zamestnanosti sa vyšplhala na nové historické maximá. Veľkosť skupiny nezamestnaných sa len za posledné tri roky zmenšila o tretinu, miera nezamestnanosti v SR je dnes dokonca nižšia, než je priemer eurozóny. Vitálny dopyt po pracovnej sile spolu s nezanedbateľným rastom priemernej mzdy (tak v nominálnom, ako aj reálnom vyjadrení) motivuje neaktívne obyvateľstvo vstúpiť na pracovný trh: ekonomicky aktívnej populácie pribúda piaty rok v rade, a to i napriek poklesu počtu osôb v produktívnom veku.

Priaznivý vývoj na trhu práce vrcholiaci najmä v posledných dvoch rokoch priniesol i signály štruktúrnych posunov, v roku 2016 nás zaujali dve oblasti: k rastu celkovej zamestnanosti prispeli vybrané odvetvia služieb vo väčšej miere než priemysel so stavebníctvom dohromady; za poklesom počtu nezamestnaných stojí takmer výlučne dlhodobá nezamestnanosť, čím sa jej podiel na celkovej nezamestnanosti zmenšil. Miera dlhodobej nezamestnanosti sa oproti obdobiu, keď na Slovensku vrcholila, znížila o viac ako polovicu, vďaka čomu sa Slovensko z nelichotivej (roky pretrvávajúcej) prvej priečky v rozsahu dlhodobej nezamestnanosti v EÚ dostalo na 7. miesto.

Zamestnanosť prekonáva historické maximum

Zamestnanosť počítaná z počtu pracujúcich (VZPS; teda zahŕňajúca všetky pracujúce osoby; zamestnancov aj podnikateľov) rastie už piaty rok v rade, tempo jej rastu sa však výrazne zrýchlilo hlavne posledné dva roky. Priemerná ročná hodnota rastu zamestnanosti v roku 2016 na úrovni 2,8 % zodpovedá medziročnému nárastu počtu pracujúcich o 68 tisíc osôb (podľa Štatistického úradu, odhadnuté metodikou VZPS). Spolu s obdobným navýšením početnosti pracovnej sily z roku 2015 tak len za posledné dva roky na Slovensku pribudlo 130 tisíc pracujúcich. V treťom

štvrťroku 2016 počet pracujúcich osôb prekonal hranicu dva a pol milióna (zvýraznené farebne v grafe 9.1), k čomu došlo po prvýkrát v histórii Slovenskej republiky (historicky najvyšší kvartálny údaj o počte pracujúcich). Taktiež priemerný celoročný údaj 2 492 tisíc pracujúcich prekročil dovtedajšie historické maximum z roku 2008 o 58 tisíc.

G r a f 9.1
Štvrťročný vývoj zamestnanosti a HDP (2008 – 2016)

Poznámka: HDP podľa štvrťročných národných účtov v stálych cenách roku 2010 (s. c. vypočítané reťazením objemov s použitím referenčného roka 2010, metodika ESA 2010); zamestnanosť počítaná z počtu pracujúcich osôb podľa VZPS. Počet pracujúcich v tis. osôb, stĺpcové zobrazenie – ľavá os; medziročná zmena v %, čiarové zobrazenie – pravá os. „Pokrízový výpadok v zamestnanosti" (v počte pracujúcich) v legende – porovnanie 4. štvrťroka 2008 s rovnakým obdobím 2014, 2015 a 2016.

Prameň: Spracované podľa údajov ŠÚ SR (2017a).

Výsledkom tohto priaznivého vývoja zamestnanosti, ktorý posledné dva roky vrcholí, nielenže je úplná obnova zamestnanosti a jej návrat na predkrízovú úroveň, ale dokonca prekonanie historicky najúspešnejšieho obdobia: v poslednom štvrťroku 2016 pracovalo v slovenskej ekonomike o 46,6 tisíc osôb viac ako v poslednom kvartáli 2008 (tzv. „pokrízový výpadok zamestnanosti" sme sledovali v posledných vydaniach tejto publikácie ako rozdiel medzi štvrtými štvrťrokmi 2008 a daného roka; pozri graf 9.1).

Pritom v porovnaní s rokom 2008 je na Slovensku o 83 tisíc osôb v produktívnom veku menej.

Z pohľadu štruktúry zamestnanosti k jej rastu prispeli tak zamestnanci, ako i podnikatelia, pričom počet podnikateľov rástol dvakrát rýchlejšie ako počet zamestnancov (5 % tempo verzus 2,5 % tempo rastu). Tentoraz rástol už i počet živnostníkov (na rozdiel od predošlého roka, rast počtu samozamestnaných osôb v rôznych skupinách tejto kategórie potvrdili viaceré štatistiky vykazovania).

Rastúca ekonomika a silnejúci dopyt po pracovnej sile na jednej strane a nepriaznivo sa vyvíjajúca početnosť produktívnej populácie vyústili do situácie, keď časť zamestnávateľov v určitých odvetviach a regiónoch hlási nedostatok pracovnej sily. „Dovoz" pracovníkov zo zahraničia už nie je na Slovensku novým javom (ako príklad z automobilového priemyslu pozri 4. kapitolu *Vonkajšie ekonomické vzťahy*). Spolu s rastúcou nominálnou mzdou to vytvára tlak na mieru aktivity, tá by mala naďalej rásť aj v nadchádzajúcom období.

Aktuálny vývoj na trhu práce podnecuje ekonomickú aktivitu

Popri inštitucionálnych zmenách (v pracovnej legislatíve alebo parametroch sociálneho systému), hlavne priaznivý vývoj zamestnanosti narážajúci na opačný demografický trend a výsledný rast miezd dokážu stimulovať vyššiu mieru ekonomickej aktivity a motivovať jednak zamestnávateľov obsadiť pracovné miesta i osobami z obvykle „znevýhodnených skupín", jednak osoby mimo pracovného trhu k rozhodnutiu participovať na pracovnej sile. Skutočne, *miera ekonomickej aktivity* rastie v SR piaty rok v rade, v posledných dvoch rokoch sa tempo tohto rastu zrýchlilo, v roku 2016 miera ekonomickej aktivity prekročila 60 %. Počet ekonomicky aktívnych osôb od roku 2012 kontinuálne rastie aj napriek tomu, že počet osôb *v produktívnom veku* (15 – 64 rokov podľa ŠÚ SR) každým rokom klesá (početnosť produktívnej populácie kulminovala na Slovensku v roku 2010, odvtedy počet osôb v produktívnom veku klesol o zhruba 117 tisíc; graf 9.2). Graf 9.2 ilustruje, ako na pozadí procesu poklesu produktívnej populácie (z pohľadu ponuky práce nepriaznivý demografický trend)

ekonomicky aktívna populácia predsa len rastie (pre vyššiu informačnú hodnotu zobrazuje graf aktívnu populáciu v zložení z oboch jej segmentov – pracujúcich i nezamestnaných). Ako vidieť z grafu, v posledných troch rokoch ekonomicky aktívnych osôb pribúda, rast počtu pracujúcich osôb totiž prekonal pokles počtu nezamestnaných. Že k tomu dochádza za súčasného poklesu populácie v produktívnom veku (čiarové zobrazenie v grafe), dokazuje, že zvýšenie početnosti aktívnej populácie nie je výsledkom demografického vývoja, odráža to skôr kvalitatívne zmeny na pracovnom trhu.

G r a f 9.2
Trendy vývoja produktívnej populácie a ekonomicky aktívnej populácie (aktívni v členení na pracujúcich a nezamestnaných); (v tis. osôb)

Prameň: Spracované podľa údajov ŠÚ SR (2017a).

Pri pohľade na protichodný trend vývoja produktívnej a aktívnej populácie je oprávnené pýtať sa, či za zvyšovanie miery ekonomickej aktivity môže vyššia angažovanosť poproduktívnej populácie (osoby staršie ako 65 rokov) na trhu práce. Odpoveď znie: len v malej miere. Dekompozíciou ekonomicky aktívneho obyvateľstva do *5-ročných vekových skupín* zisťujeme, že za posledných 10 rokov prispela v najväčšom rozsahu k zvýšeniu

počtu ekonomicky aktívnych veková kategória 55 až 59-ročných (nárast počtu ekonomicky aktívnych v tomto veku medzi rokmi 2006 až 2016 o 122 tisíc), veková kategória 35 až 39-ročných (nárast o 78 tisíc) a veková kategória 60 až 64-ročných (nárast o 69 tisíc). V porovnaní so zmienenými, v prípade osôb starších ako 65 rokov stúpol počet ekonomicky aktívnych v uvedenom období len o 14 tisíc. Opačne sa vyvíjali mladšie vekové kategórie – vo všetkých kategóriách do 35 rokov počet ekonomicky aktívnych klesal. Takýto dlhodobejší pohľad tiež potvrdzuje, že za zvýšenie ekonomickej aktivity je zodpovedná samotná produktívna populácia, v rámci nej však takmer výlučne najstaršie ročníky, pod nárast počtu aktívnych v spomínanej strednej vekovej kategórii 35 až 39-ročných sa totiž podpísal demografický vývoj (početnosť celkovej populácie v tejto kategórii sa medzi uvedenými rokmi zvýšila o viac ako 92 tisíc, teda o 14 tisíc viac, než bol nárast počtu aktívnych). Aj po očistení o demografický faktor (prírastky/úbytky v celkovej populácii) sa potvrdí, že k zvýšeniu ekonomickej aktivity najviac prispeli osoby vo veku 55 – 60 rokov.

K rastu zamestnanosti prispieva priemysel, ale aj odvetvia služieb

V rámci odvetvového pohľadu na zmenu zamestnanosti sa obvykle veľká pozornosť venuje vývoju *v priemysle* a jeho odvetviach, a oprávnene. Priemyselné odvetvia zamestnávajú 527 tisíc zamestnaných osôb, čo predstavuje 23 % celkovej zamestnanosti (počítanej z počtu zamestnaných osôb; a až 27 % v prípade VZPS a počtu pracujúcich). V roku 2016 bol vývoj v priemysle tiež priaznivý, priemyselná produkcia vzrástla medziročne o 3,3 %, z toho v priemyselnej výrobe najviac vo výrobe elektrických zariadení (9,9 %), kovov (8,3 %), ale i dopravných prostriedkov (7,4 %). Hoci tempá rastu produkcie boli nižšie ako v roku 2015 a rovnako tak tržby v priemysle rástli menej ako polovičným tempom v porovnaní s rokom 2015, vývoj bol dostatočne priaznivý na to, aby sa zamestnanosť v priemysle zvýšila o 3,6 %. K rastu zamestnanosti v priemysle prispela hlavne priemyselná výroba (tab. 9.1). Odvetvia priemyslu tak zamestnávali o 18,6 tisíc zamestnaných osôb viac než v predošlom roku.

T a b u ľ k a 9.1
Dynamika vývoja vybraných ukazovateľov v hlavných trhových odvetviach (indexy; romr – rovnaké obdobie minulého roka)

Produkcia tovarov:	Tržby 2015 (romr)	Tržby 2016 (romr)	Zamestnanosť (romr)	Mzda (romr)	Mzda (eur)
Priemysel	108,9	104,1	103,6	103,1	995
Ťažba a dobývanie	101,0	***94,7***	***98,6***	106,8	1 112
Priemyselná výroba	108,6	103,6	104,1	103,2	975
Dodávka elektrinu, plynu, pary	111,5	107,6	***94,9***	105,9	1 621
Dodávka vody, čistenie od. vôd	107,1	105,2	102,8	102,2	913
Stavebníctvo	120,8	***86,4***	101,2	103,0	651
Produkcia služieb:					
Predaj a oprava motor. vozidiel	116,7	116,7	103,8	107,2	942
Veľkoobchod	103,2	102,1	***95,2***	102,0	879
Maloobchod	101,7	102,2	***99,2***	105,1	635
Ubytovanie	103,7	112,2	101,8	106,3	673
Reštaurácie a pohostinstvá	104,8	103,1	101,2	104,2	395
Doprava a skladovanie	102,5	105,0	100,6	105,0	856
Informač. a komunikačné služby	106,0	***96,2***	105,8	***97,9***	1 747
Vybrané trhové služby	106,1	110,0	106,1	105,1	869

Poznámka: Tržby v stálych cenách roku 2010, s výnimkou veľkoobchodu, ktorý je počítaný v bežných cenách. Zamestnanosť počítaná z priemerného počtu zamestnaných osôb (zamestnanci a podnikatelia, bez žien na materskej dovolenke) podľa štvrťročného štatistického výkazníctva.

Prameň: Spracované podľa údajov ŠÚ SR (2017b).

Tabuľka 9.1 zachytáva zmeny vo vývoji vybraných parametrov v niektorých trhových odvetviach. Predpokladaný súvis vo vzťahu tržieb (resp. tržieb predošlých období, v tabuľke ako príklad uvádzame aj tržby „t-1“), zamestnanosti a následne mzdy sa v niektorých odvetviach potvrdil, inde tabuľka odhaľuje zaujímavé odchýlky. Jednou z nich je rekordný nárast tržieb v *stavebníctve* v roku 2015 v dôsledku zrýchleného dočerpávania eurofondov, keď tuzemská stavebná produkcia po rokoch poklesu rástla 18,5 % tempom, čo sa odrazilo na tržbách v roku 2015, ale aj na ich prepade o rok neskôr (ukončenie projektov, efekt vysokej porovnávacej základne). Zaujímavý je aj sektor *ťažba a dobývanie*, kde aj napriek poklesu tržieb i zamestnanosti mzda rástla druhým najrýchlejším tempom. Naopak, v prípade informačných a komunikačných služieb sa aj napriek poklesu tržieb a miezd zachoval solídny rast zamestnanosti.

Osobitnú pozornosť si ale z hľadiska vývoja celkovej zamestnanosti na tomto mieste zasluhujú odvetvia *vybraných trhových služieb*, v ktorých bol zaznamenaný najrýchlejší rast zamestnanosti z hlavných odvetví (6,1 % tempo). Nielenže zamestnanosť v trhových službách medziročne citeľne stúpla, odvetvia vybraných trhových služieb zamestnávajú významnú časť pracujúcej populácie (232 tisíc zamestnaných osôb). Medziročne sa zamestnanosť v týchto odvetviach zvýšila o 13,3 tisíc osôb, spolu s prírastkami zamestnanosti v informáciách a komunikáciách, predaji motorových vozidiel a stravovacích a ubytovacích zariadeniach tak tieto odvetvia služieb zamestnali v roku 2016 o 22 tisíc osôb viac než rok predtým. To už je hodnota vyššia než v priemysle a stavebníctve dohromady. Spolu so *zdravotníctvom*, kde sa zvýšila zamestnanosť z verejných (netrhových) služieb najviac (o viac ako 8 tisíc osôb), bol príspevok len týchto odvetví služieb k nárastu celkovej zamestnanosti o tretinu vyšší než príspevok priemyslu a stavebníctva.[29] Vyšší príspevok odvetví služieb, náročnejších na prácu, môže mať implikácie pre rast miezd – v týchto odvetviach býva dosahovaná relatívne nižšia pridaná hodnota a produktivita (resp. tempá rastu sú nižšie v porovnaní s priemyselnými odvetviami), čo pôsobí proti rastu miezd i pri rekordne rastúcej zamestnanosti. Na druhej strane silnejúca úloha a rastúci podiel služieb vytvárajú predpoklad stabilnejšej zamestnanosti i pri relatívne nižších tempách hospodárskeho rastu, môžeme to teda považovať za želanú štruktúrnu zmenu.

Úspechom posledných troch rokov je až tretinový pokles nezamestnanosti

Berúc do úvahy, že početnosť skupiny nezamestnaných kontinuálne klesá až od posledného štvrťroka 2013 (nepretržitý medziročný pokles), jej zmenšenie o celú tretinu ku koncu roka 2016 je skutočne výrazným úspechom, vzhľadom na také krátke obdobie. Presnejšie, kým v poslednom štvrťroku 2013, keď sa *počet nezamestnaných* po dvoch rokoch nárastu začal znižovať, bolo na Slovensku približne 387 tisíc nezamestnaných osôb,

[29] V tejto časti vychádzame z údajov zo štvrťročného štatistického výkazníctva (zverejňované ŠÚ SR), ide teda o zamestnanosť počítanú z počtu zamestnaných osôb.

v rovnakom období 2016, teda tri roky nato, to bolo už len 252 tisíc (teda len dve tretiny pôvodnej veľkosti z konca roku 2013). Celoročný priemerný údaj o počte nezamestnaných osôb v SR 266 tisíc osôb je už len o 8,5 tisíca menší, než bola úroveň nezamestnanosti v historicky najúspešnejšom roku 2008. Dôležitým poznatkom z hľadiska dynamiky vývoja je to, že trend poklesu počtu nezamestnaných sa počas týchto troch rokov postupne zrýchľoval (zo 7 % na 15 % tempo poklesu počtu nezamestnaných; medziročné zmeny).

Rovnako ako aj v predošlom roku, k poklesu celkového počtu nezamestnaných prispeli najviac *dlhodobo nezamestnaní*; počet osôb nezamestnaných dlhšie ako 1 rok a kratšie ako 2 roky klesol medziročne až o 30 %, druhou najdynamickejšie sa zmenšujúcou skupinou boli nezamestnaní dlhšie ako 2 roky (ktorí tvoria najväčšiu časť nezamestnanosti), ich počet klesol o 20 %. Veľkosť týchto skupín nezamestnaných a ich podiel na celkovej nezamestnanosti ilustruje graf 9.3. V grafe sú zobrazené i hodnoty celkového počtu nezamestnaných osôb, je teda možné jasne vyčítať priblíženie sa k stavu z historicky najúspešnejšieho roka 2008.

G r a f 9.3
Porovnanie vývoja celkovej a dlhodobej nezamestnanosti
(nezamestnaní v tis. osôb)

Prameň: Spracované podľa údajov ŠÚ SR (2017a).

Pohľad na absolútne hodnoty preukazuje, že v skutočnosti sa počet krátkodobo nezamestnaných v roku 2016 zmenil len minimálne: kým počet osôb nezamestnaných dlhšie ako rok (dlhodobá nezamestnanosť) klesol oproti roku 2015 o 45 tisíc, početnosť skupiny krátkodobo nezamestnaných sa zmenšila len o niečo viac ako 3 tisíc (odhady VZPS). Ide o zaujímavý jav. V období priaznivého ekonomického vývoja s jasným pozitívnym vplyvom na trh práce (akého sme svedkami) sa predpokladá, že *podiel dlhodobo nezamestnaných na celkovej nezamestnanosti* by mal stúpať (obyčajne ťažšie zamestnateľná skupina, v niektorých prípadoch s oslabenými pracovnými návykmi, preto zamestnávatelia siahajú najprv po zdrojoch pracovnej sily z radov krátkodobo nezamestnaných). Napríklad v predkrízových rokoch s pozitívnym trendom v zmysle znižovania nezamestnanosti sa podiel dlhodobej nezamestnanosti na celkovej približoval až k úrovni 70 % (pozri graf 9.3); aj v dosiaľ najúspešnejšom roku 2008 predstavoval tento podiel 66 %. Dnes sa počet nezamestnaných síce opäť priblížil k najnižším predkrízovým hodnotám (a je dokonca nižší než v rokoch pred rokom 2008), dlhodobá nezamestnanosť však tvorí podstatne menšiu časť nezamestnanosti (56,6 %) než v rokoch pred krízou. Mohlo by to byť signálom, že trh práce je dnes dynamickejší a flexibilnejší, prítoky aj odtoky v skupinách krátkodobo nezamestnaných sú vyššie, dopyt po pracovnej sile narážajúci na limity ponuky práce zároveň vytvára príležitosti na zamestnanie dlhodobo nezamestnaných, prípadne svoju úlohu môžu zohrať stimuly aktívnej politiky trhu práce. V každom prípade ide o zaujímavú zmenu v porovnaní s podobne priaznivým vývojom na trhu práce v predkrízových rokoch.

Tak ako uvádzame už v úvodnej kapitole tejto monografie, hodnotu dovtedajšieho historického minima atakovala i *miera nezamestnanosti*: úroveň 9,7 % z roka 2016 je už len o desatinu p. b. vyššia ako doteraz najnižšia zaznamenaná miera nezamestnanosti z roku 2008 (9,6 %). Najvyššiu mieru nezamestnanosti si naďalej držia *najmladšie ročníky aktívnej populácie* (pri členení do 5-ročných vekových skupín ide o osoby vo veku 15 – 19 rokov, 20 – 24 rokov a 25 – 29 rokov s mierami nezamestnanosti 44 %, 20 % a 11 %). Mieru nezamestnanosti nad priemerom SR majú už len 55 – 59-roční, avšak v ich prípade je odchýlka od priemernej hodnoty minimálna.

Môžeme teda konštatovať, že v súčasnosti mieru nezamestnanosti, aj napriek úspechu v jej znižovaní, držia na stále pomerne vysokej úrovni skupiny najmladších osôb – a to najmä nezamestnaní vo veku do 25 rokov. Tých je na Slovensku 45,7 tisíc a spolu s treťou skupinou nezamestnaných s najvyššími mierami nezamestnanosti (spomínané osoby vo veku 25 – 29 rokov) tak mladí nezamestnaní, mladší než 30 rokov, tvoria skupinu o veľkosti 84,2 tisíc osôb, čo predstavuje 32 % (teda takmer tretinu) celej nezamestnanosti v SR.

Predbežný údaj Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny o *miere nezamestnanosti evidovanej na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny* sa od hodnoty odhadnutej výberovým zisťovaním líši len mierne: hodnota 9,5 % na rok 2016 je o dve desatiny p. b. nižšia. Zlepšovanie v oblasti nezamestnanosti sa premietlo i do skrátenia priemernej dĺžky evidencie uchádzačov o zamestnanie v registroch úradov práce; tá sa zo 16,05 mesiaca skrátila na 12,87 mesiaca, teda na obdobie presahujúce hranicu jedného roka (definícia dlhodobej nezamestnanosti) už len o necelý mesiac. Pod hranicou jedného roka sa priemerná dĺžka evidencie uchádzačov na úradoch práce nachádzala v rokoch 2005 až 2009. Aj napriek zníženiu *počtu uchádzačov o zamestnanie* oproti roku 2015 o zhruba 53 tisíc (približne o toľko klesol počet všetkých uchádzačov o zamestnanie, ale podobne aj keby sme uvažovali len s disponibilnými uchádzačmi), počet uchádzačov oprávnených poberať dávku v nezamestnanosti neklesol, naopak, slabo stúpol. Posledný dostupný údaj z marca 2017 hovorí o 33 115 poberateľoch dávky v nezamestnanosti, čo je o 2 204 poberateľov menej ako v marci 2016 (na porovnanie, celoročný údaj z roku 2008 bol na úrovni približne 23 tisíc poberateľov). *Objem vyplatených dávok* stúpol medziročne až o 13 mil. eur, ani nie tak z dôvodu slabého nárastu počtu poberateľov oproti roku 2015, ako z dôvodu zvýšenia dávky: priemerná výška dávky v neza-mestnanosti stúpla z hodnoty 344 eur v roku 2015 na 367 eur v roku 2016. Výdavky na dávky v nezamestnanosti sa tak v roku 2016 zaradili na štvrtú najvyššiu priečku v pokrízovom období, za roky 2012, 2013 a 2009.

O úspechu Slovenska v znižovaní nezamestnanosti jasne vypovedá aj *celoeurópske porovnanie*. Kým v kritickom roku 2010, keď miera nezamestnanosti v SR dosahovala pokrízový vrchol (14,5 %), bola jej hodnota

v SR o 4,9 p. b. vyššia, než bol priemer EÚ (28), dnes miera nezamestnanosti v SR presahuje európsky priemer už len o 1,2 p. b. V roku 2007, teda v poslednom roku, kde celoročné výsledky zamestnanosti a nezamestnanosti ešte neboli ovplyvnené krízou, Slovensko dokonca s hodnotou miery nezamestnanosti 11,2 % stálo na čele dnešnej EÚ 28. Dnes sa Slovensko s mierou nezamestnanosti na úrovni 9,7 % radí na 8. priečku z krajín EÚ, tento výsledok je dokonca lepší, než je priemer eurozóny (10 %). Treba ale podotknúť, že ostatné krajiny V4 dosahujú podstatne lepšie výsledky. Miera nezamestnanosti v Česku (4 %) je dokonca najnižšia v EÚ.[30] Najvyššiu nezamestnanosť má dnes Grécko, Španielsko, Chorvátsko a Cyprus, ale napríklad i krajina ako Francúzsko dosahuje vyššiu mieru nezamestnanosti, než bola v roku 2016 u nás. Aj keď znižovanie nezamestnanosti v posledných 2 – 3 rokoch je javom badateľným naprieč Európou, priemer EÚ 28 či eurozóny zhoršujú práve tieto štáty.

Ešte významnejšie vyznieva zlepšenie v oblasti dlhodobej nezamestnanosti. Tu Slovensko až v roku 2012 stratilo svoje nelichotivé prvenstvo medzi členskými štátmi EÚ *v miere dlhodobej nezamestnanosti*, keď sa na prvé priečky vyšvihli Grécko a Španielsko. Zníženie z vtedajšej hodnoty 9,4 % (SR 2012; Eurostat, 2017) na súčasných 5,8 % aktívnej populácie je tretím najväčším poklesom za dané obdobie z krajín EÚ. Slovensko tak z pôvodne prvej priečky kleslo na 7. miesto v rámci krajín EÚ. Dôležité je aj dlhodobejšie zhodnotenie, keďže medzi rokmi 2000 až 2006 sa miera dlhodobej nezamestnanosti v SR pohybovala nad hranicou 10 %; jej súčasná hodnota na Slovensku dosahuje oproti rokom 2002 až 2005 menej ako polovičnú úroveň.

Dôveru v trend ďalšieho pomerne dynamického znižovania nezamestnanosti v SR potvrdzuje i najnovšia jarná prognóza Európskej komisie (EC, 2017b), ktorá predpovedá Slovensku zníženie miery nezamestnanosti o ďalších 1,1 p. b. v roku 2017 (na 8,6 %, teda o celý percentuálny bod menej, než je doteraz rekordná hodnota z roku 2008) a o 2,1 p. b. oproti dnešku na rok 2018 (pritom eurozóne predpovedá EK zníženie miery

[30] V Poľsku dosiahla miera nezamestnanosti v roku 2016 úroveň 6,2 % a v Maďarsku 5,1 %. V ostatných krajinách Vyšehradskej skupiny je teda nezamestnanosť hlboko pod priemerom eurozóny.

nezamestnanosti na rok 2017 len o 0,6 p. b. a o 1,1 p. b. na rok 2018 a celej EÚ zníženie o 0,5 p. b. na rok 2017 a o 0,8 p. b. na rok 2018).

Súvislosti mzdového vývoja

Vrcholiaci priaznivý vývoj v oblasti zamestnanosti na pozadí trendu úbytku produktívnej populácie prispieva k napätiu medzi dopytom a ponukou práce s jasnou implikáciou pre rast mzdy, na druhej strane, „dovoz lacnejšej pracovnej sily" zo zahraničia, ale i zvyšovanie významu odvetví služieb s obvykle nižšou pridanou hodnotou a produktivitou (NBS, 2017) hrajú naopak proti rastu priemernej mzdy. I to môže sčasti stáť za faktom, že rast miezd sa pohybuje len okolo 3 %, aj napriek rekordne vysokej zamestnanosti.

V priemere za celé hospodárstvo stúpla v roku 2016 mesačná mzda z 883 eur na 912 eur, čo predstavuje 3,3-percentný medziročný nárast. Tempo rastu *priemernej mesačnej nominálnej mzdy* sa tak oproti predošlému roku zrýchlilo takmer o pol percentuálneho bodu, ešte rýchlejšie rástla medziročne reálna mzda (vďaka vývoju spotrebiteľských cien); tempo rastu 3,8 % je o 0,6 p. b. vyššie než rok predtým. V ostatných troch rokoch sme svedkami stabilného rastu nominálnej i reálnej mzdy, čo ilustruje graf 9.4. Dlhodobejší pohľad tiež odhaľuje, že na stopercentný rast platov, teda na dvojnásobné zvýšenie priemernej mzdy, si Slováci museli počkať 14 rokov (hodnota 912 eur z roku 2016 je o niečo vyššia ako dvojnásobok priemernej mzdy z roku 2002).[31]

Keďže *mediánová mzda* rastie v posledných rokoch v SR podobným tempom ako priemerná, rozdiel medzi priemerom a mediánom hrubej mesačnej mzdy v eurách sa (dlhodobo) zväčšuje. Kým v roku 2015 (posledný dostupný údaj pre medián mzdy) to bolo 222 eur, napr. pred spomínanými 14 rokmi bol rozdiel medzi priemerom a mediánom mesačnej

[31] Platy rástli rýchlo hlavne v uplynulom desaťročí, až do príchodu ekonomickej krízy, medzi rokmi 2000 a 2008 rástla mzda medziročne v priemere 8 % tempom, v dôsledku inflácie však domácnosti nemohli plne ťažiť z efektov mzdového rastu, krátko pred rokom 2000 a po ňom reálna mzda dokonca v niekoľkých prípadoch medziročne poklesla (napriek vysokým tempám rastu nominálnej mzdy).

mzdy 90 eur. V roku 2015 zarobila polovica pracujúcej populácie menej, a polovica viac ako 775 eur.[32]

G r a f 9.4
Vývoj priemernej mesačnej nominálnej a reálnej mzdy (2003 – 2016)

Poznámka: Podľa štvrťročného štatistického výkazníctva, bez odhadu podnikateľských príjmov, od roku 2006 vrátane príjmov ozbrojených zložiek.

Prameň: Spracované podľa údajov ŠÚ SR (2017a).

Z pohľadu mesačnej mzdy *najlukratívnejšie odvetvie*, sektor informácie a komunikácia, stratil v roku 2016 svoje prvenstvo – bol jediným odvetvím hospodárstva, v ktorom priemerná mesačná mzda medziročne poklesla (i keď len minimálne). S výškou priemernej mzdy 1 739 eur sa zaradilo na druhú priečku, za finančné a poisťovacie činnosti (1 747 eur). Tretím najlepšie zarábajúcim odvetvím je dodávka elektriny, plynu a pary. Hranicu 1 000 eur okrem zmienených presahujú mzdy ešte vo dvoch odvetviach: verejná správa a obrana; a ťažba a dobývanie (údaje podľa štvrťročného štatistického výkazníctva v roku 2016).

[32] Zväčšovanie rozdielu medzi priemernou a mediánovou mzdou dokumentuje zvyšovanie príjmových nerovností medzi vysokopríjmovými skupinami a obyvateľstvom s podpriemerným príjmom.

Z hľadiska dynamiky vývoja najrýchlejším tempom rástla priemerná mesačná mzda v sektore poľnohospodárstva, v ťažbe a dobývaní, a vo verejnej správe a obrane (6,6 – 7,2 %); posledné dva patrili i do trojice sektorov, kde si v absolútnom vyjadrení zamestnanci prilepšili najviac: v oboch prípadoch v priemere zarobili o 72 eur mesačne viac ako v predošlom roku. Lídrom v kontexte najvyššieho medziročného prilepšenia však bola dodávka elektriny, plynu a pary, zamestnanci tohto odvetvia dostávali o takmer celú stovku mesačne viac. V desiatich odvetviach je mzda nižšia než priemerná mzda v ekonomike, najnižšie mzdy už tradične dostávali zamestnanci v ubytovacích a stravovacích službách (554 eur) a v stavebníctve (651 eur). Avšak aj v týchto najslabšie zarábajúcich odvetviach mzda v porovnaní s predošlým rokom stúpla o 3 – 4 %.

Domácnosti sporia viac

Ako uvádzame v prvej, prehľadovej kapitole tejto publikácie, základné makroekonomické ukazovatele dokladujú, že rast ekonomiky sa v posledných rokoch prenášal do príjmov domácností, z toho výraznejšie prilepšenie v príjmoch zaznamenala tá časť sektora domácností, v ktorej prevažnú časť príjmov tvoria mzdy. Nie celý rozsah tohto zlepšenia v príjmoch domácností sa automaticky vracia do ekonomiky v podobe zvýšenej súkromnej spotreby s potenciálnym pozitívnym efektom na rast odvetví zameraných na produkciu pre domácu spotrebu. Časť priaznivého mzdového vývoja sa pretavila do úspor, a to v rastúcej miere.

Pretrvávajúci rastový trend v mzdách a stabilný cenový vývoj teoreticky umožňujú domácnostiam orientovať sa vo vyššej miere na úspory. *Hrubé úspory domácností* sa skutočne v roku 2016 medziročne zvýšili o 8,8 %, konečná spotreba domácností pritom rástla 2,5 % tempom. K podstatnému obratu vo vývoji úspor domácností však došlo už v predchádzajúcich dvoch rokoch (2014 – 2015), keď po štyroch rokoch stagnácie rástli hrubé úspory domácností medziročne dokonca viac ako 20 % tempom. V posledných troch rokoch sme svedkami najvyšších temp rastu úspor od roku 2009 (teda od roku, keď sa pod šetrenie domácností podpísal neistý hospodársky vývoj a negatívne očakávania).

Pozitívne však treba hodnotiť aj viac ako dvojpercentný rast *spotreby domácností* trvajúci už dva roky, i keď v porovnaní s vývojom pred rokom 2009, keď spotreba domácností rástla medziročne dlhodobo zhruba 10 % tempom, ide stále o nízke tempá. Samotné rozhodovanie domácností medzi dodatočnou spotrebou alebo úsporami dokumentuje vývoj *miery úspor* v posledných rokoch (pomer hrubých úspor a upraveného hrubého disponibilného príjmu v sektore domácností).[33] Miera úspor v sektore domácností sa v roku 2016 priblížila k 10 %, také vysoké hodnoty dosahovala naposledy na prelome milénií.[34] Hodnota miery úspor v domácnostiach vrcholí posledné dva roky aj napriek nízkym úrokovým sadzbám a dobrej dostupnosti úverov (v teórii zvyšujú spotrebu domácností, čo vedie k poklesu miery úspor) a v podmienkach rastúcej zamestnanosti (čo by malo znižovať obavy zo straty zamestnania s vplyvom na pokles miery úspor).[35]

Omnoho konzervatívnejšie správanie domácností (v prospech vyššej miery úspor) v podmienkach stabilného mzdového rastu v porovnaní s predkrízovým vývojom síce spomaľuje oživovanie domáceho dopytu a produkcie odvetví orientovaných na tovar a služby pre vnútornú spotrebu, na druhej strane slúži ako dôležitý stabilizačný prvok.

Zo zvýšenia *disponibilného príjmu domácností*, ktorý vďaka rastu zamestnanosti, nominálnych miezd a cenovému vývoju v ostatných dvoch rokoch stúpal najrýchlejším tempom po roku 2008, tak profitovala konečná spotreba i úspory, úspory o niečo viac. Podľa Európskej komisie (EC, 2017a) rast miery úspor v roku 2016 vyvrcholil a už v roku 2017 bude z prírastkov disponibilného príjmu ťažiť vo väčšej miere konečná spotreba, vďaka čomu by sa medziročný rast súkromnej spotreby mal priblížiť k hranici 3 %. V ďalšom roku (2018) by mal byť rast disponibilného príjmu podporený i zrýchlením zvyšovania nominálnej mzdy (nad 4 %),

---

[33] Samotný údaj o tempách rastu úspor nehovorí o tom, či k rastu úspor dochádzalo na úkor konečnej spotreby, miera úspor v sebe už zahŕňa údaj o disponibilnom príjme, v prípade rastu miery úspor sa to už konštatovať dá.

[34] Od roku 2008 sa miera úspor domácností pohybovala nad úrovňou 6 %, s výnimkou rokov 2009 – 2010, keď sa v dôsledku zhoršených ekonomických podmienok a z toho plynúcej neistoty prechodne dostala tesne nad hranicu 8 %. V posledných troch rokoch sklon k úsporám v sektore domácností postupne rástol.

[35] Vysvetlenie by mohla poskytnúť dekompozícia podľa krajov SR, demografického faktora, typu domácnosti či závislosti od príjmu/majetku, čo nie je predmetom tejto publikácie.

k čomu by malo dôjsť v dôsledku hláseného nedostatku pracovnej sily vo vybraných sektoroch.

Ženy zarábajú stále o pätinu menej

Kazom na obraze priaznivého trendu stabilného rastu priemernej mzdy sú i naďalej pretrvávajúce *rodové rozdiely v zárobkoch* medzi mužmi a ženami. Nedá sa povedať, žeby štatistiky z posledných rokov naznačovali v prípade Slovenska nejaké jasnejšie zlepšenie tohto javu. Vo vyjadrení ukazovateľom GPG *(gender pay gap)*, ktorý definuje rozdiel v hrubom hodinovom zárobku muža a ženy v percentách zárobku muža (Eurostat), v posledných rokoch sa nerovnosť v odmeňovaní mužov a žien na Slovensku nachádza okolo úrovne 20 % (priemerného zárobku muža). S poslednou hodnotou GPG 19,6 % sa Slovenská republika v hĺbke nerovnosti v odmeňovaní mužov a žien zaradila na šiestu najvyššiu priečku v Európe (po Estónsku, Českej republike, Nemecku, Rakúsku a Veľkej Británii). Pritom v Taliansku či Luxembursku, ktoré sa nachádzajú na opačnom konci rebríčka, predstavuje rodový rozdiel v odmeňovaní 5,5 %, v susednom Poľsku 7,7 % (dlhodobo najnižšie platové rozdiely medzi ženami a mužmi v našom regióne), v Maďarsku 14 %.

Pritom *vzdelanostná výbava* žien je vyššia, až 28,1 % pracujúcich žien na Slovensku má najvyššie dosiahnuté vzdelanie vysokoškolské v porovnaní s len 19,6 % pracujúcich mužov; 42,0 % pracujúcich žien má vyššie stredné vzdelanie[36] v porovnaní s 36,9 % mužov; naopak, 39,6 % mužov má učňovské vzdelanie (bez i s maturitou) v porovnaní s 25,4 % žien.[37] Rozdiel v *miere zamestnanosti* mužov a žien sa od roku 2008 zmenšil o 2 p. b., rozdiely sa stierali rýchlejšie v prvých rokoch po kríze, pretože zamestnanosť mužov klesala rýchlejšie než zamestnanosť žien. Vplyv krízy môžeme vo výsledkoch eliminovať porovnaním *ekonomickej aktivity*, rozdiel v miere ekonomickej aktivity žien a mužov sa zmenšuje najmä v posledných dvoch rokoch, teda v čase vrcholenia zotavovania zamestnanosti v pokrízovom období (medzi rokmi 2014 a 2016).

---

[36] Úplné stredné všeobecné až vyššie odborné.

[37] Agregované podľa údajov Slovstatu za rok 2016 (ŠR SR, 2017a).

Rozsah mzdovej nerovnosti medzi zamestnancami – mužmi a zamestnankyňami – ženami dôkladnejšie ilustruje dekompozícia priemernej mesačnej mzdy do 50-eurových intervalov. Sledovanie priemernej mesačnej mzdy podľa 50-eurových pásem (graf 9.5) jasne dokladuje, že najpočetnejšie skupiny žien pracujú za 450 eur až 550 eur, avšak najväčší podiel zamestnancov mužov zarába 650 – 700 eur a 700 – 750 eur. Zlúčením mzdových pásem by sme odhalili, že približne polovica žien na Slovensku (49 %) má mesačnú mzdu pod hranicou 700 eur, pričom u mužov len 35 % zarába menej ako 700 eur. To zodpovedá i hodnotám a rozdielu v *mediánovej mzde* mužov a žien – medián mesačnej mzdy predstavuje u žien 710 eur, v prípade mužov 842 eur.

G r a f 9.5
Podiely zamestnancov – mužov a žien v mzdových pásmach, 2015 (v %)

Poznámka: Priemerná hrubá nominálna mesačná mzda v členení na pásma po 50 eur. Mzdové pásma, v ktorých sa nachádza menej ako 1 % mužov a žien, v grafe pre nízke hodnoty nezobrazujeme (ide o pásma mesačnej mzdy do 300 eur a nad 1 600 eur).

Prameň: Spracované podľa údajov ŠÚ SR (2017a).

Regionálny pohľad na vývoj parametrov trhu práce

Do priaznivých agregátnych výsledkov trhu práce za ekonomiku sa premietal vývoj zo všetkých krajov SR, *zamestnanosť* podľa VZPS (počítaná z počtu pracujúcich) rástla v roku 2016 najrýchlejšie v Bratislavskom, Trnavskom a Prešovskom kraji (podľa štvrťročného štatistického výkazníctva sa zamestnanosť počítaná z počtu zamestnaných osôb zvýšila najviac Trenčianskom, Nitrianskom a Prešovskom kraji). *Miera zamestnanosti* dosahuje najvyššiu hodnotu v Bratislavskom kraji (78,7 %), tam i medziročne najviac stúpla (o 3,5 p. b., VZPS). Avšak aj v kraji s najnižšou mierou zamestnanosti (64 %), v Košickom kraji, vzrástla táto o 0,7 p. b. Ide však o najpomalšie tempo, a teda i napriek pozitívnej hodnote nemožno hovoriť o dobiehaní miery zamestnanosti voči ostatným krajom či priemeru SR – 69,8 %.

T a b u ľ k a 9.2
Dynamika vývoja na trhu práce v krajoch SR (2016)

Kraj	Zamestnanosť		Nezamestnanosť		Mzda		Podniky
	pracujúci v %	voľné prac. miesta v %	miera nezamest.	zmena MN v p. b.	v eurách	v %	v %
BA	4,7	-6,1	4,9	-0,8	1 161	3,5	10,7
TT	3,9	18,5	8,5	-2,5	837	4,8	9,3
TN	3,1	42,1	5,9	-1,3	827	1,8	7,9
NR	2,9	37,7	8,7	-2,1	755	2,6	8,9
ZA	2,8	71,6	8,6	-1,7	815	3,7	7,7
BB	1,0	31,4	13,1	-2,2	776	3,3	8,7
PO	3,6	34,4	14,8	-2,1	708	3,7	7,7
KE	0,5	55,4	11,5	-1,6	825	2,7	8,1
SR	2,8	16,6	9,7	-1,8	912	3,3	9,1

Poznámka: Údaje s prívlastkom „v %“ predstavujú medziročnú zmenu (rok 2016 oproti 2015, v prípade podnikov zmena k 31. 12.). „Pracujúci“ – počet pracujúcich, teda zamestnanosť podľa VZPS. "Podniky" – podnikateľské subjekty v súkromnom sektore.

Prameň: Spracované podľa údajov ŠÚ SR (2017c).

V susednom Česku dosahuje miera zamestnanosti 76,7 %, v Maďarsku 71,5 % a v Poľsku 69,8 %.[38] V porovnaní s rokom 2015 sa práve

[38] Pracujúci vo veku 20 – 64 rokov v % z celkovej populácie v danom veku; údaje Eurostatu.

v Maďarsku a na Slovensku miera zamestnanosti zvýšila najviac z celej EÚ 28. Tretím najvyšším medziročným nárastom miery zamestnanosti v EÚ sa môže pýšiť Česko spolu s Litvou a Španielskom (nasledované Maltou, Írskom a Poľskom). Z pohľadu zlepšenia vývoja zamestnanosti (podľa VZPS) si tak v roku 2016 najlepšie *v Európe* počínal práve región V4.

Pozitívnym signálom pre regióny Slovenska je i to, že *počet voľných pracovných miest* podľa štvrťročného výkazníctva (tab. 9.2) rástol najviac hlavne v krajoch s priemernou až podpriemernou mierou zamestnanosti. Dynamika vývoja *počtu podnikateľských subjektov* v súkromnom sektore vyznieva tiež priaznivo vo všetkých krajoch, všade podniky skôr vznikali, než zanikali, výsledné tempo zvýšenia počtu podnikov je medzi krajmi takmer porovnateľné (najviac súkromných podnikov pribudlo v Bratislavskom a Trnavskom, ale i Nitrianskom a Banskobystrickom kraji).

Podobne z troch krajov s najvyšším tempom rastu *mesačnej mzdy* dva kraje boli práve tie, ktoré sa s výškou priemerného zárobku radia k tej horšej polovici (Prešovský, Žilinský). Najviac *nezamestnaných osôb* pochádza z Prešovského kraja (59 tisíc nezamestnaných) a Banskobystrického kraja (44 tisíc nezamestnaných), i *miera nezamestnanosti* je v týchto krajoch najvyššia (14,8 % a 13,1 %). Pozitívom preto je, že v rozsahu poklesu miery nezamestnanosti sa práve tieto kraje zaradili na druhú a tretiu priečku z krajov SR (pozri tab. 9.2).

Nedá sa teda povedať, žeby úspechy v oblasti trhu práce boli koncentrované len do určitých krajov SR, mnohé z krajov profitovali zo zlepšenia ekonomiky, či už v sfére zamestnanosti, poklesu miery nezamestnanosti alebo zvýšenia priemerného zárobku. V dynamike zlepšovania parametrov trhu práce (VZPS) bol snáď najmenej úspešným Košický kraj.

* * * *

Priaznivý vývoj na trhu práce z posledných dvoch rokov sa prelieva i do ostatných oblastí ekonomiky, k rastu domáceho dopytu prispieva vyššia zamestnanosť v súčinnosti s rastom disponibilného príjmu, výsledkom čoho je fakt, že domácnosti aj viac spotrebúvajú a ešte rýchlejšie sporia. Miera úspor by mala vrcholiť v tomto roku (2017), po ňom by sa pozitívny vývoj mal vo väčšej miere pretaviť do súkromnej spotreby. To bude podporené

ďalším zrýchlením mzdového rastu (odhaduje sa rast nominálnej mzdy nad úrovňou 4 %), keďže nedostatok pracovnej sily v niektorých odvetviach bude pôsobiť silnejšie než vyšší príspevok odvetví služieb k zamestnanosti. Rast napätia medzi dopytom a ponukou práce spolu so zvyšovaním príjmov vyústili i do zvýšenia miery ekonomickej aktivity slovenského obyvateľstva.

Pri celoeurópskom porovnaní musíme zdôrazniť, že miera nezamestnanosti v SR je nižšia, než je priemer eurozóny a priblížila sa i k priemeru celej EÚ 28. Z hľadiska medziročnej dynamiky vývoja zamestnanosti si v EÚ v roku 2016 najlepšie počínal región V4, krajiny nášho regiónu patrili k tým najúspešnejším pri zvyšovaní miery zamestnanosti. Aj napriek priaznivému vývoju nominálnej i reálnej mzdy rodové rozdiely v odmeňovaní u nás pretrvávajú, v rozsahu rodovej nerovnosti v zárobkoch je Slovensko na piatej najvyššej priečke v EÚ.

10. HOSPODÁRSKOPOLITICKÉ A LEGISLATÍVNE OPATRENIA V ROKU 2016

V prvej časti kapitoly prinášame prehľad strategických dokumentov a legislatívnych zmien, ktoré boli prijaté v roku 2016, a predpokladáme, že ovplyvnia fungovanie slovenského hospodárstva. V druhej časti sa zaoberáme vplyvom regulačného rámca na podnikateľské prostredie na Slovensku.

Hlavnou politickou udalosťou, ktorá vytvorila strategický rámec nielen pre charakter hospodárskej politiky v roku 2016, ale i pre jej strednodobý horizont, boli výsledky parlamentných volieb v marci 2016 a následné vytvorenie novej vlády. Svoje hospodárskopolitické zámery vláda sformulovala v *Programovom vyhlásení vlády SR na roky 2016 – 2020*. Hlavný cieľ tohto, z hľadiska obsahu značne rozsiahleho dokumentu[39] je „zabezpečiť hospodársky, sociálny a environmentálny rozvoj Slovenska a prehĺbiť spoločenskú súdržnosť, znížiť regionálne rozdiely, posilniť aktívnu úlohu štátu a boj proti korupcii pri zvýšení kvality služieb verejného sektora poskytovaných občanom“ (Vláda SR, 2016c, s. 1). Celý dokument sa nesie v duchu posilňovania aktívnej úlohy štátu v hospodárskej politike a opatrenia sú smerované skôr na výdavkovú stranu verejných financií, pričom je do veľkej miery zreteľný vplyv kontextu kohéznej politiky ako zdroja investícií a formulovania priorít. Aj keď vzhľadom na charakter dokumentu nemožno očakávať príliš vysokú mieru konkrétnosti, uvádzame niekoľko myšlienok, ktoré považujeme za povšimnutiahodné. Za hlavný zdroj prosperity sa považujú (okrem makroekonomickej stability) „štrukturálne zmeny v priemysle a hospodárstve, inštitucionálne reformy štátnej správy spojené so znižovaním nákladov spravovania štátu a zvyšovaním hospodárnosti a efektívnosti poskytovaných verejných služieb domácnostiam a podnikom“ (s. 19). Vláda sa zaviazala že, „prorastovou hospodárskou politikou prispeje k vytvoreniu ďalších 100 000 pracovných miest a k zníženiu nezamestnanosti pod 10 %. Vláda sa zároveň zaväzuje dosiahnuť do roku 2020 vyrovnaný rozpočet a posilniť dodržiavanie rozpočtovej disciplíny“ (s. 2). Oceniť možno pokračovanie uplatňovania princípu (a projektu) „hodnoty za peniaze“ v manažmente verejných financií. Vo výkone

[39] Ide o najrozsiahlejšie programové vyhlásenie vlády (30 595 slov) po roku 2000.

hospodárskej politiky na strategickej úrovni možno pozitívne hodnotiť i zámer že, „vláda určí základné kontúry perspektívneho smerovania hospodárstva v strednodobom a dlhodobom období prijatím stratégie hospodárskej politiky“ (s. 10). Pozornosť je venovaná aj niektorých otázkam inovačnej a technologickej politiky. Ambíciou je vytvoriť predpoklady na plynulý prechod na nový stupeň vzťahov tzv. Priemyslu 4.0, posilniť inovačnú výkonnosť a kapitálovú vybavenosť stredných podnikov (prostredníctvom eurofondov, resp. v spolupráci s bankou sférou). Za pozornosť stojí tvrdenie, že „nová priemyselná politika nebude zameraná na poskytovanie subvencií energeticky náročným odvetviam, ale na podporu zavádzania inovácií, ktoré znižujú energetickú, materiálovú a emisnú náročnosť“ (s. 11). Priestor je venovaný investičnej výstavbe a budovaniu dopravnej infraštruktúry, ktorá zostáva prioritou vlády, a to predovšetkým prostredníctvom čerpania Európskych investičných a štrukturálnych fondov. V tejto súvislosti sa uvažuje s prijatím tzv. ústavnej investičnej výnimky vzťahujúcej sa na financovanie významných investícií. Prioritou je aj prijatie nového stavebného zákona a zrýchlenie celého územného a stavebného konania. V oblasti verejných financií sú zámery konkretizované na: „zníženie dane z príjmov právnických osôb na 21 % a každoročné prehodnocovanie možnosti ďalšieho znižovania, zrušenie daňových licencií pre zdaňovacie obdobie počnúc rokom 2018, zvýšenie limitov na uplatňovanie paušálnych výdavkov pre živnostníkov, pokračovanie v uplatňovaní osobitných odvodov a daní v regulovaných odvetviach hospodárstva s možnosťou ich rozšírenia na ďalšie odvetvia“ (s. 20). Vláda pripraví aj novelu zákona o rozpočtových pravidlách. V oblasti zlepšovania inštitucionálneho prostredia a boja proti korupcii má vláda zámer prijať niekoľko opatrení: protischránkový zákon vzťahujúci sa na všetky verejné zdroje; zdokonalenie a rozšírenie systému povinného zverejňovania zmlúv; zavedenie osobnej hmotnej zodpovednosti osôb nakladajúcich s verejnými zdrojmi; návrh protikorupčnej doložky pri návrhoch zákonov; vytvorenie centrálnej evidencie pohľadávok voči štátu; vláda zváži obmedzenie platieb v hotovosti pre právnické osoby. V oblasti vzdelávacej politiky zaujal úmysel „spojiť realizáciu zásadných vnútorných zmien s pravidelným medziročným zvyšovaním verejných zdrojov do výchovy a vzdelávania tak,

aby celkový objem zvýšenia za volebné obdobie dosiahol 2 mld. €“ (s. 31); podiel výdavkov na HDP do školstva by sa tak mal do roku 2020 dostať na úroveň priemeru EÚ. V zdravotníctve môže vyvolať pozitívne očakávania niekoľko plánovaných opatrení, a to predovšetkým zavedenie klasifikačného systému Diagnosis-related Group (DRG) a aplikácia systému e-Health v roku 2017.

Okrem *Programového vyhlásenia vlády* by slovenská hospodárska politika mala reflektovať *Odporúčania Rady,*[40] ktoré sa týkajú národného programu reforiem Slovenska a ktorým sa predkladá stanovisko Rady k programu stability Slovenska na daný rok. V roku 2016 Rada vo svojich odporúčaniach upozornila na niekoľko oblastí, do ktorých by malo smerovať úsilie hospodárskej politiky na Slovensku. Problematická sa javí dlhodobá udržateľnosť verejných financií, kde najväčšie hrozby predstavuje starnutie obyvateľov a zdravotná starostlivosť. Nedostatky pretrvávajú aj v oblasti správy daní. Rada odporúča prijatie dlho odkladaných záväzných výdavkových stropov a uskutočňovanie programu *Hodnota za peniaze* na zvýšenie efektívnosti verejných výdavkov. Problémom je i dlhodobá nezamestnanosť, nezamestnanosť Rómov, osôb s nízkou kvalifikáciou a mladých ľudí. Rada ďalej upozorňuje na nedostatočné využívanie vzdelávacieho systému na zvyšovanie hospodárskeho potenciálu a neefektívnu verejnú správu vrátane nedostatočného boja proti korupcii a nedostatkov vo verejnom obstarávaní. Fungovanie verejnej správy je jeden z faktorov, ktoré majú negatívny vplyv na atraktívnosť podnikateľského prostredia. V tomto duchu Rada odporúča pre Slovensko: zvýšiť nákladovú efektívnosť zdravotníctva, zlepšiť daňovú disciplínu, zamerať aktivačné opatrenia politiky trhu práce na znevýhodnené osoby, zvýšiť atraktívnosť učiteľského povolania, posilniť kvalitatívne orientované súťaženie a viac stíhať nezákonné praktiky vo verejnom obstarávaní. Samotný *Národný program reforiem 2016* okrem priorít vo fiškálnej politike (postupné znižovanie deficitu, presadzovanie prístupu hodnota za peniaze a zmien v daňovom systéme) považuje za najväčšie výzvy trh práce, kvalitu zdravotnej starostlivosti a základné školstvo.

---

[40] Ide o dokument *Odporúčanie Rady, ktoré sa týka národného programu reforiem Slovenska na rok 2016 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady k programu stability Slovenska na rok 2016.*

Istý rámcový pohľad na budúci rozsah verejných prác poskytuje dokument *Rozvojový program priorít verejných prác na roky 2017 až 2019*. Obsahuje plán 91 rozvojových verejných prác v celkovej sume cca 8,5 mld. eur, ktoré sa majú realizovať v rokoch 2017 až 2024. Najväčší podiel tvorí rozvoj dopravnej infraštruktúry (54 prác z oblasti diaľnic, rýchlostných ciest, ciest I. triedy a železničnej infraštruktúry, pričom 80 % má byť financovaných z Operačného programu Integrovaná infraštruktúra). Ministerstvo životného prostredia SR plánuje realizovať 31 verejných prác zameraných najmä na protipovodňové opatrenia (93 % bude financované z OP KŽP). Pri ostatných projektov sa neráta s využitím zdrojov Európskych investičných a štrukturálnych fondov.

Vláda SR schválila *Koncepciu inteligentného priemyslu pre Slovensko*; cieľom dokumentu je „presvedčiť verejnosť o nevyhnutnosti konkrétnych krokov prostredníctvom odporúčaní, ktoré udržia pozíciu slovenských podnikov na priemyselnej mape Európy a v globálnych štruktúrach tak, aby prispievali k sile a vplyvu v ekonomike a fungovaniu celej spoločnosti“ (Vláda, 2016b, s. 6). Jej snahou je „zohľadniť technologické trendy, rýchlu priemyselnú globalizáciu, zmeny v priemyselnej štruktúre a nové požiadavky na strane spotrebiteľov. Jej cieľom je zdôrazniť potrebu lepšieho prispôsobenia; ľudských zdrojov prostredníctvom nových obchodných modelov, nových technológií a nových spôsobov priemyselnej výroby“ (Vláda, 2016b, s. 10). Koncepciu možno chápať ako súčasť vednej, inovačnej a technologickej politiky. Text je miestami značne optimistický a ambiciózny. Koncepcia má slúžiť ako „preklenujúci rámec pre spojenie existujúcich opatrení a infraštruktúry s novými prvkami. To by mohol byť spôsob ako vytvoriť zo slovenského priemyslu regionálneho (alebo dokonca európskeho) lídra v dobe inteligentných technológií“ (Vláda, 2016b, s. 10). Koncepcia obsahuje odporúčania na dosiahnutie želateľného pokroku: vytvorenie Platformy inteligentného priemyslu (pracovná skupina odborníkov, ktorá sa bude skladať z kľúčových aktérov a vládnych orgánov), vypracovanie Akčného plánu, alebo odporúčaní, aby sa výskum orientoval na inteligentný priemysel.

Pokračujúcou výzvou pre celý verejný sektor na Slovensku je digitalizácia. Potrebnému pokroku má pomôcť prijatie *Národnej koncepcie informatizácie*

verejnej správy. Dokument „prináša nový systematický a koordinovaný pohľad na riešenie problematiky informatizácie verejnej správy“ (ÚPVSRII. 2016, s. 3). Dokument definuje strategické ciele, princípy a priority (na úrovni rozvojových programov a projektov) a nástroje eGovernmentu. Stratégia „predstavuje aj novú filozofiu pohľadu na informatizáciu s dôrazom na otvorenosť procesov, reálnu konkurenciu a zvýšenie hodnoty IT v kľúčových funkciách verejnej správy“ (ÚPVSRII. 2016, s. 3).

Ciele Programového vyhlásenia vlády v oblasti zdaňovania a boja proti daňovým únikom sa v roku 2016 začali realizovať novelou zákona o dani z príjmov (341/2016 Z. z.). Novela obsahovala zníženie sadzby dane z príjmov právnických osôb na 21 %; zavádza zdanenie dividend pri súčasnom zrušení zdravotných odvodov z dividend.[41] Výraznou (a treba povedať že i prekvapujúcou) zmenou je zvýšenie maximálneho limitu uplatňovania paušálnych výdavkov, ktoré sa zvýšili zo 40 % na 60 % z dosiahnutých príjmov z podnikania a z inej samostatnej zárobkovej činnosti; najviac do maximálnej sumy 20 000 eur (pôvodne 5 040 eur). Novela obsahuje aj posilnenie právnej istoty v oblasti transferového oceňovania; sprísnenie sankcií a na druhej strane zmiernenie sankcií pre spolupracujúcich daňovníkov. Od roku 2018 sa majú zrušiť daňové licencie. Obmedzili sa výdavky na prevádzku vypožičaného majetku. To znamená, že „výdavky na technické zhodnotenie, prevádzkovanie, opravy a udržiavanie hnuteľnej veci (napr. osobného automobilu) a nehnuteľnosti využívanej na základe zmluvy o výpožičke sa budú od 1. 1. 2017 považovať za daňovo neuznané výdavky“ (Benko, 2016).

Novela zákona o DPH (297/2016 Z. z.) priniesla niekoľko zmien. Zavádza povinnosť daňového úradu vyplatiť úrok, ak zadrží nadmerný odpočet, mení sa odloženie samozdanenia DPH pri nákupe tovaru zo štátov EÚ a zmeny sa týkajú aj prenesenia daňovej povinnosti pri dodaní stavebných prác a tovaru s inštaláciou a montážou.

Bola prijatá novela zákona o osobitnom odvode z podnikania v regulovaných odvetviach (338/2016 Z. z). Zákon o osobitnom odvode bol prijatý v roku 2012 (a jeho platnosť bola už raz predlžovaná. Bol prijatý ako jedno z riešení dôsledkov finančnej a hospodárskej krízy. Aktuálne novela

[41] Vyplatenie dividend v rámci SR sa má zdaňovať sadzbou 7 %.

mení napr. spôsob výpočet odvodu. Podobne novela o osobitnom odvode finančných inštitúcií (281/2016 Z. z.) predlžuje povinnosť osobitného odvodu bánk na roky 2017 až 2020 na súčasnej úrovni koeficientu 0,2 % zo základu pre výpočet odvodu. Od roku 2021 novela ráta s nulovou sadzbou osobitného odvodu. Novelizáciou zákona o spotrebnej dani z tabakových výrobkov (296/2016 Z. z.) sa zvýšilo zdanenie tabakových výrobkov. Nový zákon prvýkrát upravuje zdanenie neharmonizovaných tabakových výrobkov, ktorými sú bezdymové tabakové výrobky (elektronické cigarety).

Zmeny v zdravotných odvodoch priniesla novela Zákona o zdravotnom poistení (356/2016 Z. z.). Novela ruší maximálny vymeriavací základ pre výpočet odvodov do zdravotných poistení (preddavky na zdravotné poistenie sa budú platiť zo skutočne dosiahnutého príjmu). Minimálny vymeriavací základ ostal nezmenený. V oblasti školstva sa zmenili podmienky poskytovania prostriedkov z Fondu na podporu vzdelávania (352/2016 Z. z.). Zmenil sa spôsob výpočtu úrokovej sadzby poskytovaných pôžičiek a rozšíril sa okruh žiadateľov (po novom môžu žiadať aj mladí alebo umelecký výskumní pracovníci do 35 rokov). Zdrojom dotácií fondu je rozpočtová kapitola MŠVVaŠ SR, fond však môže prijímať pôžičky z medzinárodných finančných inštitúcií a komerčných bánk. Novela prináša možnosť odpustenia časti nesplatenej pôžičky tým absolventom vysokých škôl, ktorí si nájdu prácu na Slovensku.

Odpadové hospodárstvo upravila veľká novela zákona o odpadoch (313/2016 Z. z.). Zákon vytvára nové povinnosti pre podniky, no tie ho prijímajú pomerne kontroverzne. Zavádza tzv. povinnosť rozšírenej zodpovednosti, v rámci ktorej podniky prispievajú určitej „organizácii zodpovednosti výrobcu“ za obaly, ktoré dávajú do obehu. Z týchto prostriedkov sa potom prispieva obciam na systém separovaného odpadu. Zákon vytvára novú kategóriu „výrobca neobalových výrobkov“ (napr. každý, kto vytlačí reklamný materiál, katalóg a pod.), ktorému vzniká povinnosť zápisu do Registra výrobcov neobalových výrobkov, povinnosť uzatvoriť zmluvu s odpadovou spoločnosťou (a platiť jej poplatky). Podniky musia napr. viesť evidenciu o odpadoch (zisťovať ich hmotnosť, podávať hlásenia). Do registra výrobcov obalov sa musí registrovať každý podnikateľ, ktorý

balí tovar zákazníkom. „Na účely registrácie bude musieť podnikateľ vo väčšine prípadov uzatvoriť odplatnú zmluvu s odpadovou spoločnosťou. Navyše, podnikateľ si bude musieť overovať aj svojich dodávateľov, pretože ak si tí svoje povinnosti nesplnia, za určitých okolností ich zákon o odpadoch prenáša na kupujúceho podnikateľa“ (Seneši, 2015). Rovnako sa musí registrovať každý podnikateľ, ktorý kúpil zabalený tovar zo zahraničia a používa ho na podnikanie. Podnikatelia, ktorí produkujú kuchynský odpad (zvyšky surovín a neskonzumované jedlá), ho musia evidovať a raz ročne hlásiť; podnikateľ nesmie vyhodiť takýto odpad do komunálneho odpadu. Musí si zmluvne dohodnúť jeho odoberanie odpadovou spoločnosťou a obec môže určiť, ako často sa to má uskutočňovať. Veľká novela zákona o odpadoch postihuje nielen producentov odpadov, ale potenciálne všetky podnikateľské subjekty a okrem nárastu administratívnych nákladov podnikania predstavuje pre vybrané odvetvia aj faktor rastu priamych nákladov.[42]

Reguláciu podnikateľského prostredia má zlepšiť nový zákon o podpore malého a stredného podnikania(290/2016 Z. z.). Podľa dôvodovej správy „ambíciou zákona je taktiež snaha o explicitné presadzovanie princípu ‘Najskôr myslieť v malom’ (Think small first) v slovenskom právnom prostredí“ (Vláda SR, 2016a, s. 1). Vymenúva priame a nepriame formy pomoci, ktoré ministerstvo plánuje realizovať. Zákon zavádza nové formy nepriamej podpory (mentoring alebo koučovanie) a tzv. stres testy, čo znamená „test vplyvov právnych predpisov a materiálov nelegislatívnej povahy na malé podniky a stredné podniky, ktorého cieľom je vo všeobecnosti analyzovať špecifické aspekty vplyvov navrhovaných a existujúcich právnych predpisov ako aj iných materiálov nelegislatívnej povahy na MSP“ (Vláda SR, 2016a, s. 2).

Výraznou legislatívnou zmenou bolo prijatie veľkej novely Exekučného poriadku a zákona o konkurze a reštrukturalizácii. Cieľom novely Exekučného poriadku je podľa dôvodovej správy „zefektívniť vymáhanie pohľadávok pre veriteľov a zároveň poskytnúť primeranú ochranu základných práv

[42] Napríklad Potravinárska komora Slovenska, uvádza že novela „znamená 5 – 10-násobné zvýšenie nákladov výrobcov na odpady z obalov“ (www.potravinari.sk, 2017).

dlžníka a na ten účel ustanoviť jednoznačný spôsob a rozsah určovania výšky trov exekúcie a zaviesť procesné pravidlá umožňujúce rýchlejšiu a funkčnejšiu vymožiteľnosť právom chránených záujmov“ (NR SR, 2016, s. 1). Kauzálne príslušným súdom pre exekučné konania na Slovensku má byť Okresný súd Banská Bystrica, ktorý bude prijímať podania výhradne elektronicky. Ďalšou zmenou je náhodné prideľovanie exekúcií súdnym exekútorom. Takéto zabezpečenie nezávislosti má súčasne odbremeniť súdy od exekučnej agendy a zrýchliť konanie (nie však bezprostredne, živé prípady sa stále majú riešiť podľa starého zákona). Zavádza sa centrálny register exekúcií. Zrýchlenie exekučného konania môže umožniť aj rozšírenie počtu prípadov, keď môže byť exekúcia zastavená exekútorom bez potreby schválenia súdom. Dôvodom zastavenia exekúcie môže byť aj nezistenie majetku do 30 mesiacov od začatia exekúcie voči právnickej osobe. Prijatá novela „núti všetkých veriteľov k väčšej opatrnosti už v štádiu vzniku zmluvného vzťahu, ktorý v budúcnosti môže vyústiť do exekúcie“ (Horňák, 2016). To sa môže realizovať prostredníctvom využívania zabezpečenia pohľadávok záložným právom, alebo ručením treťou osobou. Ďalšou zmenou je napríklad povolenie, aby dlžník raz za exekúciu mohol požiadať o odklad bezprostredného výkonu exekúcie zo sociálnych dôvodov.

Novela zákona o konkurze a reštrukturalizácii má priniesť väčšiu stabilitu v podnikateľskom prostredí. Novela zavádza Register úpadcov (obsahuje informácie o prebiehajúcich konkurzných a reštrukturalizačných konaniach). Mení podmienky tzv. osobného bankrotu, ktorý sa stáva dostupnejší pre ľudí (znižujú sa náklady spojené s jeho začatím; dlžníci budú chránení pred úplnou stratou bývania). „Možnosť zbaviť sa dlhov bude mať dlžník jednou z dvoch alternatív – buď konkurzom, alebo splátkovým kalendárom. V prípade konkurzu odovzdá na speňaženie majetok a následne súd rozhodne o oddlžení. V prípade splátkového kalendára si dlžník ponechá časť majetku, ale v stanovenom období vypláca sumu, ktorú určí súd. Zostatok dlhu bude nevymáhateľný“ (www.EPI.sk, 2017).

Regulačný rámec a efektívna verejná správa ako faktory konkurencieschopnosti

Kvalita regulačného rámca a efektívna verejná správa sú vo vzťahu k podnikateľskému prostrediu jedny z určujúcich faktorov národnej konkurencieschopnosti. Vplyv inštitucionálneho fungovania verejnej správy na podnikanie možno posúdiť na základe niektorých indikátorov *The Global Competitiveness Report (GCR)* (pozri tab. 10.1). Podľa posledného *The Global Competitiveness Report 2016 – 2017* má Slovensko v oblasti kvality inštitúcií – ako jedného z pilierov konkurencieschopnosti národnej ekonomiky – značné nedostatky. Aj keď uvedené hodnotenie je založené na mäkkých indikátoroch (expertné hodnotenie na 7-stupňovej škále), poskytuje istú informáciu. Aktuálne medzinárodné postavenie nevyznieva pre Slovensko pozitívne. V tabuľke 10.1 uvádzame poradie Slovenska a ostatných krajín V4. Podľa tejto správy korupcia, daňové sadzby, neefektívna vládna byrokracia, daňové regulácie a reštriktívne pracovné regulácie predstavovali celkovo 5 najväčších bariér podnikania v roku 2016.

T a b u ľ k a 10.1
Vybrané faktory inštitucionálneho piliera
(poradie krajiny podľa GCR 2016 – 2017)

	SK	PL	HU	CZ
Verejná dôvera v politikov	110.	104.	97.	92.
Nepravidelné platby a úplatky	89.	39.	57.	51.
Nezávislosť súdnictva	120.	81.	102.	50.
Uprednostňovanie v rozhodovaní vládnych úradov	136.	75.	135.	96.
Plytvanie vo vládnych výdavkoch	118.	84.	92.	7.
Záťaž vládnych regulácií	131.	119.	123.	111.
Efektívnosť právneho rámca v oblasti urovnávania sporov	137.	73.	114.	99.
Transparentnosť vládnej politiky	84.	109.	136.	77.
Spoľahlivosť služieb polície	101.	84.	70.	62.

Prameň: WEF (2017).

Rozsah vládnej regulácie vo vzťahu k podnikateľskému prostrediu poskytujú aj niektoré indikátory v rámci hodnotenia Svetovej Banky *Doing Business* (WB, 2017). V tabuľke 10.2 uvádzame porovnanie transakčných nákladov firiem, ktoré vznikajú v typických „životných“ situáciách

v podnikaní; náklady sú vyjadrené počtom procesov/úkonov, počtom dní/rokov alebo finančnými výdavkami (podľa aktuálnych údajov *Doing Business 2017*).

T a b u ľ k a 10.2
Vybrané indikátory Doing Business (2017)

		SK	OECD*	Priemer V3	Pomer SK/OECD	Pomer SK/priemer V3
Založenie podniku	Počet procedúr	6,0	4,8	6,0	125	100
	Čas (počet dní)	11,5	8,3	17,7	139	65
	Cena (% príjmu per capita)	1,2	3,1	8,3	39	14
Získanie stavebného povolenia	Počet procedúr	10	12,1	16,7	83	60
	Čas (počet dní)	286	152	200	188	143
	Cena (% ceny nehnuteľnosti)	0,1	1,6	0,3	6	38
Registrácia nehnuteľnosti	Počet procedúr	3,0	4,7	4,7	64	64
	Čas (počet dní)	16,5	22,4	26,2	74	63
	Cena (% hodnoty)	0,0	4,2	3,1	-	-
	Index kvality pozemkovej administratívy (0 – 30)	26,5	22,7	23,5	117	113
Platenie daní	Počet platieb za rok	8,0	10,9	8,7	73	92
	Počet hodín za rok	192,0	163,4	260,7	118	74
	Celková úroveň dane (% zo zisku)	51,6	40,9	47,0	126	110
	Postfiling index**	89,9	85,1	87,4	106	103
Vynútiteľnosť kontraktov	Čas (počet dní)	705	553	563,7	127	125
	Cena (% pohľadávky)	30,0	21,3	22,5	141	134
	Index kvality súdnych procesov (0 – 18)	10,5	11,0	11,0	95	95
Konkurzné konanie	Miera náhrady	55,6	73,0	56,7	76	98
	Čas (počet rokov)	4,0	1,7	2,4	235	169
	Index sily insolvenčného rámca	13,1	12,1	12,0	108	109

Poznámka: * – priemer vysokopríjmových krajín OECD; V3 – Poľsko, Maďarsko, Česko; ** – *postfilling index* zahŕňa čas potrebný na uplatnenie vrátenia DPH, ako aj čas potrebný na audit dane z príjmu právnických osôb.

Prameň: WB (2017).

Na porovnanie uvádzame aj úroveň priemeru vysokopríjmových krajín OECD a V3 (Maďarska, Poľska a Česka). Na Slovensku sa z hľadiska podnikania ako najväčšia regulačná bariéra javí oblasť stavebného konania a získanie stavebného povolenia (trvá až 286 dní).

V porovnaní s priemerom vysokopríjmových krajín OECD je táto hodnota 1,8-násobne vyššia, a to aj v prípade, že počet procedúr je porovnateľný (10 na Slovensku; 12 v OECD). Na druhej strane oblasť registrácie nehnuteľností je z hľadiska počtu dní, procesov a finančných nákladov na Slovensku relatívne efektívna. Získavanie stavebného povolenia a registrácie nehnuteľností sa týka nielen podnikania, ale priamo aj sektora domácností. Dlhé stavebné konanie je faktorom, ktorý ovplyvňuje efektívnosť implementácie európskych štrukturálnych a investičných fondov, ale aj priamych zahraničných investícií. V medzinárodnom porovnaní je neefektívna aj oblasť súdnictva, keď dĺžka trvania súdnych sporov ohľadne vynútiteľnosti kontraktov trvá na Slovensku až 705 dní. Podobne nízku efektívnosť súdneho systému indikuje aj dĺžka konkurzného konania, ktorá na Slovensku trvá v priemere 4 roky, čo predstavuje v porovnaní s priemerom vysokopríjmových krajín OECD 2,35-násobne dlhší čas. Táto hodnota, ktorá hovorí o tom, aký dlhý čas potrebujú veritelia, aby získali svoj úver späť prostredníctvom súdov, patrí medzi najväčšie v rámci EÚ.

Na druhej strane možno pozitívne hodnotiť pomerne nízke náklady pri zakladaní podniku (39 % priemeru OECD alebo len 14 % priemeru V3).

* * * *

Kvalitu a rozsah prijímanej legislatívy môžeme nepochybne považovať za jeden z kľúčových faktorov sociálno-ekonomického rozvoja. Regulačný rámec na Slovensku bol v roku 2016 ovplyvnený parlamentnými voľbami a vytvorením „ľavo-pravej“ vlády. Predstavu o charaktere hospodárskej politiky vláda formulovala vo svojom programovom vyhlásení, ktoré sa už v roku 2016 konkretizovalo v prijatých zmenách daňovej legislatívy a vo veľkej novele exekučného poriadku. Obe skupiny opatrení boli pomerne priaznivo prijímané a očakáva sa pozitívny vplyv na kvalitu podnikateľského prostredia.

Dá sa predpokladať, že aj v nasledujúcom období bude veľká časť verejných kapitálových výdavkov financovaná zo zdrojov EÚ, takže ich tematické zameranie, priorizácia, rýchlosť, flexibilita a implementácia budú silno závisieť nielen od národných regulačných a administratívnych kapacít, ale

i od nadnárodného regulačného rámca. Ten podobne ako v predchádzajúcich rokoch aj v budúcom období bude silno ovplyvňovať slovenskú legislatívu prostredníctvom transpozície európskeho práva; v tejto súvislosti sa otvára otázka tzv. pozlacovania regulácií a nutnosť lepšieho posudzovania ich vplyvu na národné prostredie (ako príklad: novela zákona o odpadoch). Kľúčovou výzvou zostáva efektívnosť vo verejnej správe a verejnom sektore (najmä zdravotníctvo a školstvo). Podľa *Správy o krajine za rok 2016* musí Slovensko zvýšiť úsilie pri riešení efektívnosti výberu daní, udržateľnosti zdravotného systému, zlepšenia výsledkov vzdelávacieho systému, odstránenia nedostatkov vo verejnom obstarávaní a znižovania administratívnych a regulačných prekážok podnikateľského prostredia.

11. VÝHĽAD DO ROKU 2018

Po čiastkových analýzach vybraných oblastí vývoja sa vraciame k súhrnnému pohľadu, so zámerom vyjadriť sa k možnostiam vývoja v krátkodobom horizonte. Podotýkame, že naším primárnym cieľom tu nie je priniesť podrobnú kvantitatívnu prognózu väčšieho množstva makroukazovateľov.[43] Kvantifikácie sú tu sekundárne, ide nám skôr o náčrt pravdepodobnej trajektórie: hľadáme, v čom budú tendencie pokračovať a kde sa prerušia.

Na začiatku tejto kapitoly sa vraciame k predchádzajúcemu výhľadu a konfrontujeme ho so skutočným vývojom. Tieto konfrontácie by mali pomôcť zvyšovaniu kvality tvorby výhľadov v budúcnosti. Následne sa venujeme faktorom, ktoré by mali ovplyvniť ďalší vývoj a v treťom kroku načrtávame vývojové tendencie aj s intervalmi pre pravdepodobné kvantitatívne hodnoty rozhodujúcich indikátorov.

11.1. Starší výhľad verzus skutočný vývoj

V našom minuloročnom výhľade (Morvay a kol., 2016) sme na rok 2016 neočakávali dramatickú vývojovú zmenu v porovnaní s predchádzajúcim obdobím. Absentovali totiž také vplyvy, ktoré by mohli významne zmeniť tie tendencie, ktoré pretrvávali už v rokoch 2014 – 2015. Už niekoľko rokov tak pretrváva podobný obraz: ekonomika rastie tempami okolo 3 %, zamestnanosť sa zvyšuje nad očakávania a cenová hladina klesá dlhšie obdobie, ako sa očakávalo. Vývoj v roku 2016 tak nebol výrazne odlišný od obrazu z obdobia 2014 – 2015. A ako ukážeme ďalej, v mnohom táto tendencia pravdepodobne pretrvá. Uplynulá fáza vývoja (2014 – 2016) má aj svoje prekvapenia, napríklad:

- Zamestnanosť rastie tempom, aké by bol málokto predvídal vzhľadom na minulé skúsenosti (v minulosti bol potrebný silný ekonomický rast na to, aby sa zamestnanosť čo i len mierne zvýšila).

[43] Podstatne podrobnejšie kvantifikovanú prognózu (aj pre strednodobý horizont) vypracovanú na Ekonomickom ústave SAV predstavuje práca Radvanský a Lichner (2017). Zahŕňa podstatne širšiu škálu ukazovateľov, akou sa zaoberáme tu.

- Deflácia nepôsobila tak negatívne, ako by sa dalo čakať vzhľadom na tzv. deflačnú špirálu.

Tieto „prekvapenia“ (ich interpretácii sme sa venovali v iných kapitolách, resp. sme sa nimi zaoberali už v minuloročnej publikácii, pozri Morvay a kol., 2016) sme sa snažili zabudovať do našich výhľadov podobne, ako to urobili aj iné inštitúcie. Prijali sme teda predstavu, že vďaka niektorým štruktúrnym zmenám môže zamestnanosť rapídne rásť aj pri relatívne slabšom raste HDP a prijali sme aj skutočnosť, že pokles cenovej hladiny nemusí brzdiť ekonomiku (ale za istých okolností jej môže aj pomáhať).

Na rok 2016 sme očakávali mierne spomalenie ekonomického rastu, pokračovanie priaznivého vývoja na trhu práce, ale aj zmiernenie deflácie. Pri spätnom pohľade vidíme dva problémy:

1. Hoci sme na vývoj zamestnanosti nazerali s optimizmom, skutočný vývoj bol ešte priaznivejší. Nepredpokladali sme, že pri spomalení rastu ekonomiky sa rast zamestnanosti ešte bude zrýchľovať.

2. Očakávali sme, že deflácia z rokov 2014 a 2015 sa nebude ďalej prehlbovať. V skutočnosti bol pokles cenovej hladiny v roku 2016 ešte výraznejší ako predtým.

T a b u ľ k a 11. 1
Porovnanie staršieho výhľadu so skutočným vývojom

Parameter		2014 (s)	2015 (s)	2016 (p)	2016(s)
Medziročná zmena reálneho HDP	%	2,6	3,8	3,2 až 3,7	3,3
Medziročná zmena HDP v b. c.	%	2,4	3,6	3,1 až 3,9	2,9
Medziročná zmena počtu pracujúcich podľa VZPS	%	1,4	2,6	1,4 až 1,9	2,8
Miera nezamestnanosti podľa VZPS	%	13,2	11,5	10,0 až 10,5	9,7
Priemerná ročná miera inflácie meraná indexom spotreb. cien	%	-0,1	-0,3	-0,2 až 0,3	-0,5

Prameň: Skutočnosť (s) za roky 2013 až 2016 podľa Štatistického úradu SR; prognóza (p) podľa Morvay a kol. (2016).

11.2. Rozhodujúce determinanty budúceho vývoja

Mnohé determinanty z vonkajšieho aj vnútorného prostredia by mali zostať podobné ako v predchádzajúcom roku, napríklad:

- Podobný charakter domácej fiškálnej politiky. Po tom, ako sa podstatná časť fiškálnej konsolidácie zrealizovala v období 2010 – 2013, fiškálna politika sa stala menej reštriktívnou. Naďalej sa síce usiluje o ďalšie odbúravanie deficitu vo verejných financiách, avšak už vôbec nie tak razantne ako v zmienenom skoršom období. Objavujú sa aj úvahy o zmiernení mechanizmu tzv. dlhovej brzdy (pozri v kapitole *Verejné financie*). Uvoľnenie dlhovej brzdy by dodalo možný ďalší rastový stimul (s využitím aktuálnych nízkych úrokových nákladov), vnímame ho však ako rizikový prvok. Môže viesť k strate kredibility fiškálnej politiky a narušeniu disciplíny, ktorá sa v minulosti náročne vytvárala.
- Politika kvantitatívneho uvoľňovania (QE) v réžii Európskej centrálnej banky zrejme pretrvá. Menová politika bude pôsobiť expanzívne, pri predĺženom využívaní neštandardných nástrojov a neskorší návrat k štandardným nástrojom môže byť o to komplikovanejší (podrobnejšie v kapitole venovanej menovej politike ECB).
- Z vonkajšieho prostredia by mali na dynamiku hospodárstva pôsobiť podobné vplyvy ako v predchádzajúcom roku. Ako ukazuje tabuľka 11.2, tempo rastu ekonomiky eurozóny aj Nemecka v rokoch 2017 aj 2018 má byť veľmi podobné tomu, aké bolo aj v predchádzajúcom roku. V prognózach vybraných inštitúcií tiež nie sú podstatné diferencie.

  Sú tu však predsa len javy, ktoré predstavujú zmenu, napríklad:

  - Skončia sa výkyvy investícií spôsobené mimoriadnym dočerpávaním eurofondov. V prvej kapitole sme upozornili na problém expanzie investícií v roku 2015 kvôli možnosti dočerpávania eurofondov z už ukončeného rozpočtového obdobia. Mimoriadny výkyv nahor v roku 2015 bol spojený s mimoriadnym poklesom v roku 2016. Tým sa však efekt tejto vlny skončil a vývoj investícií sa „vyrovnáva“.
  - Posilniť sa má inflácia v eurozóne. Vo výhľadoch relevantných inštitúcií (tých inštitúcií, ktoré sú uvedené v tabuľke 11.2) sa jednotne predpokladá podstatné zvýšenie miery inflácie v roku 2017. Znamená to

prechod od stagnácie cenovej hladiny v eurozóne (miera inflácie 0,2 % v roku 2016) k inflácii okolo 1,5 % v rokoch 2017 a 2018. Tým sa podporí aj zvýšenie cenovej hladiny v slovenskej ekonomike. Obnovenie pohybov cenových hladín vnímame ako potrebné pre „znovurozhýbanie“ reálnej konvergencie.

T a b u ľ k a 11. 2
Očakávané zmeny reálneho HDP v eurozóne a v Nemecku

	2016 skut.		2017 prognóza	2018 prognóza
Eurozóna				
Medziročná zmena reálneho HDP v %	1,8	Gemeinschaftsdiagnose	1,8	1,7
		Európska komisia	1,7	1,8
		MMF	1,7	1,6
Nemecko				
Medziročná zmena reálneho HDP v %	1,9	Gemeinschaftsdiagnose	1,5	1,8
		Európska komisia	1,6	1,8
		MMF	1,6	1,5

Poznámka: Vybrali sme výhľady v podaní troch rozličných typov subjektov: Projektová skupina „Gemeinschaftsdiagnose“ spája na tento účel viaceré nemecké a rakúske výskumné pracoviská; Európska komisia je predstaviteľkou nadnárodnej európskej inštitúcie a MMF je predstaviteľ globálnej finančnej inštitúcie.

Prameň: Projektgruppe Gemeinschaftsdiagnose (2017), apríl 2017; Európska komisia (2017), máj 2017; IMF (2017), apríl 2017.

Výraznejšie priaznivé zmeny relatívnej[44] ekonomickej úrovne sú spojené s výraznými zmenami v relatívnej cenovej úrovni. V grafe 11.1 vidno, že ekonomiky, ktoré boli najúspešnejšie v raste relatívnej ekonomickej úrovne, boli najrýchlejšie aj v raste relatívnej cenovej hladiny (vpravo hore v grafe 11.1). Vyspelé – dobiehané – ekonomiky sú koncentrované vľavo dole, pri kombinácii nevýrazných zmien oboch veličín. Menej ekonomicky vyspelé – dobiehajúce – ekonomiky sú sústredené skôr vpravo hore, obe veličiny sa v nich menili výrazne. Z pozície bodu slovenskej ekonomiky možno určiť, že tak relatívna ekonomická úroveň, ako aj relatívna cenová úroveň sa za obdobie 2000 – 2015 zvýšili približne na 1,7-násobok východiskovej úrovne. Uvedené napovedá o tom, že v procese ďalšieho dobiehania ekonomickej úrovne tých najvyspelejších je dôležité aj dobiehanie

[44] „Relatívnymi“ úrovňami na tomto mieste máme na mysli pomer úrovne v danej ekonomike voči priemeru EÚ 15.

ich cenovej úrovne. Obnovenie rastu cenovej hladiny (presnejšie: obnovenie dobiehania cenovej hladiny vyspelejších ekonomík) je preto v podstate žiaducim javom, hoci je spojený s infláciou, ktorú verejnosť vníma ako negatívum. Preto je dôležité, že v horizonte tohto výhľadu by sa už nemali opakovať situácie stagnácie, či dokonca poklesu cenovej hladiny (vo vonkajšom ani domácom prostredí).

G r a f 11. 1
Kombinácie zmien relatívnej ekonomickej úrovne a zmien relatívnej cenovej úrovne (indexy zmien za obdobie 2000 – 2015)

Poznámka: Miera zmeny relatívnej ekonomickej úrovne vychádza z HDP na obyvateľa v štandarde kúpnej sily. Ten je vykázaný ako pomer úrovne príslušnej krajiny k úrovni EÚ 15. V grafe je znázornená zmena tohto ukazovateľa za obdobie 2000 – 2015 (úroveň v roku 2015/úroveň v roku 2000). Miera zmeny relatívnej cenovej úrovne je počítaná z indexu cenovej hladiny (*Price Level Index*). Ten je vykázaný ako pomer cenovej hladiny príslušnej krajiny k úrovni EÚ 15. V grafe je znázornená zmena tohto ukazovateľa za obdobie 2000 – 2015 (úroveň v roku 2015/úroveň v roku 2000).

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

11.3. Očakávané vývojové tendencie

Zásadným zlomom v roku 2017 je pravdepodobné prekonanie deflačného obdobia (aspoň nateraz). Hoci môžu byť spory okolo relevantnosti inflačných faktorov (k tomu bližšie kapitola venovaná cenovému vývoju),

faktom je, že už sú prítomné inflačné očakávania a pohyb cenovej hladiny na začiatku roka 2017 bol skutočne výrazne odlišný od vývoja na začiatku roka 2016. Inflácia sa v prvých troch mesiacoch roka 2017 ukázala (po niekoľkoročnej prestávke) s presvedčivými hodnotami: Po približne polpercentných poklesoch cenovej hladiny v prvých mesiacoch roka 2016 sa ukázal cca jednopercentný rast (graf 11.2). Potom je už veľmi pravdepodobné, že deflačná perióda sa v SR aspoň nateraz skončila.

G r a f 11. 2
Prerušenie deflácie: medziročné zmeny hladiny spotrebiteľských cien
(index, rovnaké obdobie predchádzajúceho roka = 100, za prvé tri mesiace príslušných rokov)

Prameň: Štatistický úrad SR.

Po tom, keď zamestnanosť v roku 2016 dosiahla svoje historické maximum a miera nezamestnanosti svoje historické minimum, ďalšie zlepšovanie týchto parametrov bude postupne čoraz ťažšie. Je pravdepodobné, že samotné zvyšovanie celkovej zamestnanosti a znižovanie celkovej nezamestnanosti prestanú byť takou atraktívnou prioritou a dôraz sa presunie na čiastkové ciele, ako je zvyšovanie zamestnanosti v ekonomicky zaostávajúcich regiónoch, v znevýhodnených skupinách a pod. A takisto zrejme zosilnie tlak na zvyšovanie miezd. Už od začiatku roka 2017 badať aj v argumentácii politickej elity väčší dôraz na rast miezd. Po dlhšej fáze

rozmachu zamestnanosti sa objavuje očakávanie, že by sa mohli podstatnejšie zvýšiť mzdy (keďže dopyt po práci je vysoký). Preto sa objavujú návrhy na relatívne výrazné zvýšenie minimálnej mzdy či na povinnosť zaviesť 13. alebo 14. plat, prípadne na rozsiahlejšiu zmenu pracovnej legislatívy (s opatreniami skôr na úkor zamestnávateľov). Očakávania rastu mzdovej hladiny sú oprávnené, ale niektoré opatrenia by mohli byť neadekvátne (plošné vynucovanie dodatočných platov bez ohľadu na výkonnosť podnikov a pod.). Je vysoko pravdepodobné, že aj bez politického tlaku sa bude tempo rastu miezd zvyšovať, a to vďaka zostrenej súťaži podnikov pri získavaní zamestnancov (kvôli ťažšej dostupnosti voľnej pracovnej sily).

Zrýchlený rast mzdovej hladiny bude stimulom rastu konečnej spotreby domácností. Po stúpnutí miery úspor domácností v poslednom období je málo pravdepodobné jej ďalšie podstatné zvyšovanie. A preto sa rast miezd (a tým rast disponibilných príjmov domácností) pravdepodobne ešte výraznejšie premietne do rastu konečnej spotreby domácností.

Očakávaniam relatívne silného rastu spotreby domácností zodpovedá aj vývoj maloobchodných tržieb na začiatku roka 2017 (graf 11.3 D). Pravda, z vývoja výkonov v odvetviach za prvé dva mesiace roka sa nedajú robiť seriózne závery, ide iba o náznak toho, ako v danom roku „štartuje“ aktivita odvetví. V údajoch za stavebníctvo sa odráža mimoriadne nepriaznivý klimatický vplyv (neobvykle chladný začiatok roka), maloobchod štartoval v podstatne lepšej kondícii ako v predchádzajúcich dvoch rokoch.

Pre podporu rastu produktivity je výhodné, ak sa ešte bude udržiavať relatívne vysoký podiel spracovateľského priemyslu na HDP (ako to vyplýva z 2. kapitoly). Rast produktivity práce v spracovateľskom priemysle je dlhodobo vyšší ako v iných odvetviach. Naprieč Európou prebieha proces dezindustrializácie, váha priemyslu na HDP či na zamestnanosti klesá. V slovenskej ekonomike je podiel priemyslu relatívne vysoký, bez klesajúcej tendencie.[45] A z pohľadu podpory produktivity je tento stav priaznivý. Ako bolo uvedené v 2. kapitole, rozmach spracovateľského priemyslu prináša rast v určitom segmente služieb. A tak sa zrejme rast produktivity v spracovateľskom priemysle do tohto segmentu služieb postupne prenáša. Ak spomíname výhodnosť vyššieho podielu spracovateľského priemyslu, nejde o bránenie sa prirodzenej terciarizácii ekonomiky. Skôr

[45] K týmto otázkam Luptáčik a kol. (2016).

ide o to, aby sa udržiavanie vysokého podielu spracovateľského priemyslu v SR, pri jeho poklese vo vyspelejších štátoch EÚ, nechápalo ako problém (ale skôr ako príležitosť). V súčasnej etape rozvoja ešte vysoký podiel priemyselnej výroby (hlavne technologicky vyspelej) možno chápať ako pozitívum a je žiaduce ho trhovo konformne podporiť priemyselnou politikou (inak v SR opomínanou).

G r a f 11. 3
Indikátory dynamiky aktivity vybraných odvetví
(medziročné indexy, romr = 100)

Vysvetlivky: Rovnaké obdobie minulého roka – romr. V grafe A ide o index tržieb za vlastné výkony a tovar v priemysle (romr = 100, v s. c.). V grafe B ide o index tržieb za vlastné výkony a tovar v stavebníctve (romr = 100, v s. c.). V grafe C a D ide o medziročný index tržieb za vlastné výkony a tovar vo veľko- a maloobchode okrem predaja motorových vozidiel (romr = 100), vo veľkoobchode z b. c., v maloobchode zo s. c.

Prameň: Štatistický úrad SR.

V krátkodobom horizonte (zvyšok roka 2017 a rok 2018) očakávame pokračovanie ekonomického rastu (s tempom v intervale 3,5 – 4 %, s mierne vyššími hodnotami v roku 2018); definitívne prekonanie deflácie; ako aj ďalší, hoci už predsa len spomaľujúci sa rast zamestnanosti (spojený takisto s ďalším, ale spomaľujúcim sa poklesom miery nezamestnanosti). Rast ekonomiky aj rast zamestnanosti sa podporí spustením produkcie ďalšej veľkej automobilky a s ňou spojených aktivít, pravdepodobným priaznivým vývojom spotreby domácností, ako aj opätovným zvýšením tvorby kapitálu. Ak zoberieme do úvahy aj rozpočet verejnej správy (s ďalším plánovaným zmiernením deficitu vo verejných financiách), môžeme predpokladať, že ekonomický rast bude znovu sprevádzaný akceptovateľnou úrovňou makroekonomickej rovnováhy.

T a b u ľ k a 11.3
Predikcia vývoja vybraných makroekonomických parametrov

Parameter		2015 (s)	2016 (s)	2017 (p)	2018(p)
Medziročná zmena reálneho HDP	%	3,8	3,3	3,3 až 3,8	3,5 až 4,0
Medziročná zmena HDP v b. c.	%	3,6	2,9	3,7 až 4,7	4,0 až 5,0
Medziročná zmena počtu pracujúcich podľa VZPS	%	2,6	2,8	1,7 až 2,3	1,0 až 1,6
Miera nezamestnanosti podľa VZPS	%	11,5	9,7	8,3 až 8,8	7,8 až 8,4
Priemerná ročná miera inflácie meraná HICP	%	-0,3	-0,5	0,9 až 1,4	1,4 až 2,0

Prameň: Skutočnosť (s) za roky 2013 a 2014 podľa Štatistického úradu SR; prognóza (p) autori.

T a b u ľ k a 11.4a
Očakávané zmeny reálneho HDP v SR v prognózach rôznych inštitúcií

	2016 skutočnosť		2017 prognóza	2018 prognóza
Medziročná zmena reálneho HDP v %	3,3	Externé inštitúcie		
		EK	3,0	3,6
		IMF	3,3	3,7
		IfW	3,2	3,2
		Domáce inštitúcie		
		IFP	3,3	4,0
		NBS	3,2	4,2
		EÚ SAV (*)	3,7	3,8

T a b u ľ k a 11.4b
Očakávaná miera inflácie v SR v prognózach rôznych inštitúcií

	2016 skutočnosť		2017 prognóza	2018 prognóza
Priemerná miera inflácie podľa HICP v %	-0,5	Externé inštitúcie		
		EK	1,4	1,6
		IMF	1,2	1,5
		IfW	1,3	1,6
		Domáce inštitúcie		
		IFP	1,1	1,7
		NBS	1,4	2,0
		EÚ SAV (*)	1,3	1,9

T a b u ľ k a 11.4c
Očakávaná miera nezamestnanosti v SR v prognózach rôznych inštitúcií

	2016 skutočnosť		2017 prognóza	2018 prognóza
Miera nezamest-nanosti podľa VZPS v %	9,7	Externé inštitúcie		
		EK	8,6	7.6
		IMF	7,9	7,4
		IfW	8,0	7,1
		Domáce inštitúcie		
		IFP	8,4	7,6
		NBS	8,4	7,7
		EÚ SAV (*)	8,4	7,6

Poznámka: Prognózy nevznikli v rovnakom čase, čo treba vnímať pri ich porovnávaní. Napríklad v čase tvorby prognózy IFP ešte neboli k dispozícii kompletné údaje za rok 2016, čo mohlo prognózu ovplyvniť.

Prameň: Európska komisia (2017), február 2017; MMF (2017), apríl 2017; Projektgruppe Gemeinschaftsdiagnose (2017), apríl 2017; IFP (2017); prognóza Výboru pre makroekonomické prognózy, február 2017; NBS (2017): Strednodobá predikcia P1Q 2017; (*) Radvanský a Lichner (2017), apríl 2017.

* * * *

Pretrvávanie súbehu ekonomického rastu a relatívnej makroekonomickej stability niekoľko rokov po sebe (aj s vcelku priaznivým výhľadom) môže zvádzať k nastoľovaniu neadekvátnych požiadaviek na ekonomických aktérov či k zanedbávaniu obozretnosti a disciplíny. V tom vidíme potenciálne domáce riziko (popri sérii ťažko predvídateľných rizík z vonkajšieho prostredia). Spomenutými neadekvátnymi požiadavkami možno rozumieť vynucovanie skokovitého zvýšenia odmeňovania za prácu či zásadnejších zmien pracovnej legislatívy (na úkor zamestnávateľov); oslabovanie mechanizmu dlhovej brzdy alebo opakovanie starých problémov s nedostatočným čerpaním eurofondov, neschopnosťou a nepripravenosťou absorbovať investície a pod. Ani rastúca ekonomika s dobrou stabilitou a rastúcim dopytom po pracovnej sile neznesie priveľa necitlivosti.

LITERATÚRA

Literatúra k 1. kapitole:

Eurostat Database. National Accounts. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/national-accounts/data/database>.

Eurostat Database. Purchasing Power Parities. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/purchasing-power-parities/data/database>.

Eurostat Database. Labour Market. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/database>.

IFP (2016): Čaká nás svižný rast ekonomiky, aj nové pracovné miesta. Komentár 2016/12. Dostupné na: <http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=11215>.

IMF (2017): Slovak Republic: 2017 Article IV Consultation – Press Release; Staff Report, and Informational Annex for Slovak Republic. March 2017. Dostupné na: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2017/03/23/Slovak-Republic-2017-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-Informational-44750>.

MORVAY, K. a kol. (2016): Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2015 a výhľad do roku 2017. Bratislava: Ekonomický ústav SAV. ISBN 978-80-7144-262-2. ISBN 978-80-224-1515-6.
Dostupné na: <http://www.ekonom.sav.sk/sk/publikacie/-p337>.

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: Databáza Slovstat. Tvorba a použitie dôchodkov v sektore domácností. Dostupné na: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/objekt.send?uic=978&m_sso=3&m_so=81&ic=37>.

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: Databáza Slovstat. Čistota ovzdušia. Dostupné na: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/MetaInfo.explorer?obj=3&cmd=go&s=1007&sso=7&so=11>.

Literatúra k 2. kapitole:

EUROSTAT (2017a): Employment by A*10 Industry Breakdowns. Last update March 16, 2017.

EUROSTAT (2017b): Gross Value Added and Income by A*10 Industry Breakdowns. Last update March 16, 2017.

LUPTÁČIK, M. a kol. (2016): Spracovateľský priemysel Slovenskej republiky: stav a perspektívy rozvoja. [Výskumná štúdia.] Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM. ISBN 978-80-225-4250-0.

Literatúra k 3. kapitole:

EC (2016): European Innovation Scoreboard 2016. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/17822>.

EC (2017): Digital Agenda Scoreboard Key Indicators. [Cit. 31. 3. 2017.] Dostupné na: <http://digital-agenda-data.eu/datasets/digital_agenda_scoreboard_key_indicators/visualizations>.

EPO (2017): European Patent Office. Statistics. Dostupné na: <https://www.epo.org/about-us/annual-reports-statistics/statistics.html#applications>.

EUROSTAT (2017): Štatistická databáza Eurostat. Dostupné na: <http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/TM1WebLogin.aspx http://ec.europa.eu/eurostat/data/browse-statistics-by-theme>.

ŠÚ SR (2017): Databáza DATAcube. Dostupné na: <http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/TM1WebLogin.aspx>.

ÚPV SR (2016): Výročná správa 2015. Bratislava: Úrad priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky.

Literatúra k 4. kapitole:

IFP – MF SR (2016): Čo prinesie Brexit? Odhad vplyvu Brexitu na slovenskú ekonomiku. Komentár 2016/9. <http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=11174>.

IPDAP (Informačný portál dodávateľov automobilového priemyslu) (2017): V automobilovom priemysle nastáva „informačný vek“. Dostupné na: <http://www.ipdap.sk/show.php?idart=8424>.

NBS (2017a): Makroekonomická databáza. Bratislava: Národná banka Slovenska. Dostupné na: <http://www.nbs.sk/sk/menova-politika/makroekonomicka-databaza>.

NBS (2017b): Štatistika platobnej bilancie. Bratislava: Národná banka Slovenska. Dostupné na: <http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/statistika-platobnej-bilancie>.

NBS – analytici Menového úseku (2017). Zahraničný obchod: Januárový cezhraničný vývoz bol mierne vyšší. Rýchly komentár. 10. 03. 2017.

SOHK (Slovensko-rakúska obchodná komora) (2017): Tlačové správy. Prieskum konjunktúry na Slovensku 2017: Zahraniční investori v pozitívnej nálade, atraktivita regiónu stagnuje. 30. 03. 2017. Dostupné na: <http://www.sohk.sk/PageContent.aspx?pid=28>.

ŠÚ SR (2017): Štatistiky. Makroekonomické štatistiky. Zahraničný obchod. Bratislava: Štatistický úrad SR. Dostupné na: <www.statistics.sk>.

VLACHYNSKÝ, M. – KRISTÁLY, M. (2017): Investičné stimuly. INESS na tému. INT 1/2017. Dostupné na: <http://www.iness.sk/media/file/pdf/INT/INT_12017_Investicne_stimuly.pdf>.

ZAP SR (2017): Dostupné na: <http://www.zapsr.sk/>.

Literatúra k 5. kapitole:

ECB (2017): Key ECB Interest Rates. Dostupné na: <https://www.ecb.europa.eu/stats/monetary/rates/html/index.en.html>.

EUR-Lex (2017): Glosár súhrnov. Biela kniha. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/white_paper.html?locale=sk>.

EUROPEAN COMMISSION (2016): The Macroeconomic Imbalance Procedure. Rationale, Process, Application: A Compendium. Institutional Paper 039. November 2016. ISSN 2443-8014.

EUROPEAN COMMISSION (2017a): European Economic Forecast. Spring 2017. European Economy. Institutional Paper 053. May 2017. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/ip053_en.pdf>.

EUROPEAN COMMISSION (2017b). Commission Staff Working Document Country Report Slovakia 2017. SWD(2017) 90 final/2. Brussels 27. 02. 2017. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/info/publications/2017-european-semester-country-reports_en>.

EUROPEAN COMMISSION (2017c): Country-specific Recommendations 2012 – 2016. Slovakia. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/country-specific-recommendations/index_en.htm>.

EUROPEAN COMMISSION (2017d): White Paper on the Future of Europe. Reflections and Scenarios for the EU-27 by 2025. COM(2017) 2025 final. Brussels 1. 03. 2017. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2017:2025:FIN>.

EUROPEAN COUNCIL (2017): The Rome Declaration. 25/03/2017. Dostupné na: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/25-rome-declaration/>.

EUROPEAN COUNCIL (2016): Bratislava Declaration and Roadmap. 16/09/2016. Dostupné na: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/09/16-bratislava-declaration-and-roadmap/>.

EUROSTAT (2017): Database. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

Literatúra k 6. kapitole:

EUROSTAT (2017): Databáza Eurostat.

EURACTIV.sk (2015): Slovenskí potravinári žiadajú nižšiu DPH na potraviny. Dostupné na: <https://euractiv.sk/clanky/potravinarstvo/slovenski-potravinari-ziadaju-nizsiu-dph-na-potraviny-023637/>.

IFP (2015): Much Ado about Nothing? Yes and No. VAT Pass-through to Consumer Prices. Dostupné na: <http://www.mfsr.sk/Components/CategoryDocuments/s_LoadDocument.aspx?categoryId=10277&documentId=13437>.

MF SR (2017): Makroekonomická prognóza. 41. zasadanie výboru pre makroekonomické prognózy. Bratislava: Inštitút finančnej politiky MF SR. Dostupné na: <http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=11353>.

NBS (2016): Rýchle komentáre – 423. Inflácia – V januári ceny pod tlakom nižšej DPH na potraviny a slabého rastu cien služieb. Dostupné na: <http://www.nbs.sk/_img/Documents/_komentare/2016/423_CPI_januar_2016.pdf>.

PIKE, R. (2009): Measuring Consumer Prices after a Change in the VAT Rate. Newport: GSS, Office for National Statistics. Dostupné na: <https://www.ons.gov.uk/ons/about-ons/get-involved/events/events/fourteenth-gss-methodology-conference--30-june-2009/vat-change-impact-on-the-rpi-and-cpi-paper.pdf>.

ŠÚ SR (2017): Databáza Slovstat.

Literatúra k 7. kapitole:

Makroekonomická databáza NBS. Dostupné na: <http://www.nbs.sk/sk/menova-politika/makroekonomicka-databaza/makroekonomicke-ukazovatele-graf>.

Národná banka Slovenska (2016): Mesačný bulletin – December 2016. Bratislava. Dostupné na: <http://www.nbs.sk/_img/Documents/_MesacnyBulletin/2016/protected/mb1216.pdf>.

Národná banka Slovenska (2017): Štatistické údaje peňažných finančných inštitúcií. Dostupné na: <http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/menova-a-bankova-statistika/statisticke-udaje-penaznych-financnych-institucii>.

Literatúra k 8. kapitole:

EUROPEAN COMMISSION (2017a): European Structural and Investment Funds Database. URL: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/SK>.

EUROPEAN COMMISSION (2017b): EU Expenditure and Revenue 2014 – 2020. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/budget/figures/interactive/index_en.cfm>.

INŠTITÚT FINANČNEJ POLITIKY (2017): Výbor pre daňové prognózy – prognóza. Dostupné na: <http://www.finance.gov.sk/Components/CategoryDocuments/s_LoadDocument.aspx?categoryId=11357&documentId=15438>.

MAKROEKONOMICKÁ DATABÁZA NBS. Dostupné na: <http://www.nbs.sk/sk/menova-politika/makroekonomicka-databaza/makroekonomicke-ukazovatele-graf>.

MF SR (2017a): Plnenie štátneho rozpočtu. Bratislava: Ministerstvo financií SR. Dostupné na: <http://www.mfsr.sk/Default.aspx?CatID=10601>.

MF SR (2017b): Návrh štátneho záverečného účtu Slovenskej republiky za rok 2016. Dostupné na: <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=26496>.

MF SR (2017c): Dlh ústrednej správy Slovenskej republiky. Bratislava: Ministerstvo financií SR. Dostupné na: <http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatId=7319&id=2016>.

ROZPOČTOVÁ RADA (2017): Stanovisko RRZ k možným zmenám v zákone o rozpočtovej zodpovednosti. Dostupné na: <http://www.rozpoctovarada.sk/vo_download/RRZ_stanovisko_dlhova_brzda_01.pdf>.

ÚRAD PODPREDSEDU VLÁDY PRE INVESTÍCIE A INFORMATIZÁCIU (2017): Stav implementácie EŠIF podľa OP pre programové obdobie 2014 – 2020. [Interný materiál.]

Literatúra k 9. kapitole:

EC (2017a): Slovakia – Solid Growth Set to Continue along with a Recovery in Investment. In: European Economic Forecast – Winter 2017. Institutional paper 48. Brussels: European Commission, január 2017, s. 108 – 109. ISBN 978-92-79-64680-5.

EC (2017b): Slovakia – Economic Growth Driven by Robust Household Consumption. In: European Economic Forecast – Spring 2017. Institutional paper 53. Brussels: European Commission, máj 2017, s. 110 – 111. ISBN ISBN 978-92-79-64690-4.

EUROSTAT (2017). Štatistická databáza. Časť Population and Social Conditions/Labour Market. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/eurostat/data>.

NBS (2017): Mesačný bulletin NBS – február 2017. Bratislava: Národná banka Slovenska.

ŠÚ SR (2017a): Databáza Slovstat a katalóg informatívnych správ. Dostupné na: <http://www.statistics.sk>.

ŠÚ SR (2017b): Ekonomický monitor stavu hospodárstva Slovenskej republiky 12/2016. Kód 010316. Bratislava: Štatistický úrad SR, 14. februára 2017.

ŠÚ SR (2017c): Štatistická správa o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR vo 4. štvrťroku 2016. 4/2016. Súborné publikácie, kód 010417. Bratislava: Štatistický úrad SR, marec 2017.

Literatúra k 10. kapitole:

BENKO, J. (2016): Novela (zmeny) zákona o dani z príjmov od 1. 1. 2017. Dostupné na: <https://www.podnikajte.sk/dane-a-uctovnictvo/c/2967/category/dan-z-prijmov/article/zmeny-dan-z-prijmov-2017.xhtml>.

EK (2016a): Odporúčanie rady, ktoré sa týka národného programu reforiem Slovenska na rok 2016 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady

k programu stability Slovenska na rok 2016. Brusel: Európska komisia. Dostupné na:
<http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/csr2016_slovakia_sk.pdf>.

EK (2016b): Správa o krajine za rok 2016 – Slovensko. [Cit. 16. 3. 2017.] Dostupné na:
<http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/cr2016_slovakia_sk.pdf>.

HORŇÁK, A. (2016): Prehľad najdôležitejších zmien v Exekučnom poriadku. Dostupné na:
<https://www.epravo.sk/top/clanky/prehlad-najdlezitejsich-zmien-v-exekucnom-poriadku-3561.html>.

MF SR (2016): Národný program reforiem Slovenskej republiky 2016. Bratislava: Ministerstvo financií Slovenskej republiky. Dostupné na:
<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=5197>.

NR SR (2016): Vládny návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Dôvodová správa. Dostupné na:
<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=6081>.

SENEŠI, N. (2016): 8 (nezmyselných) povinností, ktoré podnikateľom ukladá Zákon o odpadoch. Dostupné na:
<https://www.podnikajte.sk/pravo-a-legislativa/c/2864/category/zakonne-povinnosti-podnikatela/article/zakon-o-odpadoch-povinnosti.xhtml>.

ÚPVSRII (2016): Národná koncepcia informatizácie verejnej správy Slovenskej republiky. Bratislava: Úrad podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu. Dostupné na:
<http://www.informatizacia.sk/narodna-koncepcia-informatizacie-verejnej-spravy--2016-/22662c>.

VLÁDA SR (2016a): Návrh zákona o podpore malého a stredného podnikania a o zmene a doplnení zákona č. 71/2013 Z. z. o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. Dôvodová správa. Dostupné na:

<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=25803>.

VLÁDA SR (2016b): Koncepcia inteligentného priemyslu pre Slovensko – návrh. Dostupné na: <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=26016>.

VLÁDA SR (2016c): Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2016 – 2020. Dostupné na: <http://www.vlada.gov.sk/programove-vyhlasenie-vlady-sr-na-roky-2016-2020/?pg=2>.

VLÁDA SR (2016d): Rozvojový program priorít verejných prác na roky 2017 až 2019 – návrh. [Cit. 11. 3. 2017.] Dostupné na: <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=25975>.

WB. 2017. Doing Business Measuring Business Regulations. World Bank. [Online]. [Cit. 11. 3. 2017.] Dostupné na: <http://www.doingbusiness.org/data>.

WEF. 2017. The Global Competitiveness Report 2016 – 2017. World Economic Forum. [Online]. [Cit. 5. 2. 2017.] Dostupné na:

<http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf>.

www. potravinari. sk (2017): Potravinári žiadajú spravodlivý, transparentný a efektívny zákon o odpadoch. Komuniké z tlačovej konferencie SPPK a PKS – 21. 3. 2017 [Cit. 15. 3. 2017.] Dostupné na: <http://www.potravinari.sk/page5104sk.html>.

www.epi.sk (2016): Vláda SR: Efektívnejšie exekúcie, dostupnejší osobný bankrot. [Cit. 15. 3. 2017.] Dostupné na: <http://www.epi.sk/clanok-z-titulky/efektivnejsie-exekucie-dostupnejsi-osobny-bankrot.htm>.

Literatúra k 11. kapitole:

European Commission (2017): Spring 2017 Economic Forecast. Dostupné na:
<https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-forecasts/spring-2017-economic-forecast_en>.

Eurostat Database. National Accounts. Dostupné na:
<http://ec.europa.eu/eurostat/web/national-accounts/data/database>.

Eurostat Database. Purchasing Power Parities. Dostupné na:
<http://ec.europa.eu/eurostat/web/purchasing-power-parities/data/database>.

IFP (2017): Makroekonomická prognóza. Február 2017. Dostupné na: <http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=11353>.

IMF World Economic Outlook April 2017. Dostupné na:
<http://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2017/04/04/world-economic-outlook-april-2017>.

LUPTÁČIK, M. a kol. (2016): Spracovateľský priemysel Slovenskej republiky: stav a perspektívy rozvoja. (Výskumná štúdia). Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM. 2016. ISBN 978-80-225-4250-0.

MORVAY, K. a kol. (2016): Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2015 a výhľad do roku 2017. Bratislava: Ekonomický ústav SAV. ISBN 978-80-7144-262-2. ISBN 978-80-224-1515-6.
Dostupné na: <http://www.ekonom.sav.sk/sk/publikacie/-p337>.

NBS (2017): Strednodobá predikcia NBS P1Q-2017. Dostupné na:
<http://www.nbs.sk/sk/publikacie/strednodoba-predikcia/strednodoba-predikcia-2017>.

Projektgruppe Gemeinschaftsdiagnose (2017): Gemeinschaftsdiagnose 1/2017. Aufschwung festigt sich trotz weltwirtschaftlicher Risiken. Dostupné na:
<https://www.ifw-kiel.de/wirtschaftspolitik/prognosezentrum/konjunkt/2017/gd-fruhjahr-2017-langfassung>.

RADVANSKÝ, M. – LICHNER, I. (2017): Strednodobá prognóza vývoja ekonomiky SR v rokoch 2017 – 2020. In: Pohľady na ekonomiku Slovenska 2017. [Zborník príspevkov z konferencie. Bratislava 25. 04. 2017.] Bratislava: Slovenská štatistická a demografická spoločnosť, 2017, s. 30 – 47. ISBN 978-80-88946-76-2. Dostupné na internete: <http://ssds.sk/casopis/konferencie/ZBORNIK_PES_2017_final.pdf>(APVV-14-0324>.

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: Databáza Slovstat. Makroekonomické štatistiky – Ceny. Dostupné na: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/MetaInfo.explorer?cmd=go&s=1003&sso=3&so=16>.

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: Odvetvové štatistiky. Databázy ŠÚ SR.

VÝBER PUBLIKÁCIÍ EKONOMICKÉHO ÚSTAVU SAV

List of Publications of the Institute of Economic Research of SAS

LUBYOVÁ, M. – ŠTEFÁNIK, M. et al.: Labour Market in Slovakia 2017+. 2016. 226 s. ISBN 978-80-970850-4-9.

MORVAY, K. a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2015 a výhľad do roku 2017. [Economic Development of Slovakia in 2015 and Outlook up to 2017.] 2016. 129 s. ISBN 978-80-7144-261-5. ISBN 978-80-224-1515-6.

OBADI, S. M. a kol.: Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: Vysoké riziká a väčšie neistoty. [The Development and Perspectives of the World Economy: High Risks and Larger Uncertainities.] 2016. 344 s. ISBN 978-80-7144-271-4.

PAUHOFOVÁ, I. – STANĚK, P.: Adaptačné procesy a pulzujúca ekonomika (v cykle Paradigmy zmien v 21. storočí). [Adaptation Processes and Pulsating Economy (Paradigms in the Cycle of Changes in the 21st Century).] 2016. 160 s. ISBN 978-80-7144-267-7.

PAUHOFOVÁ, I. a kol.: Súvislosti príjmovej polarizácie na Slovensku. [The Context of Income Polarization in Slovakia.] 2016. 229 s. ISBN 978-80-7144-259-2.

RADVANSKÝ, M. et al.: Impact of Cohesion Policy on Regional Development of Slovakia. Ex-post Assessment of National Strategic Reference Framework 2007 – 2013. 2016. 107 s. ISBN 978-80-7144-257-8.

LUBYOVÁ, M. – ŠTEFÁNIK, M. a kol.: Trh práce na Slovensku 2016+. [Labour Market in Slovakia 2016+.] 2015. 239 s. ISBN 978-80-7144-255-4.

MORVAY, K. a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2014 a výhľad do roku 2016. [Economic Development of Slovakia in 2014 and Outlook up to 2016.] 2015. 130 s. ISBN 978-80-7144-241-7. ISBN 978-80-224-1445-6.

OBADI, S. M. a kol.: Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: krehké oživenie globálnej ekonomiky v čase relatívne nízkych cien ropy a pretrvávajúcich geopolitických rizík. [The Development and Perspectives of the World Economy: Fragile Recovery of the Global Economy in the Time of Relatively Low Crude Oil Prices and the Persisting Geopolitical Risks.] 2015. 336 s. ISBN 978-80-7144-245-5.

PÁLENÍK, V. et al.: Potential of the Silver Economy: In an Ageing Europe Dealing with an Ongoing Debt Crisis and Problems in the Labour Market. Bački Petrovac, 2015. 135 p. ISBN 978-86-80394-00-8.

PAUHOFOVÁ, I. (ed.): Paradigmy budúcich zmien v 21. storočí: adaptačné procesy – budúcnosť Európy a Slovenska. [Zborník statí.] [Paradigms of the Future Changes in the 21st Century: Adaptation Processes – the Future of Europe and Slovakia.] 2015. 320 s. ISBN 978-80-7144-248-6.

PAUHOFOVÁ, I. – SVOCÁKOVÁ, I.: Investičné stratégie Číny v podmienkach krízy. [Investment Strategies of China in Terms of Crisis.] 2015. 131 s. ISBN 978-80-7144-243-1.

BRZICA, D. – KAČÍRKOVÁ, M. – KOŠTA, J. – VOKOUN, J.: Motivácia aktérov pri smerovaní k znalostnej spoločnosti. [Motivation of Actors in Transition Towards Knowledge-based Society.] 2014. 282 s. ISBN 978-80-7144-238-7. ISBN 978-80-224-1415-9.

KOŠTA, J. a kol.: Aktuálne problémy (ne)zamestnanosti nízkokvalifikovaných pracovných síl. [Actual Problems of (Un)employment of Low-skilled Labour Force.] 2014. 150 s. ISBN 978-80-89608-16-4.

LÁBAJ, M.: Štrukturálne aspekty ekonomického rozvoja. Slovenská ekonomika v globálnych súvislostiach. [Structural Aspects of Economic Development. Slovak Economy in the Global Context.] 2014. 168 s. ISBN 978-80-7144-223-3. ISBN 978-80-225-3889-3.

MORVAY, K. a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2013 a výhľad do roku 2015. [Economic Development of Slovakia in 2013 and Outlook up to 2015.] 2014. 128 s. ISBN 978-80-7144-224-0. ISBN 978-80-224-1382-4.

MORVAY, K. a kol.: Pohľady na štruktúrne problémy slovenskej ekonomiky II. [Insights into the Structural Problems of the Slovak Economy II.] 2014. 197 s. ISBN 978-80-7144-236-3.

PÁLENÍK, V. a kol.: Strieborná ekonomika – potenciál na Slovensku. [Silver Economy – Potential in Slovakia.] 2014. 359 s. ISBN 978-80-7144-234-9.

Publikácie, ako aj jednotlivé čísla Ekonomického časopisu, ktorý vydáva EÚ SAV, si možno objednať alebo kúpiť v knižnici Ekonomického ústavu SAV a v kníhkupectvách: ELITA, VEDA, vydavateľstvo SAV v Bratislave a v internetových kníhkupectvách: Matej LAZÍK <www.bibliostudio.sk>; UniKnihy.sk, s. r. o.<www.uniknihy.sk/>.

HOSPODÁRSKY VÝVOJ SLOVENSKA V ROKU 2016 A VÝHĽAD DO ROKU 2018

ECONOMIC DEVELOPMENT OF SLOVAKIA
IN 2016 AND OUTLOOK UP TO 2018

Autori: Karol Morvay a kolektív

Vychádza od roku 1993.

1. vydanie
© Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied
Šancová 56, 811 05 Bratislava 1

Telefón: 42-1-2-52 49 54 80, Fax: 42-1-2- 52 49 51 06
E-mail: karol.morvay@savba.sk
<http://www.ekonom.sav.sk>